

Л. Г. ГАЖУК-КОТИК

УКРАЇНСЬКА МОВА

ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Л. Г. ГАЖУК-КОТИК

УКРАЇНСЬКА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Навчально-методичний посібник

Чернівці

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2025

УДК 811.161.2'276. 6:37](075.8)
Г-24

Друкується за ухвалою Вченої ради
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(протокол № 14 від 27 жовтня 2025 року)

Рецензенти:

Руснак Юлія Маноліївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри
суспільних наук та українознавства Вищого державного
навчального закладу України «Буковинський державний
медичний університет»

Морараш Галина Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент
кафедри професійних та спеціальних правових дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»

ГАЗУК-КОТИК Л. Г.

Г-24 Українська мова за професійним спрямуванням: навч.-метод.
посіб. / Гажук-Котик Л. Г. Чернівці : Чернівець. ун-т ім. Ю. Федь-
ковича, 2025. 240 с.

ISBN 978-617-8703-37-0

У посібнику запропоновано практичні та тестові завдання для
формування комунікативної культури у сфері професійного мовлення та
розвитку навичок практичного володіння мовою, поглибленого
повторення певних граматичних тем, що допоможе підвищити рівень
володіння українською мовою та збагатити словниковий запас.

Для здобувачів факультету педагогіки, психології та соціальної
роботи майбутніх педагогів (вчителів початкової, дошкільної освіти,
логопедів), психологів, музикознавців, працівників соціальної сфери.

УДК 811.161.2'276. 6:37](075.8)

ISBN 978-617-8703-37-0

© Гажук-Котик Л. Г., 2025

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2025

ЗМІСТ

Тематика практичних занять курсу	5
Тема 1. Суспільне значення української мови, її правовий статус	15
Тема 2. Стилї сучасної української літературної мови.....	22
Тема 3. Поняття культури мовлення. Комунікативні якісні ознаки мовлення педагога, психолога, логопеда, музикознавця, фахівця соціальних послуг.	30
Тема 4. Граматичні (морфологічні та синтаксичні) норми сучасної української літературної мови у професійному мовленні.	41
Тема 5. Лексичні та стилістичні норми сучасної української літературної мови у професійному мовленні. Особливості наукової та офіційно-ділової лексики сучасної української мови.	54
Тема 6. Культура писемного мовлення (технічні правила оформлення наукового та офіційно-ділового текстів).....	75
Тема 7. Укладання й редагування документів з кадрово-контрактних питань.	82
Тема 8. Культура усного мовлення.	100

Тестові завдання	107
Тексти для тренувального редагування	146
Типові помилки у слововживанні.....	159
ДОДАТОК А. Пояснення значень за допомогою контекстів (тлумачень)	163
ДОДАТОК В. Крилаті вислови.....	222
Питання для підсумкового контролю	226
Список рекомендованої літератури.....	232

Тематика практичних занять курсу „Українська мова за професійним спрямуванням”

Змістовий модуль 1.

СУСПІЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ МОВИ. СТИЛІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.

Суспільне значення української мови, її правовий статус.

1. Українська мова як компонент професійної культури спеціаліста.
2. Природа мови та її функції в контексті професійної комунікації.
3. Основні етапи становлення української мови.
4. Державотворча роль мови. Історія української мови як державної. Основи мовної політики.
5. Літературна мова як вища форма розвитку мови.
6. Поняття мовної норми та її види.

Критерії оцінювання: **розуміти** потребу вивчення української мови як визначального складника фахової культури майбутнього спеціаліста; переваги сучасного фахівця, якого відзначає високий рівень мовленнєвої культури; **знати** функції мови; причини уповільнення розвитку української мови на відповідних етапах її становлення; важливість розвитку української мови як державної; **вміти** пояснювати предмет і завдання курсу; розкривати зміст понять *державна мова, літературна мова, мовна норма*; називати і коментувати основні етапи становлення української мови.

Стилі сучасної української літературної мови.

1. Основні ознаки функціональних стилів сучасної української мови.

2. Функціонування та особливості наукового стилю.

3. Функціонування та особливості офіційно-ділового стилю.

4. Функціонування та особливості публіцистичного стилю.

5. Функціонування та особливості розмовного стилю.

Критерії оцінювання: **знати** зміст термінів *стиль, підстиль, жанр*; основні ознаки всіх функціональних стилів сучасної української мови; основні ознаки підстилів наукового, офіційно-ділового та публіцистичного стилів; **вміти** розпізнавати відповідні стилі (за вказаними текстами); самостійно створювати тексти наукового, офіційно-ділового та публіцистичного стилів української мови; ілюструвати мовні норми власними прикладами.

Поняття культури мовлення спеціаліста. Основні комунікативні ознаки культури мовлення майбутнього педагога (вчителя початкової, дошкільної освіти, логопеда), психолога, музикознавця, працівника соціальної сфери.

1. Правильність як комунікативна ознака мовлення. Правила і норми.

2. Точність і логічність мовлення. Поняття про алогізми. Умови досягнення точності й логічності мовлення фахівця.

3. Багатство (різноманітність) мовлення.

4. Чистота мовлення.

5. Доречність і достатність мовлення.

6. Виразність мовлення.

7. Вимоги до професійних текстів: об'єктивність викладу, логіка, послідовність, повнота інформації, точність.

Критерії оцінювання: **знати** основні комунікативні ознаки культури мовлення (правильність; точність, логічність, багатство (різноманітність), чистота, доречність, достатність, виразність); особливості усної та писемної форм мовлення; **вміти** пояснювати поняття *діалект – діалектизм, канцеляризм – мовний штамп, вульгаризм*

та ін.; коректувати та самостійно створювати фахові тексти відповідно до основних комунікативних ознак культури мовлення.

Змістовий модуль 2.

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СПЕЦІАЛІСТА. СКЛАДАННЯ Й РЕДАГУВАННЯ НАУКОВИХ ТА ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИХ ПРОФЕСІЙНИХ ТЕКСТІВ.

Граматичні (морфологічні та синтаксичні) норми сучасної української літературної мови у професійному мовленні.

1. Особливості використання граматичних форм іменників у професійному мовленні. Іменники на позначення статусу, професій, посад, звань.

2. Особливості використання граматичних форм прикметників та займенників у професійному мовленні.

3. Правопис і відмінювання імен та імен по батькові. Типи прізвищ та особливості їх словозміни.

4. Правопис та відмінювання географічних назв.

5. Правопис та відмінювання кількісних і порядкових числівників. Написання відчислівникових слів.

6. Особливості використання дієслівних форм у професійному мовленні.

7. Особливості використання службових слів у професійному мовленні.

8. Синтаксичні та пунктуаційні особливості професійних текстів.

Критерії оцінювання: **знати** зміст термінів *морфологічна норма, синтаксична норма*; морфологічні особливості самостійних та службових частин мови у професійному мовленні (зокрема особливості відмінювання іменників I-IV відмін; кличний відмінок; форми невідмінюваних іменників; особливості творення та відмінювання якісних, відносних та присвійних прикметників; особливості видів і часів дієслів, безособових дієслів та дієслівних

форм на -но, -то; особливості творення дієприкметників та дієприслівників; відмінювання дієприкметників; особливості творення складних прислівників; особливості творення складних прийменників та сполучників; правила використання активних і пасивних конструкцій та безособових форм; специфіку українських прийменникових конструкцій); **вміти** застосовувати теоретичні знання з морфології та синтаксису на практиці; дотримуватися граматичних норм української літературної мови; виправляти граматичні помилки у фаховому мовленні.

Лексичні та стилістичні норми сучасної української літературної мови у професійному мовленні. Особливості наукової та офіційно-ділової лексики сучасної української мови.

1. Багатозначність слова і контекст.

2. Власне українська та іншомовна лексика у професійному мовленні.

Доцільність використання у фаховому мовленні іншомовних слів.

3. Системність лексики української мови (синонімія, антонімія), специфіка виявлення системності у термінології. Особливості вживання термінів-синонімів.

4. Явище лексичної омонімії. Міжмовна омонімія, її небезпека.

5. Пароніми у фаховому мовленні.

6. Ознаки науково-термінологічної та виробничо-професійної лексики.

7. Явище суржику. Шляхи і методи запобігання появи та подолання суржику в мовленні фахівця.

8. Стилiстичні норми української мови та їх специфіка в офіційно-діловому та науковому стилях.

9. Лексикографічна компетенція фахівця.

Критерії оцінювання: **знати** зміст термінів *лексична норма, стилістична норма, лексична омонімія, лексична паронімія, міжмовна омонімія; суржик, виробничо-професійний термін, науково-технічний*

термін; номенклатурна назва, тавтологія, плеоназм; розуміти взаємозв'язок процесів розвитку суспільства і формування української терміносистеми та мови діловодства; основні етапи становлення і розвитку сучасної української термінології; типи термінологічних словників з майбутнього фаху; основні ознаки термінів й вимоги до них; **вміти** виправляти лексичні і стилістичні помилки у фаховому мовленні; застосовувати в роботі словники різних типів.

Культура писемного мовлення (технічні правила оформлення наукового та офіційно-ділового текстів).

1. Особливості писемної форми мови.
2. Технічні правила оформлення наукового тексту.
3. Оформлення списку літератури.
4. Правила цитування.
5. Титульна сторінка.
6. Нумерація сторінок.
7. Рубрикація текстів.
8. Орфографічні й технічні правила переносу слів.
9. Загальноприйняті та індивідуальні правила скорочування слів та словосполучень.
10. Правила написання цифр та символів.
11. Форми опрацювання наукового тексту: планування, тезування, конспектування, анотування, реферування.
12. Основні кліше в науковому тексті.

Критерії оцінювання: **знати** технічні правила оформлення рукописних та машинописних текстів, титульної сторінки наукового тексту, списку використаної літератури, цитування, рубрикації наукових та офіційно-ділових текстів, скорочення слів і словосполучень; **вміти** самостійно оформлювати титульну сторінку наукового тексту та бібліографічне джерело відповідно до чинного стандарту; цитувати уривки з фахових текстів кількома способами; рубрикувати наукові та офіційно-ділові тексти; використовувати мовні кліше наукового та офіційно-ділового стилів.

Укладання й редагування документів з кадрово-контрактних питань.

1. Документ як специфічний текст. Поняття про документ. Типи документів.

2. Вимоги до тексту документів.

3. Документи з кадрово-контрактних питань (визначення, види та основні вимоги до оформлення, склад реквізитів).

4. Корисні поради щодо написання резюме. Розділи резюме та їх детальна характеристика. Словничок корисних слів (ключові слова) для вдалого резюме.

Критерії оцінювання: **знати** зміст термінів *документ*, *реквізит документа*, функції та класифікацію документів; реквізити документів; вимоги до укладання документів; **вміти** визначати вид та реквізити документа; виправляти помилки в кадрово-контрактних, довідково-інформаційних, обліково-фінансових та розпорядчих документах, а також самостійно укладати їх.

Культура усного мовлення.

1. Орфоепічні та акцентні норми сучасної української літературної мови у професійному мовленні.

2. Мовленнєвий етикет як елемент етики професійного спілкування.

3. Невербальні засоби мовленнєвого етикету у професійному спілкуванні.

4. Візитна картка як елемент усної комунікації ділової людини, її характеристика, реквізити та особливості використання.

5. Правила телефонної розмови.

6. Індивідуальне спілкування. Функції та види бесід. Стратегії поведінки під час ділової бесіди. Співбесіда з роботодавцем.

7. Колективне спілкування (наради, збори, перемовини, дискусії).

8. Електронна презентація як важливий компонент наукового виступу. Науковий етикет.

Критерії оцінювання: **знати** орфоепічні та акцентні норми української мови; види та правила усного спілкування за професійним спрямуванням; види і жанри публічних виступів (виступ під час наради, промови з нагоди урочистих зустрічей, громадсько-політична та академічна промови та ін.); зміст термінів *мовленнєвий етикет, невербальні засоби, візитна картка, науковий етикет*; **вміти** застосовувати орфоепічні норми та правила усного спілкування на практиці, етикетні формули відповідно до ситуації спілкування; доцільно використовувати невербальні засоби комунікації, стратегії поведінки; створювати презентації та захищати їх відповідно до правил наукового етикету.

Контроль та оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти у процесі вивчення навчальної дисципліни

Контроль у навчанні української мови за професійним спрямуванням передбачає виявлення рівня сформованості мовленнєвих навичок і умінь, визначення правильності організації навчального процесу, діагностування труднощів засвоєння матеріалу, перевірку ефективності використаних методів і прийомів навчання. Контроль здійснюємо з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

У процесі оцінювання навчальних досягнень застосовуємо такі засоби оцінювання та демонстрування результатів навчання:

- 1) засоби усного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, презентації результатів виконаних завдань,
- 2) засоби письмового контролю: контрольні роботи, тестування, самостійні роботи, виконання вправ, написання есе,
- 3) засоби самоконтролю: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Усні відповіді під час поточного контролю оцінюємо 1 балом за умови, що здобувач/ка освіти показав/ла добре володіння

матеріалом; розкрив/ла зміст питання, виклавши його логічно і послідовно, виявив/ла здатність самостійно й системно мислити.

Практичні завдання оцінюємо тією кількістю балів, яка є релевантною їхній складності.

Конспекти праць оцінюємо 2 балами, якщо здобувач/ка освіти продемонстрував/ла вміння компресувати наукову інформацію, дотримав/ла усіх вимог до оформлення опрацьованих джерел.

Самостійну роботу (у формі тестів чи відкритого завдання) оцінюємо тією кількістю балів, яка є релевантною відповідній темі.

Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти за результатами поточного контролю

Оцінювати рівень мовних знань, умінь та навичок здобувачів освіти під час поточного контролю необхідно за такими критеріями:

1. Уміння оперувати лексичним складом сучасної української літературної мови.

2. Ступінь володіння орфографічними, морфологічними, синтаксичними нормами сучасної української літературної мови, передбаченими програмою дисципліни.

3. Уміння працювати з навчальною та навчально-методичною літературою, з фаховими словниками.

4. Рівень володіння лінгвістичною та фаховою термінологією.

5. Ступінь володіння навичками створення письмових текстів.

Критерії оцінювання результатів навчання (з навчальної дисципліни) на підсумковому контролі

Формою підсумкового контролю є іспит.

Іспит (тести):

Тести закритого типу множинного вибору (з однією правильною відповіддю) укладено відповідно до тем практичних

занять. Кількість балів відповідає кількості правильних відповідей здобувач/ка освіти (одна правильна відповідь – 1 бал, 40 тестів – 40 балів). Завдання не виконане, якщо позначено неправильні відповіді або правильну відповідь не позначено взагалі.

Усна форма іспиту: усні відповіді на перше та друге питання екзаменаційного білета оцінюємо в межах від 0 до 10 балів:

9-10 балів ставимо тоді, коли здобувач/ка освіти: грамотно і повно виконує відповідне завдання білета, дає правильне визначення понять; демонструє глибоке розуміння матеріалу; точно формулює свої думки і обґрунтовує їх; послідовно, зв'язно викладає матеріал, логічно міркує; виявляє вміння ілюструвати теоретичні знання, наводить приклади, порівнює, зіставляє, аналізує, узагальнює; володіє чистою літературною мовою, грамотно оформляє свою відповідь. Може допустити негрубу або незначну помилку.

7-8 балів ставимо тоді, коли робота виконана грамотно і повно, здобувач/ка освіти дає правильне визначення понять; демонструє глибоке розуміння матеріалу; точно формулює свої думки і обґрунтовує їх; послідовно, зв'язно викладає матеріал, логічно міркує; виявляє вміння ілюструвати теоретичні знання, наводить приклади, порівнює, зіставляє, аналізує, узагальнює; володіє чистою літературною мовою, грамотно оформляє свою відповідь, проте при відповіді допущено певну кількість помилок (до 10-20%).

5-6 балів ставимо за завдання, коли здобувач/ка освіти знає і розуміє основні положення теми, але допускає певну кількість помилок (до 30-40%) під час виконання завдання; не досить глибоко володіє матеріалом, допускає помилки при визначенні понять; у відповіді немає послідовності, чіткості, повноти.

3-4 бали ставимо, коли здобувач/ка освіти недостатньо орієнтується в матеріалі, виявляє неповне розуміння теми, здобувачеві/чці освіти важко обґрунтувати думку, навести переконливі приклади; здобувач/ка освіти має проблеми із

зв'язним мовленням, допускає суттєві помилки під час виконання завдань (50–60%).

1-2 бали ставимо, коли здобувач/ка освіти не орієнтується в матеріалі, виявляє нерозуміння теми, допускає істотні помилки, що спотворюють зміст вивченого матеріалу, слабо володіє зв'язним мовленням, допускає суттєві помилки при виконанні завдань (70–80%).

0 балів ставимо, якщо здобувач/ка освіти не брався/-лася до виконання завдання.

Практичний блок в екзаменаційному білеті оцінюємо від 0 до 20 балів. За кожен допущений помилку знімаємо 0,25 бала.

Тема 1

*Мова – це звуки, Смысл, Душа народу.
Мова – це розум і руки. Сутність народу.*

М. Луків

Суспільне значення української мови, її правовий статус.

План.

1. Українська мова як компонент професійної культури спеціаліста.
2. Природа мови та її функції в контексті професійної комунікації.
3. Основні етапи становлення української мови.
4. Державотворча роль мови. Історія української мови як державної. Основи мовної політики.
5. Літературна мова як вища форма розвитку мови.
6. Поняття мовної норми та її види.

Література

Основна:

1. Брайчевський М. Ю. Походження слов'янської писемності. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 154 с.
2. Гажук-Котик Л.Г. Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. 120 с.
3. Гриценко Т. Українська мова за професійним спрямуванням : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2023. 624 с.

4. Караман С. О., Копусь О. А., Тихоша В. І. Українська мова за професійним спрямуванням : навчальний посібник. Київ : Літера ЛТД, 2025. 544 с.
5. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спілкування : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2023. 352 с.
6. Українська мова (за професійним спрямуванням) : навчальний посібник-практикум / Г. Л. Вознюк, С. З. Булик-Верхола, І. П. Василюшин, М. В. Гнатюк, І. Б. Ментинська, І. Д. Шмілик. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2024. 328 с.
7. Український правопис / Національна академія наук України. Київ: Наукова думка, 2019. 391 с.
8. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2025. 536 с.

Додаткова:

1. Батечко Г. «Музика про вічне» в контексті морально-естетичного виховання. *Наук. зап. Острозької акад.* Острог, 2000. Т.3. С. 535-541.
2. Грищенко П. Українська мова сьогодні: політика, практика, сенси. *Громадянське суспільство. Національна ідентичність.* 2015. С. 47-51.
3. Жінки в історії соціальної роботи: колективна монографія / Коляда Наталія, Кочубей Тетяна, Кравченко Оксана [та ін]. Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. 252 с.
4. Культура фахового мовлення: навчальний посібник / укл.: Н. Д. Бабич, К. Ф. Герман, А. А. Ковтун, Н. І. Рудьова, М. В. Скаб, М. С. Скаб. ; за заг. ред. Н. Д. Бабич. Чернівці: Книги ХХІ, 2014. 556 с.
5. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. Київ: АТ «Обереги», 1994. 72 с.

6. Пірен Марія. Етнопсихологія. Київ : Університет «Україна», 2011. 526 с.
7. Русанівський В. М. Історія української літературної мови: підручник. Київ : АртЕК, 2001. 392с.
8. Українська мова. Енциклопедія. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2004. 824 с.
9. Хоменко А. Парадигма виховання як базовий методологічний конструкт педагогічної науки. *Педагогічні науки*. 2014. № 61–62. С. 24–33.

Інтернет-ресурси:

1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019)) (дата звернення: 12.02.2024)
2. www.mova.info – Лінгвістичний портал (дата звернення: 17.11.2024)
3. <http://www/lib.rada.gov.ua> – Національна парламентська бібліотека України (дата звернення: 27.10.2024)
4. www.pravopys.net – Український правопис (дата звернення: 12.05.2024)

Завдання 1. *Уважно прочитайте статтю 1 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Чи усі в нашій державі дотримуються цих положень? Що ви б запропонували для покращення становища української мови?*

«1. Єдиною державною (офіційною) мовою в Україні є українська мова. 2. Статус української мови як єдиної державної мови зумовлений державотворчим самовизначенням української нації. 3. Державний статус української мови є невіддільним елементом конституційного ладу України як унітарної держави. 4. Статус української мови як єдиної державної мови в Україні визначається виключно Конституцією України».

Завдання 2. *Ознайомтеся із наведеними визначеннями, вивчіть їх напам'ять:*

«Літературна мова – унормована мова суспільного спілкування, загальноприйнята в писемній та усній практиці. Літературна мова – одна з форм національної мови, що існує поряд з іншими її формами – діалектами (територіальними, соціальними), просторіччям, мовою фольклору» [Українська мова. Енциклопедія, с. 318].

«Державна мова – закріплена традицією або законодавством мова, вживання якої обов'язкове в органах державного управління та діловодства, громадських органах та організаціях, на підприємствах, у державних закладах освіти, науки, культури, в сферах зв'язку та інформатики» [Українська мова. Енциклопедія, с. 135].

«Національна мова – це мова, що є засобом усного й письмового спілкування нації. Національною мовою української нації є українська мова. Поняття *національна мова* охоплює всі мовні засоби спілкування людей – літературну мову та діалекти» [Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спілкування, с. 13].

Завдання 3. *Прочитайте висловлювання відомих людей про діяльність педагога. Сформулюйте свою позицію з цього питання.*

1. Лише той Учитель, хто живе так, як навчає (Г. Сковорода).
2. Ми навчаємося не для школи, а для життя (Сенека Молодший).
3. Має значення тільки те знання, яке використовують на практиці (Г. Драйден).
4. Прокладай шлях до розуму людини через її серце (Ф. Честерфілд).

Завдання 4. *Визначте, які мовні норми (лексичні, орфографічні, граматичні) порушено в наведених групах слів. Виправте помилки.*

1. У даній справі, доказати правоту, зустрітися на рахунок концерту, поговорити по душах.
2. Приймати участь, під відкритим небом, відігравати значення, навчання на протязі місяця.
3. Боряться, наукова ступінь, площа Тараса Шевченко, два асистента, ходіште.
4. Дитясла, їджу, он-лайн, проїздний, парижський.

Завдання 5. Знайдіть в Інтернеті інформацію про життя і діяльність С. Шелухіна. Яка його роль в українському державотворенні й утвердженні української мови?

Завдання 6. Що таке суржик? Запишіть нормативні варіанти суржикових конструкцій, що трапляються у фаховому мовленні. Назвіть шляхи подолання суржику.

Учебний процес, було тільки два уроки, виставки нових поступлень є влюбій бібліотеці, вищий учебний заклад, від семидесяти відніми двадцять сім, напам'ять вивчив чотири рядка, наукова ступінь, об'єм знань, область науки, отримати освіту, проводили цікаві вечора, напиши заяву директору Івану Петровичу Коваленко, бурхливі овації, зробив слідуючий висновок з експерименту, відбиття життя у творі, брат поступив у педагогічне училище, учителя прийшли, був на стажировці, учні приймають участь у різних гуртках, клас дижурить по столовій, на батьківських зборах було біля двісті чоловік, на вечір прийшли бувші учні, нашій вчительці подарили самі кращі квіти, в адрес вчительки було сказано багато хорошого, заміну уроків провели згідно наказу директора, учні краще взнали історію краю, скрипичний ключ, це сама важлива тема, по цих розділах буде контрольна робота, ці помилки зустрічаються часто, ставити акценти у дослідженні, хвилюючий момент.

Завдання 7. Доберіть висловлювання відомих людей про значення виховання, навчання у житті людини (скористайтесь додатками посібника). Які міркування викликають вони у Вас?

Завдання 8. Назвіть мовні норми. Укажіть, які норми порушено у поданому тексті.

Любов батьків життєво необхідна кожній дитині. Слова сказані без любові, звичайно, змусять дитини коритися, але можуть назавжди поселити в його душі відчуження, ворожість по відношенню до батька чи матері, бажання будь-що-будь протистоять їх заборонам. Якщо не хочете зруйнувати близькі відношення між вами і дитиною, ніколи не починайте розмову, коли ви роздратовані, навіть якщо причини вашого роздратування серйозні і малюк зіграв в цьому не останню роль. Намагайтеся уникати і байдужого тону. Дитина може сприйняти його як байдужість до його бажань, потреб, почуттів. У малюка може виникнути думка, що він не потрібен. Тому биріть себе в руки і починайте розмову з ласкавого звернення. „Я тобі зараз влаштую!” – цю фразу часто можна почути від роздратованих батьків, і вона сама не правильна (З Інтернету).

Запитання і завдання для самоконтролю

- ☐ Дайте визначення поняття *державна мова*. Чому українська мова є важливим складником фахової підготовки?
- ☐ Що таке *літературна мова*? Чи тотожна вона з *національною*? Назвіть основні складники національної мови.
- ☐ Які особливості усної та писемної форм мови ви знаєте?
- ☐ Розкрийте зміст поняття *мовна норма*. Які відмінності між нормою і правилом? Назвіть види норм та проілюструйте їх власними прикладами.
- ☐ Які види норм ви знаєте? Що регулюють ці мовні норми?

- Визначте предмет і завдання курсу *Українська мова за професійним спрямуванням*.
- Поясніть, чому українська мова є важливим компонентом професійної культури (педагога, психолога, логопеда, музикознавця, фахівця соціальних послуг).
- Розкрийте суть природи мови та назвіть її основні функції в контексті професійної комунікації.
- Назвіть та охарактеризуйте основні етапи становлення української мови.
- У чому, на вашу думку, полягає державотворча роль мови? Чи були в історії української мови періоди, коли вона мала статус, наближений до державного.
- Що таке мовна політика? Прокоментуйте основи мовної політики в Україні.
- Доведіть, що літературна мова – це вища форма розвитку мови. Назвіть зачинателя й основоположника нової української літературної мови.
- Проаналізуйте тенденції розвитку української мови на сучасному етапі.

Тема 2

*Освіта – скарб,
праця – ключ до нього.*
П. Буаст

Стилi сучасної української літературної мови.

План.

1. Основні ознаки функціональних стилів сучасної української мови.
2. Функціонування та особливості наукового стилю.
3. Функціонування та особливості офіційно-ділового стилю.
4. Функціонування та особливості публіцистичного стилю.
5. Функціонування та особливості розмовного стилю.

Література

Основна:

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів : Світ, 2003. 432 с.
2. Бабич Н. Д. Стилi, підстилi чи жанри літературної мови. *Наук. вісник Чернівецького ун-ту. Вип. 93. Слов'янська філологія.* Чернівці : Рута, 2002. С. 92-101.
3. Беценко Т. Історія становлення та формування офіційно-ділового стилю української мови. *Наук. вісник ЧНУ: зб-к наук праць. Вип. 117-118. Слов'янська філологія.* Чернівці : Рута, 2001. С. 45-49.
4. Гажук-Котик Л. Г. Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. 120 с.

5. Дудик П. С. Стилїстика української мови: навчальний посібник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2005. 368 с.
6. Караман С. О., Копусь О. А., Тихоша В. І. Українська мова за професійним спрямуванням : навчальний посібник. Київ : Літера ЛТД, 2025. 544 с.
7. Мацько Л. І., Мацько О. М., Сидоренко О. М. Стилїстика української мови: підручник. Київ : Вища школа, 2003. 464 с.
8. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови. Київ : ЦУЛ, 2021. 426 с.
9. Українська лінгвостилїстика ХХ – початку ХХІ ст.: система понять і бібліографічні джерела / відп. ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Грамота, 2007. 368 с.
10. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2025. 536 с.

Додаткова:

1. Культура фахового мовлення: навчальний посібник / укл.: Н. Д. Бабич, К. Ф. Герман, А. А. Ковтун, Н. І. Рульова, М. В. Скаб, М. С. Скаб.; за заг. ред. Н. Д. Бабич. Чернівці: Книги ХХІ, 2014. 556 с.
2. Плотницька І. М. Стилїстика текстів сфери державного управління. *Мова і культура*. Київ, 2002. Вип. 4, т. 2, ч. 2: *Культурологічний компонент мови*. С. 43 – 48.
3. Тименко Л. Жанрово-структурні різновиди офіційно-ділового стилю в українській мові. *Українська термінологія і сучасність*. Київ : КНЕУ, 2001. Вип. 4. С. 98 – 101.

Інтернет-ресурси:

1. www.mova.info – Лінгвістичний портал (дата звернення: 17.11.2024)
2. <http://www.lib.rada.gov.ua> – Національна парламентська бібліотека України (дата звернення: 27.10.2024)
3. www.pravopys.net – Український правопис (дата звернення: 12.05.2024)

Завдання 9. *Визначте стилістичну належність поданих текстів. Які мовні (лексичні, синтаксичні) особливості притаманні текстам?*

I. Педагогічна діяльність вчителя, як і будь-яка інша діяльність, характеризується певним стилем. У широкому розумінні стиль діяльності – це стала система способів, прийомів, яка проявляється в різних умовах її здійснення. Вона обумовлюється специфікою самої діяльності, індивідуально-психологічними особливостями її суб'єкта (3 *підр.*).

II. Учителі виконують провідну роль у процесі освіти – передають знання, цінності та навчають умінь. Це професія людей, які повністю їй віддаються. На вчителів покладено велику відповідальність, оскільки з них беруть приклад наші діти, тому вимагаємо від них, щоб вони були прикладом доброго ставлення, толерантності і солідарності із людьми, котрі того потребують. Ми, заклопотані, навіть не думаємо про те, які виклики щодня з'являються перед наставниками. Вчителі часто не одержують визнання і підтримки, яких вони заслуговують.

5 жовтня відзначають Всесвітній день учителів. Свято вшановує більшість країн у різні терміни, наприклад: у Чехії – 28 березня, в Іспанії – 28 листопада, у Мексиці – 15 травня. В Україні цей день припадає у першу неділю жовтня. Вчителі зустрічаються на урочистих заходах, отримують відзнаки, нагороди і подяки від влади та управління освіти (3 *газ.*).

III.

Перша вчителька

Букварі і читанки,
Парти в два ряди.
Наша перша вчителька
В серці назавжди.

Споришева стежечка,
Стежечка-мережечка,
Що водила нас
Ще у перший клас.
Сонце світлі зайчики
Сипле у шибки.
Кришать крейду пальчики,
Пишуть палички.
Добре нам читається –
Вчителька всміхається.
А як хтось не зна –
Хмуриться вона.
Скільки розгадали ми
З нею загадок!
Скільки прочитали ми
Віршів і казок!
Стороною рідною
Дниною погідною
Йшли через покis
У багрянний ліс.
Наша перша вчителька
Інших навча.
Букварі і читанки
Їм вона вруча.
Споришева стежечка,
Стежечка-мережечка,
Інших перший раз
Повела у клас (Т. Коломієць).

IV. З прадавніх часів музика посідала важливе місце у житті людини. Зазнаючи змін з плином часу, твори музичного мистецтва, втім, не втрачали свого значення. Перші твори музичного мистецтва з'явилися декілька тисяч років тому. Музика супроводжувала працю людей, без неї не обходилося жодне свято, релігійні ритуали. Отже, вона допомагала організувати працю, виконувала і розважальну функцію. Проте не тільки: музика мала також сакральне, магічне значення! У стародавні часи деякі пісні та мелодії були священними, люди вірили у їхню чарівну магічну силу так само, як у силу замовлянь, молитов або таємних ритуалів. Існують навіть дослідження, які рекомендують різні музичні твори при різних захворюваннях. Життєвий досвід показує, що від поганого настрою нема кращих ліків, ніж красива музика. Відомий громадський діяч Мартін Лютер казав, що музика - найкраща втіха для засмученої людини (З інтернету).

V. Спостереження психологів показують, що при особистих контактах співрозмовники не здатні дивитися один на одного постійно, а лише не більше 60% загального часу. Однак час зорового контакту може виходити за ці межі у двох випадках: у закоханих та у агресивно налаштованих людей. Тому якщо малознайомий чоловік довго і пильно дивиться на вас, найчастіше це говорить про приховану агресію. Тривалість візуального контакту залежить від відстані між співрозмовниками. Чим більше відстань, тим більш тривалі контакти очей можливі між ними. Тому спілкування буде більш ефективним, якщо партнери сидять по різні боки столу – в цьому разі збільшення відстані між ними буде компенсуватися збільшенням тривалості контакту очей. Жінки довше дивляться на тих, хто їм симпатичний, а чоловіки – на тих, хто симпатизує їм. Як показують спостереження, жінки частіше за чоловіків використовують прямий погляд, а тому вони менш схильні сприймати пильний погляд як загрозу (З журн.).

VI. Соціальна педагогіка як самостійна галузь наукового знання та сфера професійної практичної діяльності існує в Україні порівняно недавно. Тому розвиток теоретичної концепції та науково-методичного забезпечення підготовки фахівців з соціальної педагогіки знаходиться також в стані становлення. Концептуальна модель соціально-педагогічної науки вимагає нині розробки адекватного об'єкта і предмета дослідження, погодження та доцільного пов'язання з теорією та практикою суміжних наук, побудови власного категорійно-понятійного апарату. На окрему увагу заслуговує розробка методики і технології соціально-педагогічної діяльності. Існуючі вітчизняні підручники не вичерпують повною мірою вказаних аспектів розвитку соціально-педагогічної науки або ж являють собою розробку окремих структурних одиниць цієї науки (За Н. Сейко. "Курс лекцій").

Завдання 10. *Доберіть висловлювання відомих людей про діяльність педагога, скориставшись додатками у посібнику. Який стиль мовлення Ви обрали б для майбутнього фаху?*

Завдання 11. *Відредагуйте словосполучення, що використовують в офіційно-діловому та науковому стилях. Складіть з відредагованими варіантами речення.*

Ми звертаємося до всіх працівників; я не можу брати на себе відповідальність; директор просимо вас попередити про...; усім директорам інститутів; наша рада ухвалила; ми вважаємо за необхідне повідомити ...; не забудьте про наше попередження, яке ми...; пан Білоус М. Г. виконав свій обсяг робіт з ...; наказую вам виконати...; чи ви дозволите мені виступити на; наша комісія у складі ухвалила.

Завдання 12. Назвіть стилі мовлення за поданими ознаками, вказавши їх підстилі.

1. ... стиль реалізується в таких жанрах: трагедія, комедія, драма, водевіль, роман, повість, оповідання, поема, вірш, байка, епіграма. 2. Основне призначення ... стилю – обмін інформацією, думками, враженнями, прохання чи надання допомоги, виховний вплив. 3. ... стиль реалізується в таких жанрах: дисертація, монографія, стаття, підручник, лекція, відгук, анотація, рецензія. 4. Різнобічний вплив на думки і почуття людей за допомогою художніх образів – призначення ... стилю. 5. Основне призначення ... стилю – повідомлення про результати наукових досліджень. 6. стиль – це мова ділових паперів, що використовуються в офіційному спілкуванні між установами, приватною особою й установою і регулюють їх ділові взаємини. 7. ... стиль – це функціональний різновид літературної мови, яким послуговуються в засобах масової інформації (газетах, часописах, періодичних громадсько-пропагандистських виданнях).

Завдання 13. Чи є крилаті вислови та фразеологізми, на Вашу думку, нормою професійного мовлення? І чи добираєте Ви їх у бесіді зі співрозмовником / ками на різні теми?

Запитання і завдання для самоконтролю

- Поясніть, що таке *стиль*, *підстиль*, *жанр*.
- Які ви знаєте функціональні стилі української мови? Стисло охарактеризуйте їх.
- Розкрийте специфіку наукового стилю сучасної української мови.
- Що таке *офіційно-діловий стиль*? Які особливості його?
- Назвіть підстилі офіційно-ділового стилю та галузі їх використання.

- Наведіть приклади текстів різних функціональних стилів української мови. Вкажіть на особливості цих текстів.
- Які ознаки та мовні засоби є визначальними для офіційно-ділового стилю?
- Які ознаки та мовні засоби є визначальними для наукового стилю?
- Схарактеризуйте мовні особливості публіцистичного стилю.
- У чому особливості функціонування розмовного стилю? Укажіть його основні ознаки та мовні засоби.

Тема 3

*Мовна культура людини
– це дзеркало її духовної культури.*
В. Сухомлинський

**Поняття культури мовлення. Комунікативні якісні
ознаки мовлення педагога, психолога, логопеда,
музикознавця, фахівця соціальних послуг.**

План.

1. Правильність як комунікативна ознака мовлення. Правила і норми.

2. Точність і логічність мовлення. Поняття про алогізми. Умови досягнення точності й логічності мовлення фахівця.

3. Багатство (різноманітність) мовлення.

4. Чистота мовлення.

5. Доречність і достатність мовлення.

6. Виразність мовлення.

7. Вимоги до професійних текстів: об'єктивність викладу, логіка, послідовність, повнота інформації, точність.

Література

Основна:

1. Бабич Н. Д. Культура ділового мовлення початку ХХ ст. *Наук. вісник Чернівецького держ. ун-ту: Слов'янська філологія*. Вип. 93. Чернівці : Рута, 2000. С. 163-171.

2. Ботвина Н. В. Міжнародні культурні традиції: Мова та етика ділової комунікації: навчальний посібник. Київ : АртЕк, 2002. 208 с.
3. Гажук-Котик Л. Г. Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. 120 с.
4. Караман С. О., Копусь О. А., Тихоша В. І. Українська мова за професійним спрямуванням : навчальний посібник. Київ : Літера ЛТД, 2025. 544 с.
5. Кубрак О. В. Етика ділового та повсякденного спілкування: навчальний посібник з етикету для студентів. Суми : ВТД «Університетська книга», 2003. 222 с.
6. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2008. 291 с.
7. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019. 392 с.
8. Чмут Т. К., Чайка Г. Л. Етика ділового спілкування. Київ : Вікар, 2003. 224 с.
9. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2025. 536 с.

Додаткова:

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / за ред. О. Сербенської. Львів : Апріорі, 2023. 304 с.
2. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі: методичний посібник. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2018. 400 с.
3. Весела абетка. Скоромовки.
URL: <http://abetka.ukrlife.org/skoromov.html> (дата звернення: 23.04.2024).

1. Волощак М. Й. Мовностилістичні поради лінгвістів, літературознавців, публіцистів. Київ: «Марія Волощак», 2025. 316 с.
4. Культура фахового мовлення: навчальний посібник / укл.: Н. Д. Бабич, К. Ф. Герман, А. А. Ковтун, Н. І. Рульова, М. В. Скаб, М. С. Скаб.; за заг. ред. Н. Д. Бабич. Чернівці : Книги XXI, 2014. 556 с.
5. Мовна особистість сучасного вчителя в системі неперервної педагогічної освіти: навчально-методичний посібник / Н. М. Дика, С. І. Сафарян, О. П. Глазова та ін. ; за заг. ред. Н. М. Дикої. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2023. 148 с.
6. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради. Київ : Либідь, 2001. 240 с.
7. Савчин М., Василенко Л. Вікова психологія: навчальний посібник. Київ : Академія, 2024. 384 с.
8. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
9. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практикум: навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 216 с.

Інтернет-ресурси:

1. <https://slovnyk.ua/> (Великий тлумачний словник сучасної української мови) (дата звернення: 11.08.2024)
2. www.mova.info – Лінгвістичний портал (дата звернення: 17.11.2024)
3. http://emlab.ho.ua/Service/Slovnyk_typovyh_pomylok_mod.html (З книжки Ірини Фаріон “Мовна норма: знищення, пошук, віднова” (Словниця 3)) (дата звернення: 15.08.2024)

4. Мовна особистість та різні підходи до її вивчення. Сайт для вчителів-словесників URL: <http://mova.ippo.kubg.edu.ua/movna-osobystist> (дата звернення: 18.04.2024).
5. <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/> (Мовні поради, що допоможуть у щоденному офіційному та неофіційному спілкуванні) (дата звернення: 10.09.2024)
6. <http://www/lib.rada.gov.ua> – Національна парламентська бібліотека України (дата звернення: 27.10.2024)
7. www.pravopys.net – Український правопис (дата звернення: 12.05.2024)

Завдання 14. Поясніть, які орфоепічні та орфографічні правила порушені в наведених прикладах.

Діти і онуки приїхали, сопілка і акордеон, скрипка й цимбали, кожен з нас, живемо у Одесі, оселились в Києві, дерева й кущі, прийшов й запитав, учителі і учні, троянди і айстри, в наш час, декану факультету Чоботаренку Денису Івановичу, продається в крамниці, у акордеоні, в кабінеті, у аурі.

Завдання 15. Дотримуючись орфоепічних норм української літературної мови, прочитайте наведені слова. Виокремте слова, в яких буквосполучення **дж**, **дз** позначають два звуки, коли – один.

Прийжджий, відзвук, джем, дзвін, дзвінок, надзвуковий, віджати, підзвітний, джентельмен, відзнака, підземний, джерело, народження, дзьоб, відженуть, відзначити, кинджал, дзенькати, пробуджуватися, віджилтий, відзолити, дзига, джаз, дзуркотіти, надзвичайний, переджнивний.

Завдання 16. *Поставте наголос у словах, пояснивши їх значення.*

Виховання, вигода, Батьківщина, лапки, ласо, паша, музика, запал, атлас, відомість, орган, засідання, покликання, писання, дзвони, малинівка, Іванович, Григорович, вершковий, наречений, сім'я.

Завдання 17. *Запишіть слова, поставивши потрібні літери г, ґ, ф чи буквосполучення хв.*

...лейта, ...орб, ...илина, ...утляр, ...удзик, ...анок, ...акт, у...ала, ...ордий;

...олова, ...рунт, ...ірма, ...алити, ...енерал, доро...а, ...валт, ..ілосо..., ...онетика;

порі..., ...різний, ...едзь, ...ніт, ...римати, ...астатися, ци...ра, ...уля, но...а;

...рати, рі..., з...аснути, ...ава, ...авкати, ...у...айка, ...иля, ...абрика, ...ейк;

...адка, ...ама, ...андж, ...ощ, ...ормат, ...араж, ..арбуз, ...винт, ...оріти, ...арбувати;

...імн, ...оршок, ...алявина, ...азда, ...орма.

Завдання 18. *Прочитайте (проспівайте) напам'ять одну із улюблених поезій, дотримуючись орфоепічних норм української літературної мови.*

Завдання 19. *Поставте наголос, вказавши на слова з дублетним наголосом і на слова, в яких розрізняється значення слів за допомогою наголосу.*

Монолог, мого, псевдонім, твоєму, тепло, атлас, антонім, аристократія, бюрократія, тебе, у мене, барометр, поверх, білизна, кілометр, дециметр, твого, його, після чого, алфавіт, заклад, міліметр, заголовок, розбір, ринковий, твоєї,

фаховий, фарфор, помилка, користь, новий, заняття, авторське право, дзвони, природний, відомість, документ, кажу, люблю, прошу, типовий, усмішка, вигода, ненависть, черговий, недарма, жалібний, переспів, водяний, одинадцять, до кого, атлас, адже, вчення.

Завдання 20. Прочитайте слова згідно з правилами української літературної вимови.

Правда, дивися, вовк, шовковий, хочеться, привізи, кривда, вужий, розшити, встав, вранці, студентство, запорожці, завдання, навчання, на дошці, на стежці, молотьба, навчання, став, зробив, квітці, зсушити, мовив, клоччя, вокзал, кігті, любив, рів, нігті, легко.

Завдання 21. Дислалія – порушення вимовної (звукової) сторони мовлення за збереженої іннервації мовленнєвого апарату. Доведіть, чи можуть подані тексти виявити порушення мовлення.

Крапають краплі калини криваві,
Кобзар казав кайданам: край!
Кріпнуть крила кришталеві,
Кружляючи крізь колокрай.
Квітучої, коштовної краси Країна,
Картинно кольорові квітів килими.
Кумедно кульбаба колише кучері,
Конвалій красуються келишки (Т. Михайлов).

Дощило давнісінько, другий день. Дрібний дощичок дуже дзюркотить дратуючи, дзвенить-давить дощовиця. Дорогою довгоочікувано дригає дощовий довгастик. Дивно, дощисько дедалі довше, десть десятий день, докрапає довкола. Дятел даремно дивиться на дуб, де дочекається двокрилого джмеля (В. Голуб).

Завдання 22. *Запишіть правильно подані тексти, поясніть орфограми.*

1. Найдавнішою визначною пам...яткою педагогічної літератури в Україні вважається „Повчання Володимира Мономаха своїм дітям“, написана, ймовірно, 1117 року. Збереглася у (Л, л)аврентіївському списку „Повісті минулих літ“. Це ор(е, и)гінальний твір, у якому Володимир Мономах висловлює свої думки загально/державного, політичного й морального характеру, вчить своїх дітей бути розумними правителями, захищати інтереси Рус(і, и), самим учитися і поширювати освіту. Свої настанови він іл...юструє прикладами з власного життя.
2. Найдавнішим офіційним документом педагогічної думки в Україні є „Порядок шкільний“ 1586 року. На ньому позначився вплив гуман...істичних думок. Учитель повинен був являти зразок високо/моральної поведінки, на почесних перших лавах у школі р(е,и)комендувалося садовити найкращих учнів, „навіть коли б вони були дуже вбогі“. Обмежувалося застосуван...я тілесних покаран...ь.
3. Перша українс...ка педагогічна газета почала виходити в (Б,б)удапешті 1868 року і призначалася для народних учителів Закарпат...я. Видавало її (У,у)горське королівське (М,м)іністерство народної освіти під назвою „Газета для народних

учителей” форматом 28 x 19 см. Це був український переклад угорської газети, писаний на так званому язичіі, тобто мішанині церковно/слов’янс...кої і української мов. Для вчителів видавали її бе(з,с)коштовно, а бажаючі могли передплатувати. В газеті друкувалися методичні стат...і та відомості про школи.

4. Відкрит...я першої школи в Україні відбулося 988 року. У „Повісті минулих літ” записано, що тоді Володимир Св...ятославович почав брати у „нарочитая чади”, тобто у представників феодал...ної верхівки дітей і віддавати їх в „ученье книжное” в Ки(є,ї)ві.
5. Перша в Україні середня школа відкрилася у 1559 році в Дубецьку, в (з,з)ахідній частині Руського воєводства. Головну увагу в ній приділяли вивчен...ю латинської мови, давньо/римської літератури і р(и,е)торики. Школа мала, як і тодішні західно/європейські гімназії, чотири класи. Була організована згідно із засадами гуманістичної педагогіки. Керували нею Григорій Оршак та Франческо Станкар.
6. Першу братську школу в Україні засновано було близько 1585 року діячами Л...вівського бра(тст,ц)ва Ю.Рогатинцем, І.Рогатинцем, І. Красовським та ін. До цього навчального закладу приймали дітей різних станів (з, зі) Львова та інших міст та сіл України. Ця школа виховала багатьох громадс...ких і кул...турних діячів, справила в(е,и)ликий вплив на розвиток освіти не/тільки в Україні, а й у Молдові, Білорусі та ін. Існувала до 80-х років XVIII століття.
7. Не/звичайним навчальним закладом є школа, до якої ходять не учні, а лише відвідувачі. Це – музейний експонат. Збудовано її у 1880 році на кошти громади села Бусовис...ко Львівської області, а відтворено в 1979 році на тер(и,е)торії (М,м)узею народної архітектури та побуту у Львові.

Складається вона з трьох приміщень – класу, кімнати вчителя та коридор(а, у).

8. Першу в Україні гімназію було відкрито в Новгороді/Сіверському в 1804 році. Дещо пізніше – в Хар...кові (1805) та Ки(ї,є)ві і С(ї,и)мферополі (1812).

Завдання 23. *Поставте, де потрібно, апостроф.*

Пам...ять, дит...ясла, з...являтися, з...йомка, взаємопов...язаний, з...агітувати, без...ядерний, від...ємний, з...єднаний, з...їхати, цв...ях, тьм...яний, п...ятниця, дріб...язок, м...ясний, слов...янський, олов...яний, пред...явити, пів...яблука, св...ято, обов...язок, дерев...яний, Лук...янівна, в...ється, перед...ювілейний, пір...їна, Мар...яна, об...їзд. Рум...яний, кип...ятильник, під...йом, з...явитися, крем...яний, м...ята, сузір...я, від...їжджати, міжгір...я, п...ятірка, зв...язок, зор...яний, з...їзд, св...ятковий, В...ячеслав, Лук...янець, вітр...як, з...орієнтуватися, бур...ян, зав...язка, тьм...яний, черв...як, сурм...яний, Придніпров...я, львів...янин, підв...ялений, бур...як, пів...ящика.

Завдання 24. *На місці крапок поставте пропущені букви и, і, ї та поясніть їх вживання.*

Л...брего, ар...я, аж...отаж, А...да, аквар...ум, акме...зм, альтру...зм, ам...доп...р...н, аморти...ф...кац...я, антагон...зм, ар...тм...я, ате...зм, афор...зм, баст...он, беду...н, бук...н...ст, в...раж, вульгар...зм, геро...чний, де...зм, шк...пер, шов...н...зм, шр...фт, сольф...дж...о, д...апазон, д...адема, ел...пс...с, ...д...л...я, ...ндустр...ал...зац...я, ...н...ц...ат...ва, ...нту...ц...я, катол...ц...зм, к...пар...с, кол...бр..., кол...з...я, колокв...ум, кру...з, мас...в, мульт...пл...кац...я, нац...ст, п...рам...да, пров...нц...ал...зм, с...мбіоз, сю...та, такс...ст, такс..., ш...мпанзе, ш...фон, Ч...лі, ч...пси, Алж...ир, Мадр...д.

Завдання 25. Вставте пропущені букви у поданих словах.

Пр...красний, пр...старілий, пр...бережний,
пр...бічник, пр...дставник, пр...більшити, пр...бутковий,
пр...гнічення, пр...їзд, пр...йом, п...р...дплата,
п...р...обрання, п...р...пис, п...р...тинати, п...р...дчуття,
пр...землитись, пр...звище, пр...дніпровський,
пр...зупинити, пр...меншити, пр...свята, пр...датний,
пр...ймальня, пр...значення, пр...клад, пр...звисько,
пр...ладдя, пр...сутній.

Завдання 26. Прочитайте скоромовки відповідно до норм вимови (2 вивчіть напам'ять).

1. Бук бундючивсь перед дубом, тряс над дубом бури́м чубом.
Дуб пригну́в до чуба бу́ка - бу́де букові нау́ка.
2. Вовк-вовцю́г вівцю́ волі́к. Во́ва вовку́ - ви́ла в бі́к. Як завив же
вовк-вовцю́г, миттю́ випусти́в вівцю́.
3. Гео́ргій Гео́ргійови́ч говори́ть Григо́рію Григо́ровичу́ про
Григо́рія Гео́ргійови́ча, а Григо́рій Григо́рович говори́ть
Гео́ргію Гео́ргійови́чу про Гео́ргія Григо́ровича.
4. Два бобри бру́нато-бу́рі бобрали́сь в бру́дній баю́рі.
5. Росла́ липа бі́ля Пили́па, яки́й жи́в із Пили́пицею́ та
пи́липеленя́тами. Я́краз із пи́липеленя́тами у́ цей ча́с пи́ляв
Пили́п полі́на з лип. А́ поті́м Пили́п і Пили́пко́ поли́вали
ли́пки. Ви́росли ли́пки й у́ Пили́па, й у́ Пили́пка.

Завдання 27. Доберіть 15-20 слів, до складу яких входять іншомовні словотворчі елементи: **моно-, суб-, екстра-, анти-, прото-, нео-, інтер-, мета-, авто-, пост-, псевдо-, інтра-**.

Завдання 28. Складіть словничок слів-термінів (10-15) Вашого фаху і введіть їх в контекст. Скористайтесь додатками у посібнику.

Затитання і завдання для самоконтролю

- Яке мовлення вважається досконалим?
- Точність мовлення. Способи його досягнення. Назвіть причини порушення смислової точності мовлення.
- Яке мовлення називають чистим?
- Багатство (різноманітність) мовлення. Які слова ми називаємо багатозначними?
- Наведіть приклади омонімів, синонімів, паронімів, антонімів (розкрийте значення кожного з них).
- Логічність мовлення, шляхи подолання мовленнєвих помилок. Поясніть, як ви розумієте поняття *культура мовлення*.
- Розтлумачте правильність як одну із основних комунікативних ознак культури мовлення. Встановіть різницю між *нормою* і *правилом*.
- У чому полягає точність і логічність мовлення? Наведіть приклади алогізмів у мовленні вашого фаху. За яких умов мовлення фахівця буде точним і логічним?
- Назвіть критерії багатства (різноманітності) мовлення у текстах вашого фаху.
- Як досягти чистоти мовлення? Назвіть випадки її порушення.
- Проаналізуйте доречність і достатність у мовленні фахівця.
- Розкрийте поняття виразності мовлення. Укажіть і поясніть технічні складники виразного мовлення.
- На конкретних прикладах прокоментуйте вимоги до професійних текстів: об'єктивність викладу, логіку, послідовність, повноту інформації, точність.

Тема 4

*Граматика – душа мови,
поза нею естетика мови просто неможлива, оскільки
саме граматичні норми та особливості їх використання є
тим ядром, що дає можливість правильно донести думку,
комунікативні завдання, які ставить перед собою мовець*
Ю. Прадід

Граматичні (морфологічні та синтаксичні) норми сучасної української літературної мови у професійному мовленні

План.

1. Особливості використання граматичних форм іменників у професійному мовленні. Іменники на позначення статусу, професій, посад, звань.
2. Особливості використання граматичних форм прикметників та займенників у професійному мовленні.
3. Правопис і відмінювання імен та імен по батькові. Типи прізвищ та особливості їх словозміни.
4. Правопис та відмінювання географічних назв.
5. Правопис та відмінювання кількісних і порядкових числівників. Написання відчислівникових слів.
6. Особливості використання дієслівних форм у професійному мовленні.
7. Особливості використання службових слів у професійному мовленні.

8. Синтаксичні та пунктуаційні особливості професійних текстів.

Література

Основна:

1. Волощак М. Складні випадки правопису та відмінювання прізвищ і географічних назв. Київ : «Марія Волощак», 2025. 218 с.
2. Гажук-Котик Л.Г. Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. 120 с.
3. Караман С. О., Копусь О. А., Тихоша В. І. Українська мова за професійним спрямуванням : навчальний посібник. Київ : Літера ЛТД, 2025. 544 с.
4. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спілкування. Київ : Каравела, 2005. 352 с.
5. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019. 392 с.
6. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2025. 536 с.

Додаткова:

1. Горпинич В. О. Словник географічних назв України: Топоніми та відтопонімічні прикметники : близько 25000 слів. Київ, 2001. 526 с.
2. Культура фахового мовлення: навчальний посібник. / укл.: Н. Д. Бабич, К. Ф. Герман, А. А. Ковтун, Н. І. Рутьова, М. В. Скаб, М. С. Скаб.; за заг. ред. Н. Д. Бабич. Чернівці : Книги ХХІ, 2014. 556 с.
3. Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівеччини) / уклад. Н. Д. Бабич, Н. С. Колесник, К. М. Лук'янюк. Чернівці : Букрек, 2002. 424 с.

4. Терлак З. Пунктуаційний словник-довідник. Львів, 2019. 396 с.
5. Форми кличного відмінка іменників в українській мові: словник-довідник / за заг. ред. М. С. Скаба. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 396 с.

Інформаційні ресурси:

1. <https://slovnyk.ua/> (Великий тлумачний словник сучасної української мови) (дата звернення: 11.08.2024)
2. www.mova.info – Лінгвістичний портал (дата звернення: 17.11.2024)
3. http://emlab.ho.ua/Service/Slovnyk_typovyh_pomylok_mod.html (З книжки Ірини Фаріон “Мовна норма: знищення, пошук, віднова” (Словниця 3)) (дата звернення: 15.08.2024)
4. <http://www.lib.rada.gov.ua> – Національна парламентська бібліотека України (дата звернення: 27.10.2024)
5. www.pravopys.net – Український правопис (дата звернення: 12. 05. 2024)

Завдання 29. *Запишіть іменники в родовому та орудному відмінках однини і в називному відмінку множини.*

Учитель, футляр, ювіляр, табір, каменярь, школяр, кухар, біль (відчуття), шампунь, тюль, ступінь, степінь, Ігор, путь, коментар, обличчя, оратор, сухар, ліхтар, бар’єр, яр, чернівчанин.

Завдання 30. *Подайте, де можливо, фемінітиви (форми жіночого роду іменників).*

Педагог, психолог, логопед, завідувач, музикознавець, директор, диригент, соліст, композитор, учитель, професор, швець, інспектор, лауреат, консультант, капітан, майстер, журналіст, президент, доктор, лікар, коректор, дефектолог, учений, слюсар, матрос, тракторист, рибалка, водій, тесля, суддя, телефоніст, студент, фахівець соціальних послуг, дипломат, дипломант, дилер, пілот, кандидат, фігурист, піаніст, поет, декан.

Завдання 31. *Подані іменники поставте в родовому відмінку однини. Перевірте за словником.*

Учитель, психолог, гопак, орган, твір, бубон, співавтор, кордон, виднокрай, дослід, акт, бал, звук, контракт, тур, експонат, метр, матеріал, бальзам, інструмент, Кривий Ріг, сад, грім, сніг, пісок, відмінок, інвентар, урок, мороз, день, радіатор, вокзал, плащ, ліс, гай, гопак, Роман (роман), Дністер, цвіт, Прут (прут), вибух, жар, місяць, склад, гриб, віз, землетрус, залп, фах, знаменник, ступінь, тиждень, тигр, крем, нежить, дьоготь, косинус, бланк, клин, кір, рак, став, луг, відрізок, насип, шлунок, цукор, біль (біль), іній, корінь, десяток, цикл, спосіб, язик, фільтр, глобус, полин, сміх, лід, ривок.

Завдання 32. *Поєднайте прикметники дружний і дружній із поданими іменниками.*

Клас, колектив, рука, сім'я, візит, галас, погляд, сміх, спів, допомога, зустріч, листування, праця.

Завдання 33. *Доберіть правильні форми звертань.*

Вельмишановний пан ректор, музикант Шелепницький, пан вчитель, пані Ольга, добродій Святослав, студентка

Іванна, батько Микола, Марія Сергіївна, Микита Андрійович, Петро Якович, Георгій Ісакович, Галина Петрівна, Наталя Володимирівна, Борис Борисович, шановний колега, кореспондент Ставицький, добродій Павло, Марина Степанівна, Георгій Ілліч, Неллі Уласівна, Катерина Миколаївна, друг Петро, земляк Василь, депутат Мірошніченко, гімназист Федорчук, старець Тимофій, панна Мирослава, подруга Юлія, Олесь Терентійович, Сергій Олександрович, Ніно Арсенівна, Людмила Миколаївна, Олександр Васильович, Світлана Казимирівна, санітар Кузьмук, родич Уласенко, композитор Тимчук, пан професор, Олег Ростиславович, Наталя Іванівна, Ігор Львович, пан депутат, директор Панчук, Лілія Миколаївна, Матвій Сидорович, Нестор Петрович, Казимир Миколович.

Завдання 34. Від поданих імен утворіть чоловічі та жіночі форми імен по батькові.

Арсен, Прокіп, Андрій, Купріян, Орест, Анатолій, Денис, Костянтин-Василь, Лев, Святослав, Гордій, Мстислав, Ігор, Данило, Зиновій-Богдан, Ничипір, Савелій, Ілля, Ісакій, Федір, Юрій, Олег, Владислав, Микита, Кузьма, Олесь, Артур, Семен, Григійр, Семен, Матвій, Всеволод, Ярослав. Миколай, Світозар.

Завдання 35. Серед поданих варіантів імен і прізвищ назвіть ті, що можна використати в офіційно-діловому стилі.

1. Івась – Івашко – Ванько – Ванюша – Іван – Іванко.
2. Мура – Марічка – Мар'я – Марійка – Марусина – Марія – Муся.
3. Геня – Євгенко – Женя – Євген – Євко – Женько.
4. Ньюта – Ганка – Анна – Анничка – Аніюта – Ньюра – Нуся – Нуця – Ганна.

5. Ясько – Яць – Яшко – Яків.
6. Дмитрик – Митя – Митко – Дмитрусь – Митько – Дмитро – Дмитрій.
7. Гафія – Гашка – Гапа – Гафа – Гася – Агафія – Гафійка.
8. Сірий – Сергуня – Серьога – Сергійко – Сергій.
9. Даня – Данилко – Данило – Данько – Дан.
10. Соля – Люня – Солошка – Саломея – Мія – Соломія – Солоха.
11. Сашко – Лесь – Олександр – Санько – Лесик – Олесь – Шура.
12. Ксана – Ксюта – Ксеня – Оксюта – Оксана – Аксенія – Аксиня – Оксенія – Оксена.
13. Григiр – Грунь – Гришко – Грицько – Гриць – Ригiр – Грицик – Григорій.

Завдання 36. *Запишіть подані власні назви в родовому відмінку однини. На вибір 4 провідніюйте.*

Ірландія, Данія, Тихий океан, Норвегія, Венера, Гамбург, Кривий Ріг, Кременчук, Коростень, Прут, Одеса, Полісся, Міссісіпі, Прип'ять, Рига, Овруч, Баден-Баден, Ляйпциг, Тибет, Везувій, Суец, Лондон, Дністер, Львів, Іртиш, Бостон, Місяць, Харків, Париж, Сиваш, Крим, Дунай, Нью-Йорк, Туніс, Веселий Поділ, Марс, Алжир, Люксембург, Ельзас, Мадагаскар, Балатон, Рим, Юпітер, Кавказ, Ватикан, Каїр, Київ, Водолій, Лаос, Вашингтон, Порт-Саїд, Люботин, Піренеї, Земля, Ангола, Гола Пристань, Бангладеш, Гадяч, Львів, Запоріжжя, Калуш, Ладизжин, Уж, Данилове, Фастів.

Завдання 37. *Провідніюйте подані числівники та словосполучення, попередньо узгодивши їх. Цифри запишіть літерами, а скорочення – повністю.*

1 000, 71, 8, 22, 16, 395, 1000 000 (як кількисні).

1784 /зірка, 289/рік, півтора га, 78/дискета, 40/грн., 2/3 г, кількадесят/грн., півтора/кг, 44/т, 189/комп'ютер, 1,5/год., 150/річний, 148/зірками, на 265 /рядок, 17 /добами, 507/слово.

Завдання 38. *У яких словосполученнях допущено помилку в поєднанні числівника з іменником. Запишіть правильні варіанти.*

Чотири вчителів, три диригента, двоє музикантів, четверо маленьких дівчинки, три з половиною місяців, сто двадцять три штуки ключів, півтора хлібини, двоє пацієнтів, четверо викладачів, чотирнадцять з половиною гектара, півтори метра, двадцяттеро учнів, тридцять сім штук окулярів, троє товаришів, двохповерховий будинок, чотирьохмоторний літак, двадцятидвохрічної давнини, двох'ярусне ліжко, навчання буде тривати два з половиною місяця.

Завдання 39. *Утворіть граматично правильні варіанти конструкцій з прийменником.*

В залежності від обставин, по домовленості, по закінченні контракту, по вказівці деканата, ввести в склад розчину, агроном по освіті, по питанню розподілу, відпустка по хворобі, діяти відповідно до наказу, виконати по всіх правилах, комісія по справах неповнолітніх, звернутися по питанню, добрий по вдачі, документи по перевірці, дзвонити по телефону, він працює по цілих днях, він лікар по професії, вживали заходи по підвищенню дисципліни, по направленню до автостанції, хлопці йшли, вгрузаючи по коліна у болото, згідно по розпорядку, по його словах усе було правильно, заняття розпочнеться в 9.30.

Завдання 40. *Виправте помилки в поданих формах ступенів порівняння прикметників. Запишіть словосполучення з правильними формами.*

Більш цікавіша казка, самий холодний день, найбільш відоміший журнал, менш зручніший диван, самий кращий друг, більш безпечніший спосіб, сама легка професія, менш відповідніший костюм, сама шкідлива їжа, більш плідніша праця, менш видатніший композитор, більш смачніша страва, менш вимогливіший викладач, найбільш імовірніший випадок, найбільш сильний вітер, самий стійкіший будинок, самий повільніший транспорт, сама рідніша людина, найбільш лютіший мороз, найменш холодніша зима, саме найдоцільніше зауваження, найменш рум'яніший пиріжок, саме найпалкіше зізнання, найбільш дорожчий будинок, менш калорійніший продукт.

Завдання 41. *Поясніть значення іменників за формою родового відмінка однини.*

Інструмента – інструменту, елемента – елементу, звука – звуку, дзвона – дзвону, апарата – апарату, акта – акту, вала – валу, пояса – поясу, каменя – каменю, аспіда – аспіду, бала – балу, блока – блоку, рахунка – рахунку, терміна – терміну, фактора – фактору, магазина – магазину, прилада – приладу, папера – паперу, документа – документу, органа – органу.

Завдання 42. *Прочитайте текст. Числівники запишіть у потрібній відмінковій формі.*

У світі бракує щонайменше два мільйони вчителів

Такими є дані статистичного інституту ЮНЕСКО, опубліковані у зв'язку з відзначенням 5 жовтня Всесвітнього дня вчителя. Більше половини цієї цифри – близько 1 115 000 вчителів – припадає на країни Африки на південь від

Сахари. Але потреба в додаткових вчителях відчувається не тільки в країнах, що розвиваються: США, Іспанія, Ірландія, Італія і Швеція також у списку 112 країн, що не надто забезпечені вчителями. Конкретно у регіонах нестача вчителів виглядає так: Арабські країни (- 243 000 вчителів), Південна і Західна Азія (- 292 000), Північна Америка та Західна Європа (- 155 000). У країнах Центральної Азії та Східної Азії, Латинської Америки і Карибського регіону вона складає лише 11% від загальноосвітнього числа вчителів. Варто зазначити, що в наведених вище цифрах не враховуються ті, хто з певних причин залишив професію вчителя (вихід на пенсію, хвороби, зміна професії тощо). Жінки складають більшість учителів початкових класів (в середньому у світі вони складають 62%). В Україні і Білорусі 99% вчителів початкових класів – жінки. Умови їх праці, заробітна плата і становище в суспільстві продовжують погіршуватися, йдеться у звіті ЮНЕСКО (*Українська правда*).

Завдання 43. *Перебудуйте речення з дієприслівниковими зворотами згідно із синтаксичними нормами.*

Закінчивши інститут, мене направили працювати в школу. Принісши цей документ, йому дозволили взяти інший. Коли Андрій чекав на друга, його довго не було. Не дивлячись на погодні умови, завдання було виконано. Читаючи статтю, у нас виникає співчуття до її героїв. Залишившись на самоті, у хлопця виникло відчуття тривоги. Приїхавши у місто, було вже темно. Спостерігаючи за грою дітей, їм було радісно. Дивлячись на картину, вона нам сподобалась. Оглянувшись назад, вони були вже далеко. Перебуваючи у різних куточках планети, співпраця їх давала плідні результати.

Завдання 44. *Виправте помилки, пов'язані з порушенням керування.*

На ініціативу учнів фестиваль відбувся у Києві. Текст договору потрібно перекласти на українську мову. Було вказано про те, що не всі недоліки враховано. Він добре здав екзамен по диригуванню. Іван витримав життєвий екзамен по зрілості. Цей вислів характерний для доби минулого століття. Плани по літу вирішили змінити, завдяки поганій погоді. Батьки вирішили наполягати щодо операції очей. Багатий на ліс край відомий в цілому світі. Багато слів було сказано в адрес керівника. Здібний для науки, Іван Краєвий покинув рідне село. Наш край багатий талантами. Виступи стосувалися до всіх присутніх у залі.

Завдання 45. *Запишіть правильно контекст із однорідними членами речення.*

Його суперник має два зайві роки і більший досвід. Будинки стоять високі, цегляні, кам'яні, дев'ятиповерхові. На церемонії вручення нагород були присутні господарі гості фестивалю, студенти, призери. Деканат зобов'язує і рекомендує старостам груп вчасно заповнювати журнали. В бібліотеці ми побачили брошури, енциклопедії, монографії, книжки та багато іншої літератури. Наше завдання вийти і завоювати усю любов світу.

Завдання 46. *Виправте, де потрібно, помилки відповідно до норм сучасної української літературної мови.*

Дякувати дирекцію, завдати шкоду, потребувати на допомогу, наслідувати прикладу, виконувати по розпорядженню, звернутися по адресу, їхати на поїзді, відповідно приказу, чути власними вухами, навчати музиці, запобігти порушення, подякувати Вас, завідувач кафедри, запобігти

помилку, розкажи за свого брата, інформувати новини, при житті письменника, згідно існуючих вимог, при вашій участі, ігнорувати попередженням, потребувати допомогу.

Завдання 47. *Відредагуйте, де потрібно, словосполучення з прийменником **по**.*

Комісія по перегляду музичних програм, по закінченні університету, по цій причині, я до вас по справі, по ініціативі, номер по порядку, вивчити по конспекту, відповідати по бажанню, по заклику батьків, подорожуючи по нашим селам, заняття по розкладу, пішов по справах, розкидати речі по хаті, учитися по спеціальності, ходити по крамницях, тренер по шахах, комітет по пресі, ходити по гриби, впускають по двоє студентів, відпустка по догляду за дитиною, по вказівці, концерт по замовленню, називати по прізвищу, поїздка по роботі, з липня по вересень, працювати по контракту, довідка по телефону, торт по замовленню, подорож по морю, по наказу міністра.

Завдання 48. *Укажіть, які з поданих прізвищ не відмінюються? Провідмініяйте 2-3 (на вибір) прізвища.*

Крок, Головатчук, Симоненко, Гмиря, Іваньо, Кобилянський, Павлов, Гаршин, Романишин, Дутчак, Поліщук, Терен, Горобець, Непийвода, Добрийвечір, Баньо, Друль, Куїнджі, Крутих, Бзович, Миронов, Гюго, Повх, Білла, Буало, Шатобріан, Гукало, Верн, Похудай, Атодересі, Беранже, Кирпа, Шоу, Переймибіда, Меріме, Кілару, Анегрої, Карась, Дьорнов, Сенкевич.

Завдання 49. *Виправте помилки, допущені у вживанні прийменникових конструкцій.*

Відповідно з інструкцією, не дивлячись на зміну у регламенті, комісія по складанню проєкту постанови, у

відповідності з наказом, при житті письменника, по закінченню зборів, заходи по дотриманню чинного законодавства, згідно до запропонованого списку, у залежності від виду документа, по формі документи розрізняють, телефони по ціні, за довідками звертатись по телефону, цей роман популярний по всьому світу, зустрічаємось по понеділках, при міні є документи.

Запитання і завдання для самоконтролю:

- Назвіть особливості вживання іменників та числівників у діловому мовленні.
- Які географічні назви в українській мові не змінюються?
- Які службові частини мови найбільше використовують у ділових паперах?
- Дайте визначення граматичної норми. Які інші види норм вона поєднує?
- Прокоментуйте особливості використання іменників на позначення статусу, професій, посад, звань.
- Проаналізуйте правила використання граматичних форм прикметників та займенників у професійному мовленні.
- Пригадайте правила правопису та відмінювання прізвищ, імен та імен по батькові.
- Поясніть правила правопису та відмінювання географічних назв.
- Опишіть особливості використання числівникових форм у фаховому спілкуванні. Дайте коментар щодо правопису та відмінювання числівників.
- Укажіть дієслівні форми, які використовують у фахових текстах, та поясніть особливості їх використання.
- З'ясуйте особливості використання службових слів у професійному мовленні.

- Які типи речень є найбільш уживаними в офіційно-діловому стилі?
- У чому полягає особливість використання речень з однорідними членами у фахових паперах?
- Яким повинен бути порядок слів у науковому та офіційно-діловому стилях?
- Які типові форми вираження присудків у текстах офіційно-ділового стилю використовують?
- Назвіть особливості вживання речень з відокремленими членами речення у діловому мовленні.
- Назвіть особливості вживання речень зі вставними словами і словосполученнями у професійному мовленні.

Тема 5

*Термінологія витворюється самим
життям упродовж віків,
потребує державницької традиції
для свого усталення*
І. Огієнко

**Лексичні та стилістичні норми сучасної української
літературної мови у професійному мовленні.
Особливості наукової та офіційно-ділової лексики
сучасної української мови.**

План.

1. Багатозначність слова і контекст.
2. Власне українська та іншомовна лексика у професійному мовленні.
Доцільність використання у фаховому мовленні іншомовних слів.
3. Системність лексики української мови (синонімія, антонімія), специфіка виявлення системності у термінології. Особливості вживання термінів-синонімів.
4. Явище лексичної омонімії. Міжмовна омонімія, її небезпека.
5. Пароніми у фаховому мовленні.
6. Ознаки науково-термінологічної та виробничо-професійної лексики.

7. Явище суржику. Шляхи і методи запобігання появи та подолання суржику в мовленні фахівця.

8. Стилистичні норми української мови та їх специфіка в офіційно-діловому та науковому стилях.

9. Лексикографічна компетенція фахівця.

Література

Основна:

1. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо. Київ : Книга, 2010. 252 с.

2. Ботвина Н. В. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділової комунікації: навчальний посібник. Київ: АртЕк, 2002. 208 с.

3. Булик-Верхола С. З., Наконечна Г. В., Теглівець Ю. В. Основи термінознавства: навчальний посібник. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2013. 160 с.

4. Гажук-Котик Л.Г. Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. 120 с.

5. Караман С. О., Копусь О. А., Тихоша В. І. Українська мова за професійним спрямуванням : навчальний посібник. Київ : Літера ЛТД, 2025. 544 с.

6. Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць / відп. ред. В. І. Іващенко. Київ : Інститут української мови НАНУ, 2013. Вип. IX. 232 с.

7. Чмут Т. К., Чайка Г. Л. Етика ділового спілкування. Київ : Вікар, 2003. 224 с.

8. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2025. 536 с.

Додаткова:

1. Брушневська І. М., Рібцун Ю. В. Комунікативний компонент мовленнєвої діяльності у дітей: навчально-методичний посібник для роботи з дітьми із порушеннями мовлення. Запоріжжя: ЛПІС. 2020. 144 с.

2. Василенко Ю. „Мова і ми” або сучасні українські композитори в профіль. *Музика*. 2016. №5/6. С.12-14.

3. Вашуленко М. С. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навчально-методичний посібник. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.

4. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі: методичний посібник. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2018. 400 с.

5. Волощак М.Й. Мовностилістичні поради лінгвістів, літературознавців, публіцистів. Київ: «Марія Волощак», 2025. 316 с.

6. Волощак М. Неправильно – правильно. Довідник з українського слововживання. Київ : Просвіта, 2003. 160 с.

7. Дорошенко М.І. Подолання діалектизмів у мові учнів. *Укр. мова і літ. в шк.* 1970. № 6. С. 58-64.

8. Крохмальна Г. І. Психолого-педагогічні засади роботи над збагаченням лексичного запасу молодших школярів на уроці української мови / Г. І. Крохмальна. Х. Т. Герич. *Молодий вчений*. 2018. №10(1). С. 70–73. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_10\(1\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_10(1)_18) (дата звернення: 19.04.2024).

9. Культура фахового мовлення: навчальний посібник / укл.: Н. Д. Бабич, К. Ф. Герман, А. А. Ковтун, Н. І. Рульова, М. В. Скаб, М. С. Скаб.; за заг. ред. Н. Д. Бабич. Чернівці : Книги XXI, 2014. 556 с.

10. Мовна особистість та різні підходи до її вивчення. Сайт для вчителів-словесників. URL: <http://mova.ippro.kubg.edu.ua/movna-osobystist> (дата звернення: 18.04.2024).

11. Опарик Л. Мовленнєвий підхід у дослідженні національного музично-виконавського стилю. *Вісник Львів. ун-ту. Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка*, 2013. Вип. 12: *Мистецтвознавство*. С. 59-67.

12. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради: навчальний посібник. Київ : Либідь, 2001. 240 с.

13. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практикум: навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 216 с.

14. Фаріон І., Помилуйко-Недашківська Г., Бордовська А. Англізми і протианглізми: 100 історій слів у соціоконтексті: монографія (зі словником). Львів : Свічадо, 2023. 716 с.

Словники:

1. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Либідь, 2001. 224 с.

2. Короткий словник актуальних педагогічних термінів / упор. Флегонтова Н. М. Київ : КНУТД, 2013. 55 с.

3. Орфоепічний словник української мови : у 2 т. / за ред. М. М. Пещак. Київ : Довіра, 2001.

4. Понятійно-термінологічний словник з соціальної роботи : науково-методичне вид. / [І. В. Козубовська, І. І. Мигович, В. В. Сагарда та ін.] ; за заг. ред. І. В. Козубовської, І. І. Миговича. Ужгород : Вид-во „Мистецька лінія”, 2001. 152 с.

5. Рібцун Ю. В. Понятійно-термінологічний словник. Логопедія. Логопсихологія : довідкове видання. Київ : ІСПП, 2022. 48 с.

6. Словник іншомовних слів / укл. Л. О. Пустовіт та ін. Київ : Довіра, 2000. 1018 с.
7. Словник музичних термінів. Київ : Видавець Карпенко В. М., 2017. 312 с., іл.
8. Словник синонімів української мови : у 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. Київ : Наук. думка, 1999-2000.
9. Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З Терлак. Київ : Знання, 2004. 367 с.
10. Словник іншомовних музичних термінів і виразів / за ред. Ж. В. Хабаль. Хмельницький : Банкір, 2019. 139 с.
11. Спеціальна педагогіка і психологія: сучасний термінологічний словник / за ред. Л. І. Прохоренко, В. В. Засенка. Київ : Генеза, 2024. 272 с. 5.
12. Тлумачний словник музично-вокальних термінів / укл. Д. О. Нікітін, В. М. Кавун. Київ : Ірпінь, 2019. 448 с.
13. Яцик Т. О., Степанюк В. В. Словник коротких термінів з педагогіки. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2022. 50 с.

Інтернет-ресурси:

1. <https://slovnuk.ua/> (Великий тлумачний словник сучасної української мови) (дата звернення: 11.08.2024)
2. www.mova.info – Лінгвістичний портал (дата звернення: 17.11.2024)
3. http://emlab.ho.ua/Service/Slovnuk_tipovyh_pomyl_ok_mod.html (З книжки Ірини Фаріон «Мовна норма: знищення, пошук, віднова» (Словниці 3)) (дата звернення: 15.08.2024)
4. Мовна особистість та різні підходи до її вивчення. Сайт для вчителів-словесників URL: <http://mova.ippo.kubg.edu.ua/movna-osobystist> (дата звернення: 18.04.2024).

5. <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/> (Мовні поради, що допоможуть у щоденному офіційному та неофіційному спілкуванні) (дата звернення: 10.09.2024)

6. <http://www.lib.rada.gov.ua> – Національна парламентська бібліотека України (дата звернення: 27.10.2024)

7. www.pravopys.net – Український правопис (дата звернення: 12.05.2024)

Завдання 50. Прочитайте уривок тексту з праці *“Розвиток педагогічної термінології та становлення понятійно-категоріального апарату педагогіки”* (С. Марчук, В. Кабак, Н. Борбич, І. Ковальчук). Зверніть увагу на вживання термінів. Які використовуйте у професійному спілкуванні?

Одним із перших українських словників, де було зафіксовано та потлумачено педагогічні поняття, можна вважати «Лексикон» П. Беринди, виданий у 1627 році. Серед тисяч слів «Лексикону» значна частина пов’язана з питаннями виховання, освіти і навчання. Науку про виховання Памво Беринда називав старослов’янським словом «пестунство», пояснюючи з його допомогою термін «педагогія». Відповідно, вихователя вчений іменував «педагогом», «дітоводцем», «пестуном». Вчителя, якого в давньоруських та братських школах називали «дидаскалом», Памво Беринда називав «граматиком», «дяком», «дітоучителем». Автор освіти називав – це «наука», «цвичение пильное зычливости какой, хитрости, фортели или ремеслу». Навчання ж визначалось як «цвичение», «навыкновение». Дидактика – наука, яка «нас ученейшими, albo ведомшими, albo мудрейшими чинит». У «Лексиконі» наведено терміни і для визначення різних вікових груп: «пеленчатко», «немовлятко», «дитя», «дітище», «чадо», «отроча», «юноша». Таким чином, у словнику Памва

Беринди найважливіші педагогічні категорії були визначені достатньо чітко. У «Лексиконі» подано також тлумачення низки психологічних понять: *думка, розум, пам'ять*.

Перші спроби систематичної термінологічної праці в Україні можна віднести до 80–90-их рр. XIX ст., коли В. Левицький та І. Верхратський почали друкувати у «Записках наукового товариства імені Тараса Шевченка» невеликі словники математичних термінів. Значна увага приділялася удосконаленню педагогічної термінології в працях І. Огієнка. Наукова педагогічна термінологія, на його думку, є «двигуном розвитку науки», а рідномовна термінологія – «найкорисніша для народу». До XVII ст. педагогіка – складова філософії, що була тоді майже всеохоплюючою системою наукових знань.

Виокремлення педагогіки як самостійної науки здійснив 1623 року англійський філософ Ф. Бекон (1561–1626). У трактаті «Про достоїнство і примноження наук» Ф. Бекон зробив спробу класифікації наук. Окремою галуззю наукового знання вчений назвав педагогіку, яку визначив як «керівництво читанням».

Статус педагогіки як самостійної науки був закріплений видатним слов'янським педагогом Яном Коменським (1592–1670) у працях «Велика дидактика», «Материнська школа», «Правила поведінки дітей», «Закони добре організованої школи», «Загальна порада про виправлення справ людських» та ін. Хоча Я. Коменський не подає визначення педагогіки як науки, але зі змісту його праць зрозуміло, що педагогіку він розуміє як науку про виховання людини. Для позначення цієї науки педагог використовує термін «дидактика», який має значення «універсальної теорії вчити всіх усього, що потрібно для справжнього і майбутнього життя». Я. Коменського вважають основоположником педагогічної науки,

«батьком педагогіки». У середині ХХ ст. у світовому педагогічному лексиконі поряд із терміном «педагогіка» з'явилися інші – «андрагогіка», «антропологіка». Становлення андрагогіки як самостійної науки відбулося в 1950–1970 рр. (М. Ноулз, Р. Сміт, П. Джарвіс, Ф. Пьогтелер, Т. Тен Хаве та ін.). Німецький вчений Альбін Дінер у праці «Нариси філософії» (1964) зауважує, що традиційна назва педагогіки є застарілою і стала вузькою та неповною, тому науку про виховання він пропонує назвати антропологікою. В українській педагогічній літературі кінця ХІХ – початку ХХ ст. використовувати два терміни – «педагогіка» і «педагогія», перший з них використовувався для позначення науки про виховання, другий – як синонім до практики виховної діяльності. Доречно згадати, що П. Беринда в першому словнику «Лексиконі» (1627) науку про виховання назвав старослов'янським словом «пестунство», саме так пояснюючи термін «педагогія». Закарпатський педагог О. Духнович (1803–1865) у підручнику «Народна педагогія» (1857) педагогіку визначив як «науку наставляння, яка дає загальні правила в наставлянні дітей, які потрібно виконувати для бажаного результату». Педагог-реформатор К. Ушинський (1824–1870) назвав педагогіку мистецтвом, заперечуючи її науковий статус. «Ні медицину, ні педагогіку не можна назвати науками в точному розумінні слова». До того ж він це мистецтво визначив як «найобширніше, складне, найвище і найнеобхідніше з усіх мистецтв». На думку К. Ушинського, педагогіка – це не зібрання положень науки, а тільки збірка правил виховної діяльності.

Завдання 51. *Погрупуйте подані терміни за будовою і походженням.*

Функціональна педагогіка, педоцентризм, рух нового виховання, вальдорфська педагогіка, антропософія, струк-

тура педагогічних наук, педагогічна система, моделювання, методологія педагогіки, дефініція, компонент педагогічного процесу, характеристика, багатовимірний аналіз.

Завдання 52. *Укажіть лексеми, характерні для наукового стилю.*

Теорія, педагогіка, реакція, психологія, хромосома, усмішка, довідка, вельмишановний, орфоепія, громадськість, контракт, животворящий, функція, рапорт, магічний, свавілля, асиміляція, нісенітниця, галузі педагогіки, інтеграл, норматив, сюжет, степінь, дидактика.

Завдання 53. *Визначте, до яких груп термінологічної лексики за ступенем спеціалізації належать подані слова.*

Психіка, душа, свідомість, педагогіка, синонім, освіта, психічні процеси, навчання, виховання, методи науково-педагогічного дослідження, речення, зміст освіти, підмет, інновація, педагогічна технологія, критичне мислення, текст, теорія вільного виховання, навчання за „центрами інтересів“, адаптація педагогічна, соціальна адаптація.

Завдання 54. *З тексту випишіть три терміни і схарактеризуйте їх за планом: 1) дефініція (що означає термін); 2) ступінь спеціалізації (загальнонауковий, міжгалузовий, вузько-спеціальний); 3) походження (власний, запозичений); 4) спосіб творення (для власномовних термінів).*

Педагогічна майстерність – вияв високого рівня педагогічної діяльності. Як наукова проблема, вона постала у XIX ст. Дослідники педагогіки тлумачать її як найвищий рівень педагогічної діяльності, який виявляється в тому, що у відведений час педагог досягає оптимальних наслідків, „синтез наукових знань, умінь і навичок методичного мистецтва і

особистих якостей учителя”, комплекс властивостей особистості педагога, що забезпечує високий рівень самоорганізації педагогічної діяльності. Ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Розглядається як вияв власного „Я” у професії, як самореалізація особистості вчителя в педагогічній діяльності, тому визначається як вища, творча його активність, що передбачає доцільне використання методів і засобів педагогічного взаємовпливу в кожній ситуації навчання та виховання. Така доцільність є результатом засвоєння системи знань і уявлень про закони навчання, технології розвитку дитини, а також індивідуальні особливості педагога, його спрямованість, здібності та психофізичні дані.

Критеріями педагогічної майстерності є гуманність, науковість, педагогічна доцільність, оптимальний характер, результативність, демократичність, творчість (оригінальність) (3 підр.).

Завдання 55. Назвіть термін за наявною дефініцією. Скористайтесь довідкою.

1. Діалогічний метод навчання, при якому педагог шляхом системи запитань підводить учнів до розуміння нового матеріалу чи перевіряє засвоєння ними вже вивченого. 2. Одна із форм організації навчального процесу у вищій школі, дидактичні завдання якої – формування професійних умінь і навичок; розширення, закріплення, узагальнення та систематизація знань шляхом їхнього застосування у реальній діяльності. 3. Це багаторазове виконання розумових або практичних дій з метою опанування ними. 4. Найважливіша галузь педагогіки, яка вивчає теоретичні основи організації процесу навчання, його закономірності, принципи, методи. 5. Форма навчання,

що має на меті систематизацію, виявлення та контроль знань учнів. 6. Форма організації навчання в умовах виробництва, музею, виставки, природного ландшафту з метою спостереження та вивчення учнями різних об'єктів та явищ дійсності. 7. Спосіб викладу (логічно стрункого, систематизованого, послідовного та ін.) значного теоретичного матеріалу для забезпечення свідомого сприймання й засвоєння наукової інформації студентами. 8. Це упорядкована за певними принципами система цілеспрямованих послідовних дій суб'єктів навчання над свідомо визначеним предметом діяльності із застосуванням відповідних засобів, внаслідок чого отримують очікувані результати навчання. 9. Логічно завершена частина навчального матеріалу, яка обов'язково супроводжується контролем рівня знань й сформованості умінь та навичок студентів. 10. Навчальна діяльність студента, яка планується, виконується за завданням, під методичним керівництвом і контролем викладача, але без його прямої участі.

Довідка: метод навчання, екзамен, виробнича практика, модуль, лекція, екскурсія навчальна, вправи, дидактика, самостійна робота студента, бесіда.

Завдання 56. *Співвіднесіть визначення термінів із матеріалами довідки.*

1. Будь-яке об'єднання людей незалежно від характеру зв'язків між його членами. 2. Психічні стани людини, в яких реалізується безпосереднє ситуативне переживання (задоволення, радість, страх) особистістю значимості явищ і ситуацій. 3. Зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних

можливостей особистості. 4. Упровадження у взаємодію людей принципів гуманізму, формування і розвиток у стосунках між людьми гуманістичних почуттів. 5. Ефективний метод колективного обговорення, пошук рішення, який здійснюється шляхом вільного обговорення думки всіх учасників. 6. Метод імітації (наслідування, відображення), прийняття управлінських рішень у різноманітних ситуаціях шляхом гри (програвання, розігрування) за правилами, що встановлені або виробляються самими учасниками. 7. Людина зі всіма властивими лише їй рисами та якостями (біологічними, фізіологічними, соціальними, психологічними), що відрізняють її від інших людей.

Довідка: гра дидактична, інноваційне навчання, „мозковий штурм”, група, емоції, індивід, гуманізація.

Завдання 57. *Схарактеризуйте термін за походженням (власний, запозичений).*

Відсоток, презентація, урбанізація, тахілалія, школа, характер, розвиток, субкультура, диспут, засіб виховання, схильність, протосоціологія, соло, квартет, закон, дидактика, адажіо, документ, ре-бемоль мажор, ключові знаки, арія, партитура, кіно, музика, октава, аналіз, спектакль, акомпанемент, індивід, соціальна адаптація, логічний.

Завдання 58. *Поясніть правильний варіант словосполучень, вказавши порушення норм мовлення (суржикові конструкції, сплутування значення слів).* Місце зайняте, переписка продовжується, при відкритих дверях, поступила пропозиція, для вигляду, крупні недоліки, винести подяку, добитися успіхів, загубити віру, хлопець балований, а іменно, почав баракатися, лицемір безграничний, якийсь бездельник, мужчина безобідний, ремень безопасний, ваш безпорядок,

він такий безтактний, невеличка бесідка, автобусний білет, нижнє більйо, перше блюдо, любить болтати, чорні брюки, бувший директор, матеріал вірогідний, наша клубніка, літний лагер, виписка з протоколу, по слухам знаю, схожі між собою твори.

Завдання 59. Прочитайте текст. Назвіть інішомовні слова. Визначте функцію запозичених слів у науковому тексті.

Особливості сучасної дидактичної системи передбачають зміну стратегії національної системи освіти, яка має стосуватися, на думку Г. О. Балла, стратегії „розвитку освіти” і стратегії „самої педагогічної діяльності”.

Таким чином, основним завданням освіти в сучасних умовах є її переведення „у внутрішній світ особистості. Для цього необхідно організувати психологічно обґрунтовану діяльність двох рівнозначних у відношеннях суб’єктів: учитель – учень, прагнучи актуалізувати формування в учнів внутрішньо-особистісної мотивації при задоволенні їхніх сутнісних (існуючих і формованих) потреб. Йдеться про освітню технологію – внутрішню організацію змісту, тобто про логіку і структуру змісту в контексті взаємовідношень учасників освітньої, зокрема і педагогічної дії”.

Єдиної сучасної дидактичної системи в педагогіці поки немає, а існує низка концепцій, які мають загальні риси та закономірності. Ці концепції навчання в більшості підходів передбачають не тільки формування знань, але й загальний всебічний і гармонійний розвиток особистості учня, його духовних, інтелектуальних, фізичних та інших навичок та вмінь, формування мотивації навчально-пізнавальної та майбутньої повноцінної змістовної життєдіяльності. Вони спрямовані на „цілісне особистісне зростання” учня як суб’єкта учіння. Психологічною метою такої освіти є

намагання дати „загальний розвиток учням, в тому числі пізнавальний, емоційно-вольовий, моральний і естетичний” (В. В. Ягупов).

Завдання 60. До поданих слів доберіть українські відповідники. Поясніть значення слів.

Біографія, профілактичний, характер, генерація, горизонт, інфекція, епідемія, абзац, генеза, ілюзорний, раціонально, акомпонувати, анонс, партитура, абзац, азарт, метаморфози, ансамбль, компенсація, асимілювати, рейтинг, анфас, дефект, натура, лімітувати, постскрипtum, аромат, функціонувати, аномалія, діапазон, еластичний, імпульс, ідентичний, імпозантний, інстинктивний, консенсус, нюанс, іронізувати, автентичний, силует, анотація, трактувати, каталізатор.

Завдання 61. Чи є нормативним вживання таких слів у музичній термінології, поясніть їх значення.

Ді-джей, відстій, фонера, свіжак, фан, розкрутка, збацати, музон, тусовщик, прайсовий, реліз, трек, ремікс, злабати, по барабану, халтура, хіт, дискач, закосити під когось, попса, суперстар, гнати шару.

Завдання 62. До поданих паронімів доберіть слова, утворивши словосполучення. Вибір обґрунтуйте.

Барва(-и)/фарба (музики, синя, олійна, кольорів, густа, яскрава).

Адрес/адреса (мешкання, на конверті, перебування, із нагоди ювілею, вітальний, проживання).

Вид/вигляд (діяльності, набути, істот, тварин, мати (виглядати)).

Ділянка/дільниця (вулиці, виборча, будівельна, шкіри, землі, велика, відкрита, зачинена).

Відношення/ставлення (геометричне, між предметами, явищами, до рідних, до колег, до буття, величинами (взаємозв'язок)).

Загроза/погроза (жестом, рухом, словом, підтоплення, вибуху, реальна).

Напрям/напрямок (діяльності, гуманізму, поглядів, руху, вітру, у мистецтві).

Засіб/спосіб (для існування, виробництва (знаряддя), життя (стиль)).

Основа (-и)/фундамент (моралі, будівлі, споруди, слова, доповіді, трикутника, корпусу).

Повістка/порядок (денний, до суду, до військкомату, великий, виголошена, закрита).

Стан/становище/положення (службове, предмета, родинний, духовний, внутрішнє, географічне, тіла, речі, матеріальне, санітарний, справ, скритне).

Завдання 63. У синімічних рядах поясніть значення лексичних одиниць, встановіть, які з них ненормативні. За вибором введіть у речення.

1. Міркування, думка, зауваження, переконання, передбачення. 2. Повідомити, сповістити, поінформувати, довести до відома, дати знати. 3. Пріоритетний, основний, головний, найважливіший, першорядний, першочерговий, найактуальніший. 4. Обіцяти, гарантувати, дати гарантію, дати слово, тримати слово, завірити, запевнити. 5. Покладатися, вірити, мати довіру, довіряти.

Завдання 64. Поясніть значення слів „білий” та „легкий” у поданих словосполученнях. У якому функціональному стилі вони можуть використовуватись.

Білий вірш, біле море, білий сніг, білий хліб, серед білого дня, чорним по білому, білий заєць, біле вугілля, білі ночі, білі комірці, біле золото, біла людина, біла ворона, білі піски, білий світ, шито білими нитками, біла заздрість, біла гарячка, білі мухи.

Легка перемога, легка ноша, легкий на підйом, легке навчання, легкий вітерець, легке життя, легкі кроки, легка смерть, легка поведінка, легке слово, легка хода, легкий сніданок, легкий на згадку, легка посмішка, легка атлетика, з легкої руки, легкий характер, легкі гроші, легке вино, з легким серцем, легкий сум, легко сказати, легкий поспіх.

Завдання 65. Замініть конструкції нормативними моделями.

Включити світло у залі, капризний характер, а це вже зверх плану, дуже виносливий студент, заграничний композитор, безпереривно дзвонять, битком набитий зал, скрипичний ключ, піднести тобі на блюдечку, вичеркніть мене із списку, не відкажуйся від пропозиції, автобус поїхав вкрутову, це даром тобі не пройде, для наглядності ми зробили експеримент, музичний слух, по поводу концерта, треба задіяти свіжі сили, печатати під копірку, це заслуговує увагу, він любимець усіх дітей, приміщення непригодне для роботи, бігають по всякому поводу до начальства, напиши пояснюючу записку, не вміємо попередити хворобу, постороннім не заходити, прийміть до відома цю інформацію, у прихожій було темно, це протирічить логіці, треба негайно прийняти строгі міри, врачування нежиті слід починати відразу, самий первий в експлуатацію був зданий, служити

підставою, була створена комісія по вивченню питання, а мені це не надо, виписка з протокола.

Завдання 66. *Поясніть значення слів, ввівши їх в контекст.*

Талан – талант, соціальний-соціативний, музичний – музикальний, вітання – віншування, щиросердечно – сердешно, абонент – абонемент, питання – запитання, писемний – письмовий, здатний – здібний, свідоцтво – посвідчення, професійний – професіональний, декваліфікація – дискваліфікація, підписка – передплата, адрес – адреса, континент – контингент, дипломат – дипломант, коштувати – вартувати, обмін – бартер, студент – спудей, особовий – особистий, житель – мешканець, компанія – кампанія, пам'ятка – пам'ятник, дипломник – дипломант, охайно – акуратно, екземпляр – примірник, письменний – грамотний, дивовижний – дивний.

Завдання 67. *Опрацюйте поданий текст. Які терміни для Вас є новими? Доберіть текст Вашого фаху, де порушені стилістичні норми.*

Формування української музичної термінології є складовою частиною розвитку всієї лексичної системи мови. Розглядаючи становлення системи музичних термінів української мови, виділено шість періодів, які яскраво ілюструють зв'язок розвитку лексичної системи мови з історією матеріальної і духовної культури українського народу.

I. У донауковому періоді розвитку музичної лексики української мови (від найдавніших часів до XVI ст.) закладено основу, на якій починає базуватися, виформовуватися і вдосконалюватися українська музична терміносистема. На українському мовному ґрунті виникли і закріпились назви

жанрів та окремих музичних творів, народних музичних інструментів (*гайвіка, знаменний розспів, клепало, сопілка*); на основі грецької мови сформувались церковно-музичні назви (*гексахорд, ірмос, кондак, номоканон*).

II. Зародження системи музичної лексики відбулося у XVI-XVIII ст., коли на розвиток музичної культури в Україні мала значний вплив європейська музика. Відзначено вагомий внесок у розбудову української музичної терміносистеми Миколи Дилецького, теоретичний трактат якого „Грамати́ка музика́льна” сприяв утвердженню музичної термінології. Розмаїття музичних назв засвідчено у лексикографічних працях П. Беринди, Є. Славинецького, А. Корецького-Сатановського, І. Срезневського, Л. Зизанія, І. Максимовича. В основу формування музичної термінології закладено плідну ідею поєднання національних мовних ресурсів із запозиченнями з різних мов світу. У XVI-XVIII ст. українська музична термінологія охоплює значну кількість латинських (*композитор, нота*) та італійських (*бас, концерт*) запозичень.

III. З кінця XVIII ст. низка термінів вийшла за межі вузькоспеціальної сфери і влилась в річище загально-вживаної лексики, широко використовувалась у творах художньої літератури („Енеїда” І. Котляревського). Наукові музичні терміни і народна музична лексика представлені в лексикографічних працях українських учених, зокрема у „Малорусько-німецькому словарі” Є. Желехівського та С. Недільського, у „Словарі української мови” за редакцією Б. Грінченка та ін. Важливе значення для впорядкування назв музичних інструментів та їх деталей мали музикознавчі праці М. Лисенка „Народні музичні інструменти на Україні” та В. Шухевича „Гуцульські струменти”. У Галичині в другій половині XIX ст. вийшли друком статті М. Вербицького, І. Кипріяна, С. Воробкевича, В. Матюка,

П. Бажанського, І. Левицького та М. Колесси, які сприяли виробленню та усталенню музичної термінології.

У другій половині XIX ст. започатковано народницький підхід до термінотворення, провідними стали тенденції творення музичних назв на основі народної мови, використання діалектних ресурсів, підбір національних відповідників до іншомовних термінів.

IV. У період 1923-1933 років українська музична термінологія досягла найвищого розвитку. При Інституті української наукової мови було створено Музичну секцію, члени якої уклали й у 1930 р. опублікували проєкт „Словника музичної термінології”. У м. Стрию Львівської області 1933 р. було видано „Музичний словник” З. Лиська, який став базовим для написання українських підручників у галузі музики. Ці праці є найбільшим надбанням української музичної лексикографії, адже вони фіксували самобутню українську музичну термінологію. До запозичених термінів автори подавали українські відповідники, добирали іншомовну номінацію як один з варіантів (*брівка, корона, фермата; відголосник, голосник, резонатор*). Лексикографи утворювали вдалі терміни-неологізми (*антиципація-передголос, аплікатура-пальцепозначення, нотний стан-нотостан*). Діяльність Інституту української наукової мови та музично-теоретичної комісії у Львові сприяла виробленню вимог до термінів та поглядів на шляхи і способи термінотворення.

V. У період (1934-1989 роки) національну термінологію формально не забороняли, але її розвиток коригували у певному політичному напрямку. Словник-довідник „Музиканту-любителю” (1965) С. Павлоченка та „Словник музичних термінів” (1971) Ю. Юцевича зорієнтовані не на українську термінологію. Автори вводять до реєстру кальки (*скрипичний*

ключ, оркестровка) й іншомовні запозичення через її посередництво (*капельмейстер, хабанера*), уникають фіксації власне українських назв, наслідком чого стало вилучення з фахового спілкування музикантів значної кількості українських термінів. Одновекторність поглядів укладачів стала причиною збіднення української музичної терміносистеми. Водночас доступність та популярність зазначених лексикографічних праць сприяли усталенню та систематизації української музичної термінології.

VI. Після прийняття незалежності в Україні простежено зацікавлення термінознавством, фахівці різних ділянок знань і мовознавці намагаються унормувати галузеві термінології. Словник „Естрада. Рок-Музика. Джаз” (1993) В.Откидача містить терміни, що називають музичні напрями, течії, стилі, жанри, не зафіксовані у жодному раніше виданому словнику української мови, проте, на жаль, має низку недоліків. „Словник термінів і слів українського церковного співу (посібник-довідник)” (1998) В.Іванова відображає українське музичне мистецтво IX-XX ст.

Завдання 68. Відредагуйте словосполучення, уникаючи тавтології та плеоназму.

Денний стаціонар, мій власний погляд, моя автобіографія, у складі складного речення, вперше знайомитися, у серпні місяці, адреса місця проживання, по 20 сторінку включно, широко поширений, сервісне обслуговування, обмежені ліміти, ароматний запах, багато років тому назад, дивний парадокс, крик людських голосів, одна третина класу, попереду лідирує, підсвідомий інстинкт, захисний імунітет, ультимативна вимога, фатум долі, тривалість дня триває, зелень зазеленіла весною.

Завдання 69. Відредагуйте словосполучення і вкажіть, у якому значенні можна вживати виділені слова.

Мишаємо вчитися, нагло поводяться, дурно почуваємося, ваша фамілія Блажкевич, заказуємо автобус, відказуємо у послугі, цілу неділю ходимо на роботу, поступаємо в університет, являємось студентами, переводити статтю, на протязі місяця, наказати за провину, проведення виборчої компанії, була заведена особиста справа, надіслано по адресу.

Запитання і завдання для самоконтролю:

- Поясніть терміни *лексична* і *стилістична* норма.
- Проілюструйте прикладами вашого фаху значення контексту для значення слова.
- Назвіть ознаки іншомовної лексики в українській мові, прокоментуйте доцільність її використання у професійному спілкуванні.
- У чому виявляється системність української лексики? Наведіть приклади синонімів, антонімів, омонімів, паронімів.
- Що таке термін? Установіть різницю між словом-терміном і словом не терміном, терміном і професіоналізмом, терміном і номенклатурною назвою.
- Прокоментуйте основні етапи становлення термінології вашого фаху.
- Поясніть небезпеку явища міжмовної омонімії.
- З'ясуйте, як запобігти появі суржику в мовленні (педагога, психолога, логопеда, музикознавця, фахівця соціальних послуг).
- Назвіть види стилістичних помилок, наведіть приклади.
- Охарактеризуйте основні лінгвістичні словники, які можете застосувати у фаховій діяльності.

Тема 6

*Навчити учнів і студентів пізнавати, виконувати й
гармонійно жити в соціумі –
передумови успішної освіти сьогодення.*

Жак Делор

Культура писемного мовлення (технічні правила оформлення наукового та офіційно-ділового текстів).

План.

1. Особливості писемної форми мови.
2. Технічні правила оформлення наукового тексту.
3. Оформлення списку літератури.
4. Правила цитування.
5. Титульна сторінка.
6. Нумерація сторінок.
7. Рубрикація текстів.
8. Орфографічні й технічні правила переносу слів.
9. Загальноприйняті та індивідуальні правила скорочування слів та словосполучень.
10. Правила написання цифр та символів.
11. Форми опрацювання наукового тексту: планування, тезування, конспектування, анотування, реферування.
12. Основні кліше в науковому тексті.

Література

Основна:

1. Гажук-Котик Л.Г. Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. 120 с.
2. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова. Харків : СПД ФО Співак Т. К., 2006. 448 с.
3. Караман С. О., Копусь О. А., Тихоша В. І. Українська мова за професійним спрямуванням : навчальний посібник. Київ : Літера ЛТД, 2025. 544 с.
4. Культура писемного мовлення (орфографічна і пунктуаційна правильність): навчальний посібник / за ред. Н. Д. Бабич. Чернівці : Рута, 2000. 96 с.
5. Мацок З., Станкевич Н. Українська мова професійного спілкування. Київ : Каравела, 2006. 352 с.
6. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019. 392 с.
7. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2025. 536 с.

Додаткова:

1. Культура фахового мовлення: навчальний посібник / укл.: Н. Д. Бабич, К. Ф. Герман, А. А. Ковтун, Н. І. Рульова, М. В. Скаб, М. С. Скаб.; за заг. ред. Н. Д. Бабич. Чернівці : Книги XXI, 2014. 556 с.
2. Стрій Л. І., Хрустик Н. М. Про правописні норми для аббревіатур. *Записки з укр. мовознавства*: зб. наук. праць. Вип. 11. Одеса : Астропринт, 2001. С.91-96.
3. Шевчук С. В., Кабиш О. О. Практикум з українського ділового мовлення: навчальний посібник. Київ : Арій, 2009. 144 с.

Інтернет-ресурси:

2. ДСТУ 4163:2020. Національний стандарт України. Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів. URL:<https://ips.ligazakon.net/document/FN070106> (дата звернення: 24.04.2025)
3. <http://www.ukrskor.info/> (Словник скорочень української мови) (дата звернення: 10.02.2025)
4. www.pravopys.net – Український правопис (дата звернення: 12.05.2024)

Завдання 70. *Запишіть різними способами епіграф:*
Споконвіку в держави, у нації стало добрим законом, панове:
жити не може людина у Франції – і не знати французької мови...А думки пропливають як тіні, в давнину, в безгоміння
Дніпрове: жити можна лише в Україні – і не знати української мови Є. Гайгара.

Завдання 71. *Заадресуйте конверт другові, знайомому.*
Запишіть адресу відповідно до чинних вимог.

Завдання 72. *Відредагуйте цитати, прокоментуйте розділові знаки:*

1...Коли той життєвий пісок просіяти крізь сито, то у ньому залишиться золото – ставлення людей до тебе К. Червінський. 2. Важко спростувати або заперечити тезу Івана Огієнка „Кожний учитель – якого б фаху він не був – мусить досконало знати свою соборну літературну мову й вимову та соборний правопис. 3. Музика це баланс чоловічого і жіночого начал. Жінка це мелодія чоловік це ритм... Карлос Сантана.

Завдання 73. Підберіть текст Вашого фаху, де зазначено види рубрикації (мінімальний обсяг – 2 сторінки друкованого тексту).

Завдання 74. Прочитайте текст, доберіть заголовок. Розбийте текст на абзаци.

З найдавніших часів людей цікавив внутрішній світ людини. Сам термін „психологія” походить від грецьких слів „psyche” - душа і „logos” - наука. Проблемою душі цікавилися філософи стародавності - Платон і Аристотель. У наш час багато професій стають все більш актуальними, потрібними та затребуваними на ринку праці. В Україні професія психолога з кожним роком набирає більшої популярності. Життя людини - дуже непередбачуване і бурхливе. Воно може дарувати нам хвилини щастя і, в той же час, приносити багато клопоту, неприємностей і зла. Іноді людині важко утримати тягар цих проблем на своїх плечах, і він може втратити надію, віру в себе, а найголовніше - своє здоров'я. Уникнути цього нам допомагають мудрі поради досвідчених фахівців – психологів. У даний час психологія охоплює майже всі сфери життя і діяльності людей, психологічні знання використовуються в політиці, економіці, медицині, культурі і мистецтві, на виробництві й в сфері освіти. І, безсумнівно, кожній людині буде корисно і цікаво довідатися побільше про себе й інших людей. Психолог здійснює свою діяльність, виходячи, перш за все, з інтересів замовника. Процес і результат діяльності психолога не повинні приносити шкоду здоров'ю, соціальному стану, інтересам людини (З журн.).

Завдання 75. Правильно скоротіть слова і словосполучення.

Автобіографія, автор, адміністративний, адміністрація, Академія наук, англійський, березень, бібліографія,

бібліотека, вересень, випуск, вищий, вищий навчальний заклад, відповідальний, відсоток, вулиця (при назві), година, грам, гривня, декорація, довідник, додаток, документ, доцент, енциклопедія, європейський, журнал, завідувач, загальний, замісник, збірник, інформаційне агентство, ілюстрація, індивідуальний, і таке інше, квартал, класифікація, конференція, копія, липень, листопад, малюнок, масштаб, мінімальний, Міністерство освіти і науки України, музичний, навчальний, науково-дослідний, обкладинка, обладнання, образотворчий, оповідання, оригінал, параграф, педагогічний, переклад, південний, північний, під керівництвом, підручник, посібник, початковий, приклад, програма, психологія, психологічний, реставрація, селище міського типу, словник, сторінка, сторіччя, таблиця, творче об'єднання, університет, училище, факультет, французький, хвилина, чернівецький, щотижневий, ювілейний, юнацький.

Завдання 76. *Перепишіть слова, позначаючи рискою можливі переноси слів з рядка у рядок. Запишіть десять слів і словосполучень Вашого фаху, які не можна переносити з рядка в рядок.*

Колектив, учительський, зайшов, відеопрезентація, сьомий, підживлення, їжджу, сангвінік, відживити, аеропорт, аудиторія, саджанець, зів'ялий, розірвати, навчений, відзначити, орел, найбільший, але, авжеж, студентство, Юрій Федькович, доц. Карпенко Г.С., Ірина Вільде, Карл-Густав Юнг, 2014 р., ксерокопія, 45-го, б-ка, вид-во, 17 листопада 2024 року, комп'ютер, 1276 кг, 40 балів, проф. Добжанський О., Дніпро, навання.

Завдання 77. Відредагуйте список літератури:

1. Українська мова Енциклопедія. - Київ: вид-во Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана: 2004. -824 с.
2. Брушневська І. М., Рібцун Ю. В. Комунікативний компонент мовленнєвої діяльності у дітей: навчально-методичний посібник для роботи з дітьми із порушеннями мовлення, Запоріжжя: ЛПІС. - 2020. - 144 с.
3. А. Османова, Л. Співак. Етнопсихологія: психодіагностичний практикум: хрестоматія / укл. А. Османова, Л. Співак. Київ : Університет «Україна», - 2023. - 128 с.
4. Коляда Наталія, Кочубей Тетяна, Кравченко Оксана [та ін.] Жінки в історії соціальної роботи: монографія / Коляда Наталія, Кочубей Тетяна, Кравченко Оксана [та ін.] Умань : ВПЦ «Візаві», - 2018. – С. 252.
5. Василенко Ю. „Мова і ми” або сучасні українські композитори в профіль / **Василенко Ю. Музика.** - 2016. - №5/6. С.12-14.

Запитання і завдання для самоконтролю:

- Назвіть особливості писемного мовлення.
- Яких вимог варто дотримуватись при оформленні епіграфів та цитат?
- Що таке рубрикація та абзац? Яким має бути класичний абзац?
- Установіть різницю між усною та писемною формами літературної мови.
- Назвіть технічні вимоги до оформлення наукового тексту.
- Прокоментуйте правила оформлення титульної сторінки наукового тексту.

- Поясніть правила цитування в науковому тексті. Як їх дотримання забезпечує дотримання академічної доброчесності?
- Проаналізуйте правила рубрикації текстів та використання розділових знаків у рубриках переліку.
- Пригадайте правила переносу слів. На прикладах вашого фаху поясніть найпоширеніші помилки.
- Поясніть правила скорочення слів і словосполучень, наведіть приклади.
- Назвіть види плану, прокоментуйте особливості їх використання.
- Проаналізуйте вимоги до написання тез.
- Охарактеризуйте конспектування й анотування як форми опрацювання наукового тексту.
- Розкрийте вимоги до оформлення реферату.
- Наведіть приклади мовних кліше в науковому тексті.

Тема 7

*Від правильно оформленого документа
залежить доля розпочатої справи*

Ю. Кульбабська

Укладання й редагування документів з кадрово-контрактних питань.

План.

1. Документ як специфічний текст. Поняття про документ. Типи документів.
2. Вимоги до тексту документів.
3. Документи з кадрово-контрактних питань (визначення, види та основні вимоги до оформлення, склад реквізитів).
4. Корисні поради щодо написання резюме. Розділи резюме та їх детальна характеристика. Словничок корисних слів (ключові слова) для вдалого резюме.

Література

Основна:

1. Гажук-Котик Л.Г. Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. 120 с.
2. Караман С. О., Копусь О. А., Тихоша В. І. Українська мова за професійним спрямуванням : навчальний посібник. Київ : Літера ЛТД, 2025. 544 с.
3. Мацюк Зоряна, Станкевич Ніна. Українська мова професійного спілкування: навчальний посібник. Київ : Каравела, 2005. 352 с.

4. Українська мова в професійній діяльності: навчальний посібник / укл. Бріцин В. М., Жайворонок В. В., Тараненко О. О. Київ : Вища школа, 2006. 431 с.

5. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019. 392 с.

6. Шевчук С. В., Кабиш О. О. Практикум з українського ділового мовлення: навчальний посібник. Київ : Арій, 2009. 144 с.

7. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2025. 536 с.

Додаткова:

1. Діденко А. Н. Сучасне діловодство: навчальний посібник. Київ : Либідь, 2004. 384 с.

2. Карпенко О. О. Матліна М. М. Сучасне діловодство: навчальний посібник: Харків : Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2009. 75 с.

3. Коломієць В. С., Шашенко С. Ю. Українська мова. Практикум : навчальний посібник. Київ : КНТЕУ, 2004. 122 с.

4. Культура фахового мовлення: навчальний посібник / укл.: Н. Д. Бабич, К. Ф. Герман, А. А. Ковтун, Н. І. Рульова, М. В. Скаб, М. С. Скаб.; за заг. ред. Н. Д. Бабич. Чернівці : Книги ХХІ, 2014. 556 с.

5. Пелеха Ю. Управлінське документування: навчальний посібник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 368 с.

6. Пономарів О. Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. Київ : Либідь, 2001. 240 с.

8. Універсальний довідник з ділових паперів та ділової етики. Київ : Довіра, 2003. 623 с.

Інформаційні ресурси:

1. ДСТУ 4163:2020. Національний стандарт України. Державна уніфікована система документації. Уніфікована

система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів.

URL:<https://ips.ligazakon.net/document/FN070106> (дата звернення: 24.04.2025)

2. <http://www.ukrskor.info/> (Словник скорочень української мови) (дата звернення: 10.02.2025)

3. www.pravopys.net – Український правопис (дата звернення: 12.05.2024)

Завдання 78. *Опрацюйте матеріал про належність укладання кадрово-контрактних документів. Зверніть увагу на правильність написання тексту.*

1. Автобіографія (від грец. „autos” – сам, „bios” – життя, „grapho” – пишу) – це документ, у якому особа власноручно у хронологічному порядку подає опис свого життя та діяльності.

Автобіографію укладають у довільній формі, проте існують її обов’язкові реквізити, а саме:

1. Назва документа.
2. Текст.
3. Дата написання.
4. Підпис.

У тексті зазначають такі відомості:

1. Прізвище, ім’я, по батькові.
2. Дата народження: число, місяць (словом), рік.
3. Місце народження (місто, село, селище, район, область, країна, якщо за межами України, так, як зазначено у свідоцтві про народження).
4. Відомості про навчання (повне найменування навчальних закладів, назви спеціальностей, які отримали, так, як зазначено в дипломі).
5. Відомості про трудову діяльність (час праці, найменування посади і місця праці).
6. Відомості про громадську роботу.

7. Короткі відомості про склад сім'ї (прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, посада та місце праці / навчання).

Назва виду документа пишеться посередині рядка, трохи нижче від верхнього поля аркуша. Відомості про навчання і роботу викладаємо у хронологічній послідовності. Подаючи відомості про членів сім'ї, не зазначають число і місяць народження, а лише рік. Окрім прізвища матері, у дужках подають її дівоче прізвище. Щодо складу сім'ї: неодружені особи подають відомості про батьків, сестер, братів, які не мають своєї сім'ї; одружені подають відомості про членів власної сім'ї – чоловік / дружина, діти.

Зразок

Автобіографія

Я, Степаненко Василь Іванович, народився 02 січня 2002 року в с. Корчівці Чернівецького р-ну Чернівецької обл.

2009 року пішов до першого класу Корчівецької середньої школи.

Після закінчення школи 2020 року вступив на перший курс факультету педагогіки, психології та соціальної роботи (заочна форма навчання) Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, де навчаюся за спеціальністю «Початкове навчання».

Батько – Степаненко Іван Петрович, 1976 року (народження / р. народж.), токарь заводу «Кварц», проживає за адресою: с. Корчівці, Чернівецький р-н, Чернівецька обл., 60521.

Мати – Степаненко Надія Петрівна, 1979 року народження / (р. народж.), вчителька фізики Чернівецького ЗЗСО № 32, проживає там же.

Сестра – Степаненко Тетяна Іванівна, 2009 року народження, учениця 8 класу Корчівецького ЗЗСО.

Місце проживання: вул. Головна, 189, кв. 174; м. Чернівці, моб. тел. +380957278590.

17 січня 2025 р.

підпис

2. Резюме – це документ, що містить коротку інформацію про особисті, освітні, професійні відомості.

Важливо розмістити резюме на одній сторінці, максимум – на двох. Особливості викладу в резюме – стислість, конкретність, точність, динамічність. Головний принцип подання інформації – вибірковість (потрібно включати тільки ті факти, які важливі для посади, на яку особа претендує).

Реквізити резюме:

1. Назва виду документа (посередині).

2. Текст документа, який складається з таких складових:

а) інформація для контакту (поштова домашня адреса – у лівому кутку аркуша, телефон (разом із кодом міста), факс, електронна адреса – справа); б) ім'я, прізвище (у називному відмінку); в) мета (заміщення вакантної посади, участь у різноманітних заходах і проектах тощо) написання документа; г) відомості про освіту (роки навчання, повна назва навчальних закладів, у яких навчалися, із зазначенням факультету та спеціальності); д) відомості про професійний досвід (назва посади, яку займає особа, та назви попередніх посад і місця праці із зазначенням стажу роботи); е) особисті відомості (рік народження, національність, громадянство, сімейний стан); є) додаткова інформація (володіння іноземними мовами і комп'ютером, наявність прав водія, закордонного паспорта, членство у фахових організаціях, партіях, коло зацікавлень, якщо воно пов'язане з майбутньою роботою, ділові риси та ін.); ж) вказівка про можливість надання рекомендацій.

3. Дата.

4. Підпис.

Сьогодні актуальним є складання CV або ж curriculum vitae, в перекладі з латини означає «хід життя». Це докладний опис всієї професійної діяльності, тому варто викладати якомога більше даних, щоб у роботодавця була чітка інформація

професійної діяльності. У CV не прийнято використовувати елементи виділення: жирний шрифт, курсив і т.д. У резюме ж, навпаки, рекомендується виділяти кожне досягнення на певній посаді, підкреслювати здібності, які допомогли досягти успіху на тій чи тій роботі. Крім того, у CV дані вказують в хронологічному порядку, а не навпаки, як в резюме. CV передбачає зазначення досвіду викладання, публікацій, грантів та стипендій, членства в професійних асоціаціях, наявність ліцензій, нагород, сертифікатів та іншої інформації, яка безпосередньо стосується обраного кола наукових інтересів.

Отже, CV – використовують, коли вимагає того безпосередньо роботодавець або коли претендують на посади у науковій, дослідницькій, академічній або медичній сферах. Резюме - у звичайному пошуку роботи.

Зразок**Резюме**

Прізвище, ім'я, по батькові:

Дата і місце народження: 27 червня 2000 року, м. Чернівці.

Сімейний стан: одружений/неодружений, заміжня /незаміжня.

Домашня адреса: вул. Воробкевича, 16/76, м. Чернівці, 78032, Україна.

Телефон:

E-mail:

Мета: здобуття посади..... / ким?

Освіта: (відомості подають у зворотному хронологічному порядку).

Досвід роботи: (відомості подають у зворотному хронологічному порядку).

Додаткові відомості: (знання мов, уміння роботи на комп'ютері, особливі фахові знання, навички, досвід роботи за кордоном, володіння суміжними спеціальностями тощо).

24.08.2025

підпис

3. *Заява* – це документ, який містить прохання або пропозицію однієї чи кількох осіб, адресовану установі або посадовій особі.

Це один з найпоширеніших у справочинстві документів. Заяви бувають *особисті* та *службові*. Особиста заява містить прохання особи до керівника розділу чи підрозділу. Її пишуть власноручно в одному примірнику. Службову заяву складає посадова особа від власного імені або від імені організації до посадової особи іншої організації, структури тощо. Її можна відтворити механічним способом у декількох примірниках. Службова заява містить додаткові реквізити (назву та адресу організації, вихідний номер документа тощо).

За місцем виникнення розрізняють заяви *внутрішні* і *зовнішні*. У зовнішній особистій заяві обов'язково зазначають повну домашню адресу чи відомості документа (паспорта), а у зовнішній службовій – повну поштову та юридичну адресу установи, підприємства, організації. У внутрішній заяві зазначати адресу і паспортні відомості не обов'язково. Це можуть бути заяви студентів про надання академічної відпустки, матеріальної допомоги чи права поселення у гуртожитку, про переведення в іншу групу, прохання звільнити від занять, дозволити достроково складати сесію та ін.

Змістом заяв з кадрових питань може бути: влаштування на певну посаду чи звільнення з посади, переведення з однієї посади на іншу, надання чергової відпустки чи відпустки за власний рахунок, надання путівки в санаторій та ін.

Заяви бувають *прості* і *складні* (містять відомості про додатки).

Заява складається з таких реквізитів:

1. Відомості про адресата (назва посади, повна назва установи, прізвище та ініціали керівника із зазначенням наукового звання, якщо особа, на ім'я якої подають заяву, має його).

2. Відомості про адресанта (назва посади, прізвище, ім'я, по батькові особи, яка звертається із заявою, іноді адреса, телефон, паспортні відомості).

3. Назва виду документа.

4. Текст.

5. Перелік додатків (документів, які додають до заяви на підтвердження її правочинності чи вагомості аргументації).

6. Дата.

7. Підпис.

Зразок особистої

*Деканові
факультету педагогіки,
психології та соціальної роботи
Іванові СВИДНИЦЬКОМУ*

*студента 1 курсу, 103 групи
спец. «Практична психологія»
Іванюка Сергія Олександровича*

Заява

*Прошу звільнити мене від занять 07. 09. 2025 р. за станом здоров'я.
Пропущені заняття зобов'язуюсь відпрацювати.*

05.09.2025

підпис

Зразок складної

Ректорові
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
Романові БІЛОСКУРСЬКОМУ

Василашко Катерини Миколаївни,
zareєстрованої за адресою:
вул. Воловецька, буд. 3/8, кв. 2,
м. Київ, тел. 096273 30 53,

Заява

Прошу допустити мене до участі в конкурсному відборі на навчання за денною формою для здобуття ступеня бакалавра на основі повної загальної середньої освіти на спеціальність «Музичне мистецтво» факультету педагогіки, психології та соціальної роботи.

До заяви додаю:

1. Свідоцтво про здобуття базової середньої освіти, виданий Київським ЗЗСО № 32 29.06.2021 р.
2. Довідку про стан здоров'я (форма № 286).
3. Автобіографію.
4. Чотири фотокартки.

31.08.2025

підпис

4. Характеристика – це документ, у якому подають оцінку діловим і моральним якостям особи.

Її укладають на вимогу працівника або на письмовий запит іншої установи.

Реквізити документа:

1. Назва виду документа (посередині).

2. Анкетні відомості особи, якій видають характеристику (прізвище, ім'я, по батькові, посада (вчений ступінь і звання), рік народження, національність, освіта.

3. Текст, який містить такі відомості: а) трудова діяльність працівника (з якого часу в цій установі, на якій посаді); б) ставлення до службових обов'язків (ставлення до роботи, підвищення професійного та наукового рівня, досягнення, урядові нагороди, заохочення, дотримання трудової дисципліни); в) громадська діяльність;

г) моральні якості (риси характеру, ставлення до колег);

д) висновки (пропозиції, рекомендації щодо працівника, призначення характеристики).

4. Дата.

5. Назва посади, прізвище та ініціали і підпис відповідальної службової особи.

6. Гербова печатка організації, яка видала характеристику.

Укладають характеристику у двох примірниках, один із яких отримує працівник, а другий (копію) підшивають до особової справи.

Характеристики бувають *виробничі, атестаційні, рекомендаційні, нейтральні* (залежно від призначення).

Текст характеристики викладають від 3-ої особи.

Зразок

Характеристика

Данилюка Володимира Петровича,
студента 1 курсу
факультету педагогіки, психології
та соціальної роботи
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича,
2002 року народження, освіта середня

Данилюк Володимир Петрович навчається за спеціальністю «Дошкільне виховання» факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича з 2021 року.

За час навчання Данилюк В. П. був сумлінним, ініціативним студентом, який постійно працює над підвищенням свого фахового рівня. Має глибокі і міцні знання з усіх предметів, усебічно розвинений.

Данилюк В. П. виявляє активність у громадській і суспільно корисній роботі. Успішно виконує обов'язки старости групи.

Уміє поводитись в колективі, підкоряється його вимогам. Критично ставиться до власних вчинків, до поведінки товаришів і відверто про це говорить.

Вимогливий до себе, товаристський. Данилюк В. П. має повагу й авторитет серед викладачів і студентів.

Характеристику видано на запит громадської організації «Волонтер».

16.01.2025 р.

Декан факультету педагогіки,
психології та соціальної роботи

Іван ГУЦУЛ

Кураторка 108 групи

Ярослава СТРУК

Печатка

Завдання 79. Напишіть заяву про відпустку за власний рахунок й обґрунтуйте прохання.

Завдання 80. *Виправте помилки та відредагуйте поданий документ.*

Характеристика.

учня 2 класу Чернівецької гімназії № 1,
українця, Поліщук Петра, 2006 року народження

Петрик Поліщук навчається у нашій гімназії з 2012 року. Хлопчик вчиться дуже добре, любить усі предмети, особливо музику і англійську мову. Приймає участь у всіх спортивних міроприємствах. У колективі спокійний, не дерється з однокласниками, дружній. Любить тварин. Має обов'язки у класі – доглядає за вазонками.

Родина у Петрика добра, мама і тато службовці, які завжди інтересуються, як вчиться їх син, з ким дружить, що робить у гімназії.

Характеристика написана для пред'явлення у літньому лагері «Брідок».

Класний керівник (підпис) Кропивницький Ю. Д.

Директор гімназії (підпис) Куцишин Е. С

Завдання 81. *Психолог за освітою Мирослав Тимофійович отримав інформацію про оголошення конкурсу на вакантну посаду замісника голови приватного центру з надання психологічної допомоги. Який документ він має укласти, щоб взяти участь у конкурсі? Запропонуйте схему цього документа. Які поради Ви дали б п. Мирославу для укладання документа?*

Завдання 82. *Виправте помилки та відредагуйте поданий документ.*

І варіант

Запрошення.

Вельмишановні Олег Ігорьович й Софія Петрівна, про-
симо Вас прийняти участь у празднуванні пів столітнього

ювілею Чернівецького ЗЗСО №28, яке відбудеться 7. X. 2023 року у Адміністративному корпусі. Початок міроприємства в 11 ранку. Дирекція.

II варіант

Шановні вчителі!

У рамках проведення Форуму педагогічних ідей Ви можете на протязі 5-ти днів отримати сертифікат про публікацію Вашого матеріалу у всеукраїнському науково-методичному журналі «Відкритий урок: розробки, технології, досвід». Також у рамках Форуму учителями та навчальними закладами можуть бути отримані спеціальні дипломи за розповсюдження педагогічного досвіду.

Будемо раді бачити Вас серед активних учасників Форуму.

З повагою,

головний редактор журналу Сергій Петренко

Завдання 83. *Складіть план виховної роботи класного керівника 5 класу на I півріччя навчального року. Прокоментуйте реквізити.*

Завдання 84. *Напишіть доповідну записку на ім'я декана факультету педагогіки, психології та соціальної роботи про відрядження найкращих студентів курсу на Всеукраїнську студентську конференцію до м. Києва.*

Завдання 85. *Напишіть резюме (мета: заміщення вакантної посади за Вашим фахом). Визначте, який це документ за: а) призначенням, б) складністю, в) стадіями створення, г) походженням.*

Завдання 86. *Доповніть речення:*

Автобіографія це –

Довідка це –
Заяву розпочинаємо укладати з реквізиту –
Доповідну записку складають для –
Заяви поділяють –
Оголошення укладаємо для того, щоб –
Текст пояснювальної записки починаємо –
Резюме це –
Розписка не буде мати юридичної сили, якщо –
Під час укладання документів дотримуємося таких берегів –

Завдання 87. *Складіть план виховної роботи класного керівника 11 класу на II півріччя навчального року. Прокоментуйте реквізити.*

Завдання 88. *Продовжіть речення:*

1. Письмове повідомлення, за яким організація чи окрема особа надає право іншій особі від її імені здійснювати певні юридичні чинності або отримувати матеріальні цінності, – ...
2. Офіційне повідомлення в усній або письмовій формі, в якому викладено те чи те прохання, – ...
3. Документ, у якому надано оцінку ділових і моральних якостей працівника за підписами представників адміністрації, – ..
4. Розпорядчий документ, який видає керівник установи і який регламентує звільнення, переміщення працівників, відрядження, відпустки, різні заохочення, –..
5. Точна вказівка місця проживання чи перебування кого-небудь або місцезнаходження чого-небудь, складена за певною формою, – ...
6. Документ інформаційного характеру, що підтвер-

джує факти з життя й діяльності окремих громадян і різні обставини діяльності установ, організацій, підприємств, – ...

7. Письмове повідомлення на ім'я керівника установи, організації, у якому описують певний факт, певну подію, повідомляють про виконання окремих завдань, службових доручень, – ...

8. Письмове пояснення ситуації, фактів, дій або вчинків працівників (найчастіше порушення дисципліни, невиконання роботи) на вимогу керівника, – ...

9. Повідомлення про час і зміст нарад, засідань; необхідність виконати певне завдання; потребу в заміщенні вакантної посади чи набір робочої сили – ...

10. Перелік, зведення статистичних даних або інших відомостей, розташованих у певному порядку й за графами, – ...

11. Обліковий документ, який дає право на отримання, відправлення вантажів чи матеріальних цінностей, – ...

12. Офіційний документ, який підтверджує факти, події, вчинки, пов'язані з діяльністю установ, підприємств, організацій та окремих осіб, – ...

Завдання 89. *Укладіть тексти листів:*

1) лист-вітання авторові з нагоди виходу у світ його книжки;

2) лист-повідомлення про одержання потрібної за укладеним договором документації;

3) лист-нагадування про погашення заборгованості за _____.

Завдання 90. *Уведіть в речення офіційно-ділового стилю подані терміни: рецензія, рецензент, рецензування, рецензо-*

вана, прорецензована, відіслати на рецензію, повернути на повторну рецензію, зовнішня рецензія.

Завдання 91. *Напишіть автобіографію, дотримуючись реквізитів.*

Завдання 92. *Складіть доручення на ім'я однокурсника з визначеним змістом:*

- 1) на отримання коштів за поштовим переказом на Ваше ім'я;
- 2) на отримання на поштовому відділенні №__ м. цінної бандеролі на Ваше ім'я.

Завдання 93. *Напишіть пояснювальну записку визначеного змісту:*

- 1) про причину невчасного складання академзаборгованості.
- 2) про причину відсутності студента на заняттях протягом певного часу.

Завдання 94. *Укладіть службову (довідну) записку на ім'я директора організації про хід педагогічної (ознайомлювальної) практики у: а) психологічному центрі, б) науково-дослідному інституті, в) закладі освіти, г) департаменті роботи з персоналом.*

Запитання і завдання для самоконтролю:

- Що таке документ, які функції виконує документ?
- Які основні вимоги ставлять до складання тексту документа?
- Яких мовних правил варто дотримуватись, щоб досягти досконалості тексту документа?

- Розкрийте зміст понять *реквізит, формуляр документа, бланк, штамп*.
- Назвіть послідовність використання реквізитів документа. Скільки є реквізитів в українській мові?
- Чим відрізняється резюме від особового листка?
- Що таке рубрикація тексту?
- У чому полягає різниця між пояснювальною та доповідною запискою?
- Які види службових листів знаєте?
- Якого реквізита немає в службовому листі?
- У чому полягає етикет службового листування?
- Розкажіть про норми оформлення реквізитів простої та складної особистої внутрішньої заяви. Наведіть приклад.
- Розкажіть про норми оформлення реквізитів простої та складної службової заяви.
- Напишіть заяву з проханням дозволити поїздки додому під час навчання.
- Укажіть на особливості оформлення реквізитів автобіографії.
- Напишіть свою біографію у вигляді документа й у вигляді розповіді. Укажіть на спільні та відмінні ознаки текстів.
- Зазначте норми оформлення реквізитів резюме.
- Продовжіть речення: Резюме – це...
- Укладіть характеристику-документ і характеристику-розповідь на колегу вашої групи. Порівняйте тексти.
- Продовжіть речення: Доручення – це... Які є види доручень?
- Укладіть доручення на отримання Вашої стипендії.
- Розкажіть про норми оформлення реквізитів пояснювальної записки.

- Укладіть пояснювальну записку про пропущене заняття.
- Продовжіть речення: Доповідна записка – це... Які відмінності між доповідною та пояснювальною записками?
- Укладіть оголошення про наукову конференцію зі свого фаху. Вкажіть основні реквізити цього документа.
- Зазначте норми оформлення службових листів. Які бувають службові листи.

Тема 8

*Найбільша розкіш у світі –
це розкіш людського спілкування*
Антуан де Сент-Екзюпері

Культура усного мовлення

План.

1. Орфоепічні та акцентні норми сучасної української літературної мови у професійному мовленні.
2. Мовленнєвий етикет як елемент етики професійного спілкування.
3. Невербальні засоби мовленнєвого етикету у професійному спілкуванні.
4. Візитна картка як елемент усної комунікації ділової людини, її характеристика, реквізити та особливості використання.
5. Правила телефонної розмови.
6. Індивідуальне спілкування. Функції та види бесід. Стратегії поведінки під час ділової бесіди. Співбесіда з роботодавцем.
7. Колективне спілкування (наради, збори, перемовини, дискусії).
8. Електронна презентація як важливий компонент наукового виступу. Науковий етикет.

Література

Основна:

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / за ред. О. Сербенської. Львів : Апріорі, 2023. 304 с.

2. Гажук-Котик Л.Г. Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. 120 с.

3. Караман С. О., Копусь О. А., Тихоша В. І. Українська мова за професійним спрямуванням : навчальний посібник. Київ : Літера ЛТД, 2025. 544 с.

4. Кубрак О. В. Етика ділового та повсякденного спілкування: навчальний посібник з етикету для студентів. Суми : ВТД «Університетська книга», 2003. 222 с.

5. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради. Київ : Либідь, 2001. 240 с.

6. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2008. 291 с.

7. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2025. 536 с.

Додаткова:

1. Бабич Н. Д. Культура ділового мовлення початку XX ст. / *Наук. вісник Чернівецького держ. ун-ту: Слов'янська філологія*. Вип. 93. Чернівці : Рута, 2000. С. 163–171.

2. Ботвина Н. В. Міжнародні культурні традиції: Мова та етика ділової комунікації: навчальний посібник. Київ : АртЕк, 2002. 208 с.

3. Василенко Ю. «Мова і ми» або сучасні українські композитори в профіль. *Музика*. 2016. №5/6. С.12-14.

4. Весела абетка. Скоромовки. URL: <http://abetka.ukrlife.org/skoromov.html> (дата звернення: 23.04.2024).

5. Гужва О.П. Мова музики. *Вісник Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна*. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. Вип. 44: *Теорія культури і філософської науки*. С.31-38.

6. Етнопсихологія: психодіагностичний практикум. Хрестоматія / укл. А. Османова, Л. Співак. Київ : Університет «Україна», 2023. 128 с.

7. Культура фахового мовлення: навчальний посібник / укл.: Н. Д. Бабич, К. Ф. Герман, А. А. Ковтун, Н. І. Рульова, М. В. Скаб, М. С. Скаб.; за заг. ред. Н. Д. Бабич. Чернівці : Книги XXI, 2014. 556 с.

8. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практикум: навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 216 с.

9. Універсальний довідник з ділових паперів та ділової етики. Київ : Довіра, 2003. 523 с.

10. Чмут Т. К., Чайка Г. Л. Етика ділового спілкування. Вид. 3. Київ : Вікар, 2003. 224 с.

Інтернет-ресурси:

1. <https://slovnuk.ua/> (Великий тлумачний словник сучасної української мови) (дата звернення: 11.08.2024)

2. <http://abetka.ukrlife.org/skoromov.html> (Весела абетка. Скоромовки.) (дата звернення: 23.04.2024)

3. www.mova.info – Лінгвістичний портал (дата звернення: 17.11.2024)

4. http://emlab.ho.ua/Service/Slovnuk_tipovyh_pomyl_ok_mod.html (З книжки Ірини Фарион «Мовна норма: знищення, пошук, віднова» (Словниці 3)) (дата звернення: 15.08.2024)

5. Мовна особистість та різні підходи до її вивчення. Сайт для вчителів-словесників URL: <http://mova.ippo.kubg.edu.ua/movna-osobystist> (дата звернення: 18.04.2024).

6. <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/> (Мовні поради, що допоможуть у щоденному офіційному та неофіційному спілкуванні) (дата звернення: 10.09.2024)

7. <http://slovopedia.org.ua/> (Колекція українських словників) (дата звернення: 15.03.2025)

8. <http://www.lib.rada.gov.ua> – Національна парламентська бібліотека України (дата звернення: 27.10.2024)

9. www.pravopys.net – Український правопис (дата звернення: 12.05.2024)

10. Роль українських народних інструментів у патріотичному вихованні дошкільників <https://news.katrusya.mk.ua/2017/04/роль-українських-народних-музичних-і/> (дата звернення: 25.02.2025)

Завдання 95. Прочитайте текст і усно зробіть висновок: що краще вибрати – ви-спілкування чи ти-спілкування під час виконання службових обов’язків.

Ви-спілкування і ти-спілкування

Це важливі ознаки комунікативної компетенції людини, володіння нею мовленнєвим етикетом. Вони притаманні щоденній неофіційній комунікації. Неглибоке знайомство в одних випадках і неблизькі довготривалі стосунки – в інших вимагають уживання ввічливого *ви*. Крім того, ви-звертання свідчить про повагу учасників спілкування. У середовищі неосвічених і малокультурних людей ти-спілкування є більш прийнятною формою соціальної взаємодії.

Іноді вважають, що ти-спілкування – це вияв душевної і духовної близькості й перехід на ти-спілкування є спробою інтимізації стосунків. Однак у випадках ти-спілкування з чужими людьми часто втрачається відчуття унікальності особистості й неповторності міжособистісних зв’язків. Паритетні стосунки в спілкуванні передбачають можливість вибору ти-спілкування або ви-спілкування залежно від

нюансів соціальних ролей і психологічної дистанції між партнерами (Ф. Бацевич).

Завдання 96. Укладіть текст, використовуйте усталені формули. Визначте вид тексту:

а) Шановний пане ..., Шановна пані ..., Вельмишановний професоре, Шановний лікарю, Пане вчителю, Шановний пане диригенте;

б) Ваша Високодостоїнсте..., пане Президенте, Високодостоїнний пане Міністре, пані викладачко, пане ректоре тощо;

в) Висловлюємо свою вдячність за ..., Ми отримали Вашого листа з повідомленням про ..., Відповідаючи на Ваш запит від (дата) ... , На підтвердження нашої домовленості ..., Відповідно до контракту № ... , підписаному нашими закладами ..., Посилаючись на рекламне оголошення в газеті, просимо Вас .., Повідомляємо Вам ... , Ми уважно розглянули Ваше прохання і повідомляємо ... , Просимо Вас надіслати нам ... тощо.

Завдання 97. Гюстав Ле Бон (французький соціальний психолог) відзначав 4 складові позитивного виступу: повторення, ствердження, «зараження» емоціями, харизма оратора. Обґрунтуйте це твердження науковця у 3-хвилинному виступі.

Завдання 98. На основі наведених прислів'їв сформулюйте правила мовленнєвого етикету.

4. М'які слова і камінь крушать.
5. Або розумне казати, або зовсім мовчати.
6. Коли хочеш що сказати, то подумай, як почати.
7. Більше діла – менше слів.
8. Будь господарем своєму слову.

Завдання 99. З'ясуйте символічне значення описаних жестів і прокоментуйте їх з погляду використання у діловому спілкуванні.

Розстібування піджака, підняті брови, торкання або легке потирання носа вказівним пальцем, погляд убік, жест з окулярами (зняти, протерти скло), рука біля щок, почухування підборіддя, стиснуті кулаки, нахилена голова.

Завдання 100. Організуйте ситуацію-бесіду, де можна вжити запитання: «Як Ви зробили такий висновок?», «Яка Ваша думка з цього приводу?», «Чому вважаєте ці заходи недостатніми?», «Як це можна пояснити?», «Хіба це правильно?».

Завдання 101. Підготуйте електронну презентацію для виступу на одну з тем:

1. Ввічливість педагога – основа етичного спілкування.
2. „Дитина найбільше потребує великої любові тоді, коли найменше її заслуговує” (Ерма Бомбек).
3. Суперечки. Види суперечок.
4. „Слово – зброя. Як і всю зброю, його треба чистити й доглядати” (М. Рильський).
5. „Музика спонукає нас красномовно мислити” (Ральф Емерсон Уолдо).
6. „Я знаю, що нічого не знаю” (Сократ).

Запитання і завдання для самоконтролю:

- Що розуміємо під усним мовленням? Назвіть особливості усного спілкування.
- Які Ви знаєте способи впливу на людей під час безпосереднього спілкування?

- Запишіть десять відмінностей фахового і побутового спілкування.
- Розкажіть про важливу роль міміки і жестів в усному мовленні.
- Назвіть основні орфоепічні норми української мови: а) вимови голосних; б) вимови приголосних.
- Що розумієте під поняттям *милосвучність мовлення*?
- Назвіть способи досягнення милосвучності в українській мові.
- Вкажіть основні етапи підготовки писаного тексту до усного виголошення.
- У чому, на Вашу думку, полягають переваги й недоліки колективної форми фахового спілкування?
- Поясніть, що таке *бесіда*? Назвіть основні види бесід та правила проведення ділової бесіди.
- Назвіть форми колективного фахового спілкування.
- У чому полягають особливості колективної форми на відміну від індивідуальної форми фахового спілкування?

Тестові завдання

Варіант I

Тест 1.

Основний вид ділового мовлення, що фіксує та передає інформацію, підтверджує її достовірність, об'єктивність, називають:

- 1) дублікатом;
- 2) документом;
- 3) випискою;
- 4) ксерокопією;
- 5) оригіналом.

Тест 2.

У якому рядку неточно підібрано синоніми:

- 1) кістлявий – худий, хоробрий – сміливий, контроль – перевірка;
- 2) пурпуровий – червоний, жорстокий – суровий, аргумент – доказ;
- 3) інформувати – повідомляти, бажаний – жаданий, конкретний – точний;
- 4) зміни – метаморфози, імпульс – піднесення, гніватися – сердитися;
- 5) підкорятися – слухатися, події – випадки, привітно – ввічливо.

Тест 3.

Мету резюме необхідно формулювати так:

- 1) цікавить ваканція – вчитель початкових класів;
- 2) заміщення вакантної посади вчителя музики;
- 3) пошук роботи практичного психолога;
- 4) влаштування на роботу фахівцем у соціальній сфері;
- 5) працювати асистентом вихователя.

Тест 4.

Списло сформульовані основні положення статті, лекції, доповіді, які подають у вигляді цитат з періоджера або формулюють власними словами, складають:

- 1) конспект;
- 2) тези;
- 3) доповідь;
- 4) рецензія;
- 5) план.

Тест 5.

З'ясуйте, в якому реченні допущено пунктуаційну помилку:

- 1) Дзвін шабель, пісні, походи, воля соколина, тихі зорі, ясні води — моя Україна (В. Сосюра).
- 2) А єдиних слів, на жаль було не сказано... (Б. Олійник).
- 3) Як відомо, однією з найважливіших ланок у духовному житті кожної нації є видання книг (3 газети).
- 4) „Марно намагатися навчити людину один раз і на все життя, треба навчити її вчитися впродовж життя” (В. Кремень).
- 5) Людина без знань – це босоногий мандрівник, який не сміє йти в далеку дорогу, бо назад не повернеться (С. Пушик).

Тест 6.

Висловити власний погляд можна, скориставшись такою фразою:

- 1) я рахую, що цю книжку варто придбати;
- 2) я вважаю, що цю книжку варто придбати;
- 3) я пропоную Вам придбати цю книжку;
- 4) я наполягаю придбати цю книжку;
- 5) Вам необхідно купити цю книжку.

Тест 7.

У якому рядку не допущено помилки у вживанні кличного відмінка:

- 1) Олеже, школяре, Юріє;
- 2) Олегу, Нінелю, робітнику;
- 3) добродію, Кравцю, Довбуше;
- 4) гусяру, добродіє, лікарє;
- 5) Ігоре, Тимошчуче, Львовє.

Тест 8.

Якщо телефонуєте Ви, то:

- 1) насамперед запитуйте, чи є у вашого співрозмовника достатньо часу для бесіди;
- 2) насамперед запитуйте прізвище, ім'я, по батькові свого співрозмовника;
- 3) насамперед привітайтеся, назвіть організацію, яку ви представляєте, також своє прізвище, ім'я та по батькові;
- 4) насамперед запитуйте, чи можна перетелефонувати;
- 5) насамперед подякуйте за розмову та пораду.

Тест 9.

Перелік – це:

- 1) зведення статистичних відомостей, розташованих у певному порядку;
- 2) перерахування предметів, осіб і об'єктів, на які поширюються певні норми й вимоги
- 3) реєстрація осіб, предметів, документів у алфавітному порядку;
- 4) зазначення осіб, предметів, об'єктів, документів у певному порядку, що складається для інформації або реєстрації;
- 5) документ, де перелічують зведення статистичних даних або іншої інформації у відповідній формі.

Тест 10.

Ви вирішили повідомити засоби масової інформації про важливу подію із життя Вашої установи. Це можна зробити, оформивши:

- 1) лист-повідомлення;
- 2) лист-запит;
- 3) прес-реліз;
- 4) оголошення;
- 5) повідомлення.

Тест 11.

У якому рядку допущено помилки:

- 1) яснозорий, медіаосвіта, двохсотий, пан-Європа, віцепрем'єр;
- 2) фолькмузика, напівправда, фан-клуб, Йордан-річка, абихто;
- 3) шістдесятип'яти мільйонний, мова-джерело, суші-бар, член кореспондент, льонолавсан;
- 4) лікар-педіатр, онлайн, семимільярдний, економклас, Нацбанк;
- 5) смартгодинник, метамова, пресконференція, міні-комп'ютер, смарткарта.

Тест 12.

Доповідні записки поділяють на:

- 1) внутрішні та зовнішні;
- 2) організаційні, розпорядчі, інформаційні;
- 3) звичайні й термінові;
- 4) службові та особисті;
- 5) прості та складні.

Тест 13.

У якому рядку правильно вжито всі відмінкові форми числівників:

- 1) Р. в.: сто дев'яноста чотирьох, трьохста сімдесяти шести;
- 2) Д. в.: чотириста сорокам восьми, дев'ятьомстам восьмидесятьом двом;
- 3) О. в.: сьомастами дев'яноста чотирма, шістдесятьма одним;
- 4) М. в.: (на) двохсот семидесяти п'ятьох, восьмиста шістдесяти трьох;
- 5) О. в.: шістнадцятьома, сороками чотирьма.

Тест 14.

Якщо текст документа не вміщується на одній сторінці, на другу сторінку переносимо:

- 1) сам підпис;
- 2) не менш двох рядків тексту й підпис;
- 3) підпис і дату;
- 4) один рядок тексту;
- 5) три рядки тексту.

Тест 15.

Розписку оформляють:

- 1) машинописом в одному примірнику;
- 2) від руки в одному примірнику;
- 3) від руки у двох примірниках;
- 4) машинописом у двох примірниках;
- 5) від руки у трьох примірниках.

Тест 16.

Віза складається з:

- 1) особистого підпису особи, що візує й дати;
- 2) назви установи, особистого підпису, його розшифрування;
- 3) дати, печатки;
- 4) індексу підприємства, вказівки про порядок у характері виконання документа;
- 5) печатки, грифу узгодження та затвердження

Тест 17.

Документ, який є коротким усним або письмовим викладом наукової статті, монографії, результатів наукового дослідження, змісту книги, є:

- 1) довідкою;
- 2) відгуком;
- 3) рефератом;
- 4) тезами;
- 5) рецензією.

Тест 18.

Телефонна розмова складається з таких етапів:

- 1) вступ, основна частина, закінчення;
- 2) момент налагодження контакту, викладення суті справи, закінчення розмови;
- 3) момент налагодження контакту, прощання;
- 4) момент налагодження контакту, закінчення розмови;
- 5) вступ, основна частина, ліричні відступи.

Тест 19.

Науковому стилю властиві такі мовні засоби:

- 1) побутова лексика, фразеологізми, неповні речення;

2) суспільно-політична лексика, емоційно-забарвлені слова, риторичні запитання, вигуки, повтори;

3) терміни, схеми, таблиці, графіки, наукова фразеологія, цитати, посилання, складні синтаксичні конструкції;

4) терміни, професіоналізми, антоніми, канцеляризми;

5) синонімія, риторичні запитання, таблиці, фразеологізми.

Тест 20.

Валуєвський циркуляр (1863) заборонив:

1) закриття «Просвіти»;

2) українські недільні школи у російській імперії;

3) друкування українською мовою наукових, релігійних та педагогічних праць;

4) відкриття кафедр української мови при університетах та інститутах;

5) відкриття українських шкіл.

Тест 21.

У зовнішній особистій заяві обов'язково зазначають:

1) повну домашню адресу;

2) повну поштову та юридичну адресу установи;

3) склад сім'ї;

4) вік особи, що склала заяву;

5) дані про освіту.

Тест 22.

Знайдіть рядок у якому допущено помилку у правописі слів:

1) Марфа, Шерлок, Мюлер, Ват, Алах;

2) Ллойд, Канзас-Сіті, Капрі, Борисфен, тонна;

3) Сідней, бароко, шасі, сума, пенні;

4) Нетто, лібрето, мадонна, сюрреалізм, фортисимо;

5) Міссісіпі, суші, П'єтро, Корсика, Вашингтон.

Тест 23.

Для складання організаційно-розпорядчих документів використовують реквізити (усього):

- 1) 26;
- 2) 31;
- 3) 32;
- 4) у кожного документа є своя кількість реквізитів;
- 5) 15.

Тест 24.

Заспокоїти, втішити людину можна за допомогою словесної формули:

- 1) ти (Ви) не зовсім добре вчини(ли);
- 2) це все дрібниці! Не варто про це думати;
- 3) ви маєте рацію;
- 4) Вам так робити не личить;
- 5) вибачте, я помилився.

Тест 25.

Бесіда – це:

- 1) розмова двох або більше осіб з метою отримання певної інформації, вирішення важливих проблем;
- 2) одна з найістотніших ознак нації;
- 3) сукупність загальноприйнятих правил реалізації мовної системи, які закріплюються в процесі суспільної комунікації;
- 4) один із виявів соціальної взаємодії, в основі якого лежить обмін думками, почуттями, волевиявленнями з метою інформування;
- 5) спосіб налагодження офіційних ділових контактів.

Тест 26.

Слова «До відома», «До протоколу», «До наказу» – це:

- 1) гриф узгодження;
- 2) віза;
- 3) резолюція;
- 4) гриф затвердження;
- 5) відмітка про надходження документа.

Тест 27.

Візитна картка – це:

- 1) картка для поздоровлення з нагоди певної події;
- 2) картка для вручення під час знайомства чи візиту;
- 3) картка з фотографією;
- 4) картка для поздоровлення з одруженням;
- 5) картка з домашньою адресою.

Тест 28.

У якому рядку допущено помилку у відмінковій формі імені й прізвища:

- 1) Іваном Шведою, Сергієм Глухом, Віри Подорож;
- 2) Євгеном Гаркушиним, Василю Бойкові, Миколі Зені;
- 3) Світлану Підпригору, Марії Сені, Степана Томцева;
- 4) Ніну Гринів, Петру Непийводі, Юрія Томашкевича;
- 5) Ігору Коваленко, Надії Гринь, Нінель Федоришиній.

Тест 29.

До заяви про зміну прізвища потрібно додати:

- 1) копію свідоцтва про народження;
- 2) копії свідоцтва про народження дитини;
- 3) копію свідоцтва про шлюб;
- 4) паспорт;
- 5) довідку.

Тест 30.

Відступ управо у початковому рядку, яким починається виклад нової думки у документі, називається:

- 1) абзацом;
- 2) рубрикацією;
- 3) текстом;
- 4) реченням;
- 5) нумерацією.

Тест 31.

Святкові привітання клієнтам – це:

- 1) листи-запрошення;
- 2) листи-пропозиції;
- 3) листи-привітання;
- 4) листи-звернення;
- 5) листи-повідомлення.

Тест 32.

Знайдіть рядок, у якому допущено помилки у правописі слів:

- 1) богиня Гера, Свята Трійця, митрополит Буковинський;
- 2) собор Святого Петра, Рада Європи, Національна академія наук України;
- 3) національні збори, Чернівецький національний університет, мережа «Фейсбук»;
- 4) Конституція України, Хотинський замок, Генеральний прокурор України;
- 5) національний банк України, різдвяний піст, новий Завіт.

Тест 33.

Загальне офіційне доручення – це доручення

1) що надає право здійснення операцій, пов'язаних з управлінням майном;

2) що надає повноваження службовій особі на здійснення однотипних вчинків (представництво в органах суду, здійснення транспортних, господарських і банківських операцій у межах певного періоду часу);

3) яке видається на здійснення одноразових дій (найчастіше це отримання товарно-матеріальних цінностей);

4) офіційний документ, що підтверджує факти, події, вчинки, пов'язані з діяльністю установ, підприємств та окремих осіб;

5) що дає право на отримання, відправлення вантажів чи матеріальних цінностей.

Тест 34.

Напис, зроблений керівником установи на документі, що містить вказівки щодо виконання цього документа, називається:

1) візою;

2) грифом затвердження;

3) резолюцією;

4) грифом узгодження;

5) індексом.

Тест 35.

У якому рядку у всіх слова закінчення в Р. в. однини залежить від значення слова:

1) бубон, ресторан, бал, сир, атлас;

2) процес, теніс, оператор, фахівець, стіл;

3) орган, квадрат, папір, вал, тур;

- 4) апарат, рахунок, термін, фактор, акт;
- 5) Алжир, вітер, символ, метр, ректор.

Тест 36.

Текст характеристики викладають від:

- 1) першої особи;
- 2) третьої особи;
- 3) другої особи;
- 4) першої особи однини;
- 5) другої або третьої особи.

Тест 37.

Офіційно-діловий стиль реалізують за допомогою такої лексики:

- 1) бартер, дискета, купон, принтер, конфесія, факс, бартер;
- 2) кептар, бринза, головоу, фецигой, фамільний, кожух, когут;
- 3) бланк, заява, доручення, контракт, печатка, штамп, наказ, оригінал;
- 4) протокол, трафаретний текст, наказ, путня, правопис, розписка, службовий документ;
- 5) словник, пояснювальна записка, службовий лист, культура мовлення.

Тест 38.

Заяви за складністю бувають:

- 1) простими та складними;
- 2) складними (вмотивованими);
- 3) художніми;
- 4) особистими;
- 5) службовими.

Тест 39.

Поширеними вступними фразами у ділових листах є посилання на попередню домовленість, яке оформляють так:

- 1) у відповідності з нашою домовленістю;
- 2) відповідно нашої домовленості;
- 3) згідно з нашою домовленістю;
- 4) незалежно від нашої домовленості;
- 5) згідно за нашою домовленістю.

Тест 40.

Знайдіть рядок у якому допущено помилки у правописі слів:

- 1) без'ядерний, м'ясо, під'юдити, буряк, торф'яний;
- 2) дит'ясла, Мін'юст, Зинов'єв, Филип, Григор'єв;
- 3) Виспянський, Жан-Жак, Селігер (озеро), мис Доброї Надії;
- 4) Перська Затока, Вестіндія, Південа Америка, Конча Заспа, Клуш;
- 5) Рудольштадт, Баня-Лука, Франкфурт-на-Майні, Яр-під-Зайчиком.

Варіант II

Тест 1.

Основною метою рецензії є:

- 1) швидко ознайомити читачів з твором;
- 2) висловити пропозиції;
- 3) рекомендувати твір до друку чи захисту;
- 4) вказати на недоліки у творі;
- 5) вказати на основні недоліки у творі.

Тест 2.

За походженням характеристика належить до:

- 1) офіційних документів;
- 2) особистих документів;
- 3) типових документів;
- 4) довідково-інформаційних;
- 5) організаційно-розпорядчих.

Тест 3.

Головна ознака літературної мови:

- 1) варіативність;
- 2) черговість;
- 3) унормованість;
- 4) точність;
- 5) логічність.

Тест 4.

Знайдіть рядок, у якому допущено помилки у правописі слів:

- 1) беззвучний, законний, пасся;
- 2) баштанний, незліченність, кінний;
- 3) силенний, почуття, рілля;
- 4) священник, довгожданний, нездолано;
- 5) вивершений, Ганнин, життєпис.

Тест 5.

У всіх словах якого ряду відмінкове закінчення залежить від носія прізвища?

1. Береза, Кучма, Кавчук, Сидоренко, Скачко.
2. Заєць, Чумаченко, Федорчук, Золтан, Крига.
3. Гайовий, Яценківський, Гердер, Лунь, Стріха, Кучеренко.

4. Петрів, Тодощук, Сеньо, Дзись, Лишай.
5. Шупеня, Щипавка, Криган, Лопата, Іванчук.

Тест 6.

Дату написання листа зазначають:

- 1) 16 квітня 2024 рік;
- 2) 16.IY.2024 р.;
- 3) 16.04.2024 р.;
- 4) 16 квітня;
- 5) 2024 рік.

Тест 7.

У котрому варіанті словосполучень є помилка у вживанні прийменника:

- 1) з вини працівника, за місцем роботи, за несприятливих умов;
- 2) після повернення з відрядження, через незначне непорозуміння, надіслати поштою;
- 3) відпустка по хворобі, подорож по морю, називати по імені;
- 4) згідно з новими вимогами, на ваше замовлення, зі всіх питань;
- 5) на прохання, за допомогою меценатів, автобус на замовлення.

Тест 8.

Терміновими називають документи, які:

- 1) стосуються внутрішніх питань установи (підприємства, організації) і не виходять за її межі;
- 2) які виконуються у терміни, визначені керівництвом підприємства (організації, установи, фірми);
- 3) установлені законом, правовим актом, керівником;

- 4) виконуються у будь-який час;
- 5) стосуються зовнішніх питань установи.

Тест 9.

Рецензія – це:

- 1) документ на ім'я керівника установи, в якому повідомляють про певний факт, подію, подають звіт про виконання службових доручень;
- 2) найпоширеніша форма публічного виступу;
- 3) критичний відгук (дає аналіз і оцінку) на художній твір, друковану наукову працю;
- 4) коротко сформульовані основні положення, доповіді, статті, лекції, позбавлені деталізованих пояснень, прикладів, таблиць, ілюстрацій;
- 5) стислий або письмовий виклад змісту наукової праці, книги, результатів наукового дослідження.

Тест 10.

Який запис, що має одного автора, є правильним?

- 1) Шкляр В. Елементал : [роман] / Василь Шкляр. — Львів : Кальварія, 2005. — 196, [1] с. — (Першотвір).
- 2) Шевчук С. В. Українське ділове мовлення: навчальний посібник. Київ : Літера, 2000. 480 с.
- 3) А. Н. Діденко. — Сучасне діловодство: Навч. Посібник. - К.: «Либідь», 2000, С. 384.
- 4) Матюх Н. Д. Що дорожче срібла-золота / Наталія Дмитрівна Матюх. — К. : Асамблея діл. кіл : Ін-т соц. іміджмейкінгу, 2006. — 311 с.
- 5) Городенська К. Г. Вираження неозначеної кількості засобами української мови // Мовознавство. – №4 . С.18-21.

Тест 11.

Під час виголошення доповіді голос треба підвищувати тоді:

- 1) коли хочете когось переконати;
- 2) коли хочете відповісти на запитання;
- 3) коли ставите запитання, виявляєте здивування чи радість;
- 4) коли закінчуєте доповідь;
- 5) коли хочете привернути увагу слухачів.

Тест 12.

Розписку оформляють:

- 1) машинописним способом в одному примірнику;
- 2) від руки в одному примірнику;
- 3) від руки в двох примірниках;
- 4) машинописним способом у трьох примірниках;
- 5) машинописним способом у двох примірниках.

Тест 13.

Визначте рядок, у якому всі слова написано правильно:

- 1) Асканія Нова, Солоніки, Баден-Баден, Бретань;
- 2) Великі-Луки, Ніца, Клуз, Північний Поліс;
- 3) Австро-Угорщина, Гуляй поле, Печиводи, Трипілія;
- 4) Ясногородка, Михайло-Коцюбинське, Дмитро-Варварівка, Індокитай;
- 5) Верболози, чорне море, парижський, Єлесеєвськi Поля.

Тест 14.

На уніфікованих формах чи бланках документів використовують:

- 1) постійні та змінні реквізити;
- 2) постійні реквізити;

- 3) змінні реквізити;
- 4) довільна форма написання ділових паперів;
- 5) не використовують реквізитів.

Тест 15.

Службові листи поділяють на:

- 1) секретні й несекретні;
- 2) колективні, звичайні, циркулярні;
- 3) внутрішні й зовнішні;
- 4) циркулярні та складні;
- 5) прості та секретні.

Тест 16.

Найповніше визначення документа:

- 1) діловий папір, що посвідчує певний юридичний факт, підтверджує право на що-небудь, служить доказом чого-небудь;
- 2) повчальний приклад, спосіб ведення;
- 3) засіб закріплення різними способами на спеціальному матеріалі інформації про факти, події, явища об'єктивної дійсності і розумову діяльність людини;
- 4) документ – це взірець, посвідчення, доказ;
- 5) документ – це чітко послідовний виклад матеріалу.

Тест 17.

У котрому рядку в словосполученнях порушено синтаксичний зв'язок:

- 1) запобігати помилок, купити паперу, нехтувати порадами;
- 2) взятися за роботу, ходити по інстанціям, надіслати по пошті;
- 3) пам'ятник Шевченку, учитися мови, прийти у справі;

4) навчатися грамоти, дякувати дирекції, хворіти на грип;

5) за всіма правилами, завдати шкоди, говорити українською.

Тест 18.

Сукупність норм літературної мови, що регулюють правильну вимову звуків, звукосполучень та наголошення слів, – це:

- 1) норми наголошення слів;
- 2) норми інтонування слів;
- 3) орфоепічні норми;
- 4) морфологічні норми;
- 5) лексичні норми.

Тест 19.

Інформація про факти, події викладається в автобіографії:

1) у послідовності, що зумовлюється ступенем важливості певної інформації;

2) у хронологічній послідовності;

3) у послідовності, що чітко визначається стандартами оформлення документів щодо особового складу;

4) у такій послідовності: а) відомості про найближчих родичів; б) відомості про себе;

5) у будь-якій послідовності.

Тест 20.

Науковий стиль має такі різновиди:

1) законодавчий, дипломатичний, адміністративно-канцелярський;

2) власне науковий, науково-навчальний, науково-популярний;

- 3) епічний, драматичний, ліричний;
- 4) науково-публіцистичний, виробничо-технічний, дипломатичний;
- 5) конфесійний, епістолярний, власне науковий, науково-навчальний.

Тест 21.

За походженням доручення поділяються на:

- 1) особисті й офіційні;
- 2) особисті й загальні;
- 3) особисті й службові;
- 4) разові та спеціальні;
- 5) разові та офіційні.

Тест 22.

Щоб стати цікавим співрозмовником, необхідно:

- 1) усміхатися, говорити тільки про себе;
- 2) говорити про те, що цікавить слухачів, мати всебічні знання;
- 3) повчати слухачів, вживати якомога більше слів, які підкреслюють шанобливе ставлення до людей;
- 4) знати правила мовленнєвої поведінки;
- 5) змінювати інтонацію під час розмови.

Тест 23.

Відступ у право у рядку, яким починають виклад нової думки у документі, називають:

- 1) рубрикацією;
- 2) абзацом;
- 3) текстом;
- 4) тезами;
- 5) планом.

Тест 24. У якому рядку всі слова написано правильно:

- 1) бескрайї, сскрібати, призирство;
- 2) архіважливий, квазіглобальний, антидепресант;
- 3) преборканий, преосвящений, піттримка;
- 4) зкласти, відкритя, між планетний;
- 5) натпотужний, статею, подорожю.

Тест 25.

Документ, який є письмовим викладом власних результатів наукового дослідження і є виявлення знань студентів з конкретної дисципліни на певному етапі навчання, називається:

- 1) науковою роботою (курсовою, магістерською);
- 2) статтею;
- 3) рефератом;
- 4) рецензією;
- 5) тезами.

Тест 26. Автобіографія – це:

- 1) документ, в якому фіксують основні відомості професійної діяльності особи;
- 2) документ, в якому особа у хронологічній послідовності описує своє життя;
- 3) документ, в якому подають короткі відомості про навчання, трудову діяльність та професійні успіхи й досягнення особи, яка його складає;
- 4) документ особової справи працівників установ, організацій, в якому фіксують автобіографічні відомості;
- 5) документ, в якому дається оцінка ділових та моральних якостей працівника за підписами представників адміністрації.

Тест 27.

Другий примірник документа, виданий у зв'язку з втратою оригіналу, це:

- 1) витяг;
- 2) відпуск;
- 3) дублікат;
- 4) ксерокопія;
- 5) оригінал.

Тест 28.

Основними ознаками літературної мови є такі:

- 1) унормованість, наявність усної і писемної форм існування;
- 2) функціонування у галузі державної та політичної діяльності;
- 3) наявність територіальних діалектів;
- 4) норми літературної мови, комунікативна функція;
- 5) магічно містична функція, демонстративна функція, мислетворча функція.

Тест 29.

Службові листи укладають:

- 1) на форматі А4 лише з його лицьової сторони;
- 2) з обох сторін;
- 3) на будь-якому аркуші паперу;
- 4) на папері формату А5;
- 5) на форматі А4 з обох сторін.

Тест 30.

Пораду можна висловити так:

- 1) чи не спробувати Вам вступити до університету?
- 2) доведеться Вам вступити до університету;

- 3) не варто про це думати;
- 4) Вам необхідно вступити до університету;
- 5) вступайте в університет.

Тест 31.

Знайдіть рядок у якому не допущено помилки у словосполученнях:

- 1) грошовий перевод, порушити питання;
- 2) підняти питання, прийти по адресу;
- 3) порушити питання, написати переказ;
- 4) по закінченні університету, оздоровчий ефект;
- 5) хворівший грипом, по наказу ректора.

Тест 32.

Найкраща цінність оратора:

- 1) не тільки сказати те, що потрібно, але й не казати того, чого не треба;
- 2) не тільки сказати те, що потрібно, але й сказати те, чого не треба;
- 3) говорити багато;
- 4) говорити надто тихо;
- 5) постійно міняти темп мовлення.

Тест 33.

Анотація – це:

- 1) короткий огляд змісту книги, статті часто з критичною оцінкою її;
- 2) короткий письмовий виклад змісту книги, статті, лекції тощо;
- 3) критичний відгук на художній твір, друковану наукову працю;

4) коротко сформульовані основні положення доповіді, лекції або статті, позбавлені деталізованих пояснень, таблиць, ілюстрацій;

5) документ, у якому висловлюють авторські думки щодо методів оптимізації діяльності державних органів, громадських організацій чи установ.

Тест 34.

У якому рядку неправильно поєднано числівник півтора з іменником:

- 1) півтора кілограма, півтора раза, півтори доби;
- 2) півтора яблука, півтори склянки, півтора метра;
- 3) півтора зміни, півтора місяці, півтора вікна;
- 4) півтора вагона, півтора апельсина, півтори тисячі;
- 5) півтора тижня, півтора дня, півтори чверті.

Тест 35.

Обов'язковою умовою правомірності особистого доручення є:

- 1) наявність підпису службової особи й печатка установи, що засвідчує підпис довірителя;
- 2) наявність підпису службової особи й печатка установи, що засвідчує підпис особи, яка отримуватиме певні цінності;
- 3) наявність підпису керівника установи;
- 4) дата і підпис;
- 5) штамп.

Тест 36.

У якому рядку неправильно вказано форми давального відмінка:

- 1) Васи́леві Петро́вичу, ліка́рю Бонда́ренку;

- 2) Світлані Іванівні Романюк, Лідії Олексіївні;
- 3) Марії Данилівній, пану Володимирі Семеновичу;
- 4) Святославі Олексійовичу, Наталії Олександрівні;
- 5) працівникові Доброму, панові Ігорю Валерійовичу.

Тест 37.

За термінами виконання плани поділяють на:

- 1) перспективні, річні, піврічні, квартальні, місячні тощо;
- 2) тижневі та щоденні;
- 3) найближчі та перспективні;
- 4) денні, статистичні;
- 5) погодинні, цифрові.

Тест 38.

Доповідна записка - це:

1) різновид довідки, який складають для інформування підвідомчих та інших організацій про хід робіт чи їх підсумки за певний період;

2) документ, в якому подається потрібна інформація, адресована певному колу зацікавлених осіб;

3) документ на ім'я керівника установи, в якому повідомляється про певний факт, подію, подається звіт про виконання службових доручень або взятих на себе зобов'язань;

4) довідково-інформаційний документ, що містить зауваження, оцінки, рішення та їх аргументи щодо певного питання або іншого документа з боку уповноваженої особи, комісії або установи;

5) документ, де викладаються настанови і вимоги, які регламентують певний порядок дій, поведінки юридичних та фізичних осіб.

Тест 39.

Мова законів, уставів, указів, Конституції – це такий підстиль офіційно-ділового стилю як:

- 1) юридичний;
- 2) законодавчий;
- 3) адміністративно-канцелярський;
- 4) дипломатичний;
- 5) науково-публіцистичний.

Тест 40.

Розписка й доручення за призначенням належать до:

- 1) обліково-фінансових документів;
- 2) інформаційних документів;
- 3) договірних документів;
- 4) кадрово-контрактних документів;
- 5) організаційно-розпорядчих документів

Варіант III*Тест 1.*

Виберіть правильний варіант оформлення підпису й дати під документом:

- 1) підпис, дата;
- 2) прізвище й ініціали, підпис, дата;
- 3) дата, підпис;
- 4) ініціали, прізвище, дата;
- 5) прізвище, дата.

Тест 2.

Знайдіть рядок у якому допущено помилки у числівникових формах:

- 1) Д. в. семистам вісімдесяти семи, семистам вісімдесятьом сімом;
- 2) Р. в. п'ятисот восьмидесяти шести, п'ятисот восьмидесятьох шістьох;
- 3) М. в. (на) дев'ятистах шістдесяти чотирьох, дев'ятистах шістдесятьох чотирьох;
- 4) О. в. сьомастами сімдесятьма п'ятьма, сімомастами сімдесятьома п'ятьома;
- 5) Р. в. ста сімдесяти восьми, ста сімдесятьох вісьмох.

Тест 3.

Письмове підтвердження певної дії, яка мала місце, – передавання й отримання документів, товарів, грошей, матеріальних цінностей називається:

- 1) заявою-зобов'язанням;
- 2) розпискою;
- 3) відомістю;
- 4) актом;
- 5) дорученням.

Тест 4.

План – це:

- 1) точний перелік положень наукової праці;
- 2) документ, у якому фіксується хід і результати роботи нарад, засідань;
- 3) інформація про певну подію або захід;
- 4) документ, у якому фіксуються хід і результати роботи зборів, засідань, нарад.
- 5) окреме питання, яке розглядають на зборах, нараді, конференції.

Тест 5.

Знайдіть рядок, у якому допущено помилки у правописі імен по батькові:

- 1) Ігорьович, Валеріївна, Кузьмович;
- 2) Кузьмич, Миколайович, Савович;
- 3) Савич, Микитович, Луківна;
- 4) Петрівна, Якович, Гордіївна;
- 5) Іллінічна, Микитич, Олексієвич.

Тест 6.

Якщо лист написано на бланку установи, то його підписують так:

- 1) директор школи прізвище, ініціали, підпис;
- 2) директор школи ініціали, прізвище, підпис;
- 3) директор школи підпис, ініціали, прізвище;
- 4) підпис, дата;
- 5) прізвище, дата.

Тест 7.

Списком літератури з певного питання є:

- 1) примітка;

- 2) зноско;
- 3) виноска;
- 4) бібліографія;
- 5) додаткова інформація.

Тест 8.

Слова «Таємно», «Цілком таємно», «Для службового користування» – це:

- 1) резолюція;
- 2) рекомендація;
- 3) гриф;
- 4) віза;
- 5) індекс підприємства.

Тест 9.

Адресата у листі необхідно оформляти так:

- 1) професійно-технічний ліцей № 8 Василенку П. П.;
- 2) професійно-технічний ліцей № 8 Василенко П.П.;
- 3) професійно-технічний ліцей № 8 Петрові Василенку;
- 4) професійно-технічний ліцей № 8 Василенку П.;
- 5) професійно-технічний ліцей № 8 П. Василенку.

Тест 10.

Який із ділових паперів містить інформацію в такій послідовності: назва документа, домашня адреса, прізвище, мета, досвід роботи, освіта, особисті дані, підпис, дата?

- 1) заява;
- 2) автобіографія;
- 3) резюме;
- 4) доручення;
- 5) записка.

Тест 11.

Аби досягти успіху, в резюме треба вказати:

- 1) розмір заробітної плати;
- 2) досвід роботи й набуті навички;
- 3) особисті відомості (вік, зріст);
- 4) номер мобільного телефона;
- 5) домашню адресу.

Тест 12.

Службові листи оформляють:

- 1) на аркуші паперу формату А5;
- 2) на аркуші паперу формату А4 та А3;
- 3) на аркуші паперу формату А3;
- 4) на звичайному аркуші паперу з обох сторін;
- 5) на аркуші паперу формату А4.

Тест 13.

Особовий листок з обліку кадрів заповнюється:

- 1) особисто працівником червоним чорнилом;
- 2) працівником відділу кадрів,
- 3) особисто працівником чорнилом або кульковою ручкою;
- 4) секретарем підприємства;
- 5) роботодавцем.

Тест 14.

У якому рядку всі слова написано правильно:

- 1) інтернет видання, дельта-частинка, будь-ласка, світлопоглинальний, контрольно вимірювальний;
- 2) мікро світ, антивірус, е-декларація, своринок, фан-клуб;

3) аудіоальбом, інформповідомлення, акватехніка, нано-комп'ютер, екстраординарний;

4) вільноконвертований, семиразовий, науко-експериментальний, з легка, доценту;

5) не-Європа, аніяк, надиво, екстра клас, максі комп'ютер.

Тест 15.

Оберіть речення з уточнюючими членами, у якому допущено пунктуаційну помилку:

1) Далеко, аж до самого небосхилу хвилювалися ниви на вітрі (М. Коцюбинський).

2) Птахи опускалися зовсім низько, майже до самої землі (Г. Тютюнник).

3) За Києвом та за Дніпром, попід темним гаєм, ідуть шляхом чумаченьки (Т. Шевченко).

4) Мені поперед усього треба людей розумних... кованих на всі чотири ноги (І. Франко).

5) Не поет, у кого думки не літають вільно в світі. А заплутались навіки в золотії тонкі сіті (Леся Українка).

Тест 16.

Виберіть правильне формулювання наказу:

1) взяти Пінчука Віктора Петровича на посаду старшого лаборанта;

2) зарахувати Пінчука Віктора Петровича на посаду старшого лаборанта;

3) прийнятий Пінчук Віктор Петрович на посаду старшого лаборанта;

4) зачислити Пінчука Віктора на посаду старшого лаборанта;

5) прийняти Пінчука В. на посаду старшого лаборанта.

Тест 17.

Якщо Ви бажаєте навчитися критикувати так, щоб не образити людину, то:

- 1) вказуйте на її помилки в присутності інших, робіть це по-дружньому;
- 2) критикуйте прямо, в присутності інших, похваліть те, що ваш знайомий робить як слід;
- 3) вказуйте на помилки лише віч-на-віч, попросіть вибачення за зроблене зауваження;
- 4) вказуйте на її помилки в присутності інших;
- 5) критикуйте чітко, незважаючи на аудиторію.

Тест 18.

Науковий стиль реалізується в таких жанрах:

- 1) виступ, нарис, памфлет, фейлетон, дискусія;
- 2) дисертація, монографія, стаття, лекція, підручник, відгук, анотація;
- 3) закон, кодекс, доручення, акт, оголошення, розписка, лист;
- 4) заява, стаття, підручник, доповідь, драма;
- 5) відгук, анотація, резюме, пояснювальна записка, збори, нарада.

Тест 19.

Обов'язковими реквізитами будь-якого документа є:

- 1) дата, печатка, гриф затвердження;
- 2) дата і підпис;
- 3) дата, підпис, печатка, резолюція;
- 4) назва документа, текст, віза;
- 5) адресат, адресант, гриф узгодження.

Тест 20.

Контракт і трудова угода за призначенням належать до:

- 1) довідково-інформаційних документів;
- 2) розпорядчих документів;
- 3) кадрово-контрактних;
- 4) обліково-фінансових;
- 5) документів щодо особового складу.

Тест 21.

Знайдіть рядок у якому допущено помилки у правописі слів:

- 1) Леонардо да Вінчі, Пак Вансо, Лісовик, архангел, Аполлон;
- 2) Кам'янець-Подільський, франкознавець, донжуан, Дніпрова Чайка, Ахіллес;
- 3) муза, Кобзар, Людвіг ван Бетховен, гора Говерла, Євразійський степ;
- 4) нова Зеландія, антарктида, потебнянські читання, Юдині срібняки, Ла-манш;
- 5) Північна Буковина, Петрівка-Попівка, Весела Новосілка, Яр-під-Зайчиком.

Тест 22.

Після знайомства першим залишає свою візитну картку той:

- 1) чия посада нижча, за рівних умов – молодший за віком;
- 2) чия посада вища;
- 3) хто старший за віком;
- 4) хто молодший за віком;
- 5) чия посада нижча.

Тест 23.

Писемне мовлення щодо усного є:

- 1) первинним;
- 2) вторинним;
- 3) одночасним та ідеальним;
- 4) і первинним, і вторинним;
- 5) точним.

Тест 24.

Унормованою, кодифікованою формою національної мови є:

- 1) наріччя;
- 2) діалект;
- 3) сучасна українська літературна мова;
- 4) народнорозмовна мова;
- 5) національна мова.

Тест 25.

Спілкування – це:

1) один із виявів соціальної взаємодії, в основі якого лежить обмін думками, почуттями, волевиявленнями з метою інформування;

2) не тільки все те, що створене руками й розумом людини, а й вироблений століттями спосіб суспільного поведіння, що виражається в народних звичаях, віруваннях, у ставленні один до одного;

3) найважливіший, універсальний засіб організації та координації всіх видів суспільної діяльності;

4) національно специфічні правила мовної поведінки, які реалізуються в системі стійких формул і виразів, що рекомендуються для використання в різних ситуаціях ввічливого контакту зі співрозмовником;

5) встановлені правила поведінки, прийняті в суспільстві або його частині.

Тест 26.

Для якого стилю вживання мовних кліше є нормою:

- 1) наукового;
- 2) публіцистичного;
- 3) офіційно-ділового;
- 4) епістолярного;
- 5) художнього.

Тест 27.

Найпоширенішими прощальними фразами є:

- 1) до побачення!; Будьте здорові!; Даруйте, але Ви тут не маєте рації;
- 2) бувай(те) здорові!; Добраніч!; На все добре!
- 3) прощайте!; Хай Вам щастить!; Дякую за добре слово;
- 4) дорогі друзі; передавайте вітання; дозвольте відкланятися;
- 5) дозвольте попрощатися; прошу вибачення; до зустрічі.

Тест 28.

Укажіть рядок, де правильно вжито пароніми:

- 1) об'єм роботи, громадянська думка;
- 2) присадибна ділянка, земельна діляниця;
- 3) спостережливий пункт, спостережна дитина;
- 4) домашня адреса, вітальний адрес;
- 5) особиста думка, єдиний екземпляр.

Тест 29.

Тези – це:

- 1) коротко сформульовані основні положення (статті, доповіді, лекції, повідомлення), що вбирають суть висловленого;

2) документ, який визначає точний перелік запланованих до виконання робіт чи заходів, їх послідовність, обсяг, тимчасові координати керівників та конкретних виконавців;

3) документ, в якому подається потрібна інформація, адресована певному колу зацікавлених осіб;

4) критичний відгук на наукову працю, статтю, рукопис, художній твір;

5) коротка характеристика змісту книги, статті, рукописного тексту.

Тест 30.

Стильова ознака «точність» у науковому стилі є:

- 1) довільною;
- 2) основною;
- 3) обов'язковою;
- 4) частковою;
- 5) не дуже основною.

Тест 31.

Група реквізитів і їх постійних частин, відтворена як блок на бланку документа - це:

- 1) оригінал документа;
- 2) штамп бланка;
- 3) формуляр-зразок;
- 4) дублікат бланка;
- 5) ксерокопія.

Тест 32.

Зачинателем нової української літературної мови був:

- 1) Тарас Шевченко;
- 2) Марко Вовчок;
- 3) Іван Котляревський;

- 4) Леонід Глібов;
- 5) Григорій Сковорода.

Тест 33.

У котрому рядку дієслово правильно узгоджено з аббревіатурою?

- 1) влучно спрацювало ППО...
- 2) сьогодні МЗС повідомив...
- 3) курс валют НБУ визначила...
- 4) на виборах ЦВК порахувала...
- 5) сталося страшне ДТП...

Тест 34.

Керівник під час наради повинен:

- 1) постійно говорити сам, зрідка надаючи слово співрозмовникам;
- 2) слухати підлеглих, корегуючи хід їх думок і підсумовувати почуте;
- 3) віддати розпорядження і призначити виконавців;
- 4) слідкувати за регламентом виступів;
- 5) дотримуватися коректності у проведенні дискусії.

Тест 35.

Документи за виконанням поділяють на:

- 1) секретні й несекретні;
- 2) звичайні, термінові й дуже термінові;
- 3) рукописні;
- 4) оригінали, копії, дублікати;
- 5) прості, складні.

Тест 36.

Зразок, який діє на певному етапі розвитку мови, на певній території, у певному стилі, називається:

- 1) нормою;
- 2) правильністю мовлення;
- 3) положенням;
- 4) етикетом спілкування;
- 5) культурою мовлення.

Тест 37.

Позначте рядок, у якому допущено помилки у написанні імені по батькові:

- 1) Олександрович, Маркович, Ількович;
- 2) Титович, Андрійович, Вікторович;
- 3) Кузьмович, Тодосьович, Віталієвич;
- 4) Ігорьович, Миколайович, Михайлівна;
- 5) Федорович, Степанович, Миколаївна.

Тест 38.

Якщо текст друкують з обох боків аркуша, то сторінки документа нумерують так:

- 1) непарні сторінки – у правому верхньому кутку, а парні – у лівому;
- 2) зверху посередині;
- 3) знизу посередині;
- 4) нумерація починається з третьої сторінки;
- 5) зверху зліва.

Тест 39.

За походженням характеристика належить до:

- 1) офіційних документів;
- 2) особистих документів;

- 3) типових документів;
- 4) довідково-інформаційних;
- 5) організаційно-розпорядчих.

Тест 40.

Монографія – це:

- 1) ґрунтовна наукова праця, в якій досліджується одне питання, одна тема;
- 2) іменний напис на подарунку;
- 3) колективна наукова праця, в якій досліджено різні питання;
- 4) невеликий науковий або публіцистичний твір;
- 5) письмовий виклад наукової праці, книги, результатів наукового дослідження.

Тексти для редагування¹

1. Перше й головне завдання у вихованні молодого покоління прищепити з раннього дитинства любов до рідної мови, щоб рідне слово жило й грало усіма барвами і відтінками в душі молодої людини, говорило їй про віковічні багатства народу про красу „рідної землі, про народні ідеали й прагнення”. Педагог має зробити рідне слово надбанням духовного світу дитини тобто разом із звучанням рідного слова влити в молоду душу відчуття краси й емоцій які вклав народ у слово. В. Сухомлинський вважає що найлегше це зробити в ранньому дошкільному віці оскільки дитяча душа надзвичайно чутлива до тонкощів краси й емоційного забарвлення рідного слова, адже дитинство – це не підготовка до життя, а „справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя”. Саме від того що ввійде в період дитинства в розум і серце дитини з навколишнього світу, залежить якою людиною вона стане завтра (З підр.).

2. Людська психіка дуже гостро реагує на втрату контролю над ситуацією. Важливо визначити, що належить до зони нашого впливу а що ні. Ми не можемо змінити погоду не можемо прискорити час, щоб швидше настала весна, не можемо самотужки прибрати всі вулиці від снігу. Але наш власний простір, наші повсякденні рішення, наш вибір ніхто в нас не забере. Тому варто сконцентруватися на тому, що ми можемо змінити і зробити цей простір комфортним, безпечним і затишним. Час від часу сумувати, дратуватися, відчувати незадоволення або нудьгу це

¹ З навчально-виховною метою контексти подаємо в такому варіанті.

властивості здорової людської психіки. Ідея «позитивного мислення», перетворена на заборону відчувати будь-що, окрім радості та піднесення, може бути небезпечною. Не варто намагатися припинити придушити чи заперечити свої почуття (З Інтернету).

3. Суспільство ще не до кінця розібралося що таке панічна атака. Мабуть якщо запитати людей на вулиці вони скажуть що це відчуття занепокоєності. Я можу говорити лише з власного досвіду. Я чітко усвідомила, що таке панічна атака, коли вона сталася у мене вперше. Це напад різкого неконтрольованого страху, який буквально пронизує тебе зсередини. Таке відчуття, наче легені не можуть впоратись і ти задихаєшся. Повітря стає таким густим, немов намагаєшся вдихнути воду. Хочеться максимально закритися заховатися бо все навколо стає ворожим. Організму здається що йому щось загрожує і він вдає, ніби помирає. Страх може проявлятися на різних рівнях тремор тахікардія м'язова слабкість. Калатає серце пітніють долоні, може бути дезорієнтація в просторі. Потік свідомості стає таким, що думок або немає взагалі або вони перетворюються на вир що лякає іще більше. Тоді в голові здійснюється торнадо і ти не розумієш ні де ти, ні що відбувається. Такий напад може тримати довго. Якщо на ньому сфокусуватися і дати своєму підсвідомому взяти владу над свідомим то цей момент може тривати півгодини чи більше. Але якщо навчитися ним керувати напад може тривати кілька секунд чи хвилину (З Інтернету).

4. Психологія є однією з найцікавіших та найактуальніших наук у сучасному світі. Вивчаючи механізми мислення, поведінки та людських емоцій психологія прагне

допомогти людям в адаптації до складнощів буття розуміння себе та оточуючих. В останні десятиліття ця наука почала набирати все більше обертів і сьогодні вона пропонує безліч цікавих тем для дослідження. Вибір актуальних та цікавих тем для есе з психології відіграє важливу роль у процесі навчання студентів. Подібні завдання дозволяють студентам розвивати критичне мислення, заглиблюватись у різні аспекти психології та формувати своє бачення певних питань. Крім того написання есе на привабливі теми допомагає студентам засвоювати нові знання та стимулює їх до подальшого саморозвитку (З Інтернету).

5. Батьківський стиль виховання відіграє істотну роль у формуванні особистості дитини та її адаптації до навколишнього світу. Психологи виділяють чотири основні стилі виховання авторитарний, авторитетний, пермісивний та байдужий. В есе на цю тему можна проаналізувати, як кожен із цих стилів впливає на емоційний, когнітивний та соціальний розвиток дитини. Наприклад авторитарний стиль характеризується строгим контролем та високими вимогами, що може призвести до підвищеного рівня тривоги та низької самооцінки у дітей. У свою чергу авторитетний стиль заснований на взаємній повазі та підтримці, сприяє розвитку самостійності та впевненості у собі (З Інтернету).

6. Бог дав нам музику щоб ми насамперед підіймалися нею вгору Ф. Ніцше . Музика супроводжує людину з колиски і до останнього подиху. А ті, хто вірить у потойбічне життя, будуть і на тому світі слухати ангельський спів. Одне з чільних місць у культурі народу належить пісні. Це можна сказати про культуру і менталітет майже кожного народу

але в духовному житті українського народу пісня займає особливе місце. Усім відомо що українська мова одна з найбільш мелодійних співучих мов світу і що в Україні завжди любили і вміли співати. Але чому українські пісні люблять не тільки українці? Чому ці мелодії до душі кожному у кого в грудях живе серце а не холодний камінь. Про такий фінотен, як українська пісня, я хочу вам розповісти на прикладі своєї родини. Немає для нас різниці якою мовою говорить диктор йде фільм або спектакль. А от пісні співають завжди українські. Не тільки, ясна річ, але переважно. Що літа велика родина збирається в нас на дачі. Приїджають рідні з Києва Полтави. Особливо велика потреба в українській пісні в гостей. Начебто у них спрага а це ковток холодної криничної води. І от майже що вечора летять у небо пісні: „Ой ти, дівчино, з горіха зерня“, „Ніч яка місячна, зоряна, ясна“; про Дорошенка і Сагайдачного що „проміняв жінку на тютюн та люльку“; про старого діда що не пускає молоду жіночку погуляти про дівчину, що благає милого: „Постав хату з лободи, а в чужую не веди“. А вже якщо в два голоси заспівають класичний дует „Коли розлучаються двоє“ то завжди сльози на очі навертаються. Пісні можуть стати стимулом для подальшого духовного розвитку людини. Мене наприклад коли я ще не вміла читати, вони познайомили з віршами нашого великого Кобзаря. Сумно було слухати про думи що „стали на папері сумними рядами“; страшно про вітер що „додолу верби гне високі, горами хвилі підійма“. Коли довідалася що це пісні на вірші Шевченка, мені схотілося прочитати ще щонебудь з його поезії. Звичайно, музика в житті людини це не тільки пісні. Це я прекрасно розумію. Напевно колись прийде до мене розуміння класичної й оперної музики. Я майже впевнена в цьому тому що мені з дитинства прищепили смак до гарної

музики: української пісенної класики. Завдяки цьому серед сучасних пісень я вмію відрізнити справжнє від бездарного минушого бездуховного. Є прекрасні сучасні пісні. Саме вони ввійдуть у культурну спадщину мого народу. Саме вони поряд з народною пісеною класикою будуть формувати культуру майбутнього будуть підіймати нас у гору (З газ.).

7. Буковинський край щедрий і багатий талантами. З давніх давен українці розвивали і збагачували свою музичну культуру, зберігали народні традиції, обряди які побутували на Буковині і передавались від покоління до покоління в різноманітних жанрах пісенної творчості. Буковинська земля дала світові композиторів Сидора Воробкевича Кароля Мікулі Євсевія Мандичевського Чіпріана Порумбеску Дениса Руснака, Богдана Крижанівського, Степана Сабадаша Андрія Кушніренка Василя Михайлюка Володимира Івасюка. У своїй творчості композитори буковини наслідують і розвивають кращі традиції видатного композитора письменника фольклориста педагога диригента громадського діяча подвижника української національної культури Сидора Воробкевича. Налічує об'єднання понад 30 композиторів. Восновному це працівники культурно освітніх установ викладачі музичних закладів, директори оркестрів, хорів і люди різноманітних професій. Робота об'єднання проводиться на добровільних громадських засадах і є однією із асоціацій чернівецького обласного відділення національної всеукраїнської музичної спілки (за працею А. Плішки).

8. Симфонія душі. Подвіря їй хати навколо потопало в сніжно білій, незаймано тихій замитій вишневого квітування. Холодними сніговими кучугурами ніби клапті недоталого

снігу цвіли по ровах і видолинках терни. А по широкій долині скрізь куди тільки сягав зір на рівних синювато чорних підметах на пагорбах городів біліли з гори до низу облита кетягами цвіту високі старезні столітні груші дички. Світ навколо кепів піною квітування, звинів пташиним щебетом повнився милодіїм бджолиним гудінням. І так само кепіло звиніло гуло й виспівувало в Максимовій душі. Слухом очами усім еством своїм ніби оце вперше побачивши отаке вбирив у себе хловец оту несказано чарівну симфонію барв пахошів і звуків навколишнього світу. Радість бутя якісь неясні бентежні пори роспирали груди. Хотілося кудис литіти співати сміятися й плакати в одно час. Із глибини душі випливає думка адже ще трохи один нещасний порух і цього чарівного світу для мене вже б неіснувало (За В. Козаченко).

9. Музичний подарунок світу. Найвідоміша й найпопулярніша американська пісня «Колядка дзвонів» щороку звучить на Різдво в Сполучених Штатах Канаді Європі Австралії, навіть у Японії та Китаї. На вулицях і в супермаркетах на всіх радіостанціях і телеканалах можна почути срібні різдв'яні дзвіночки. Ця мелодія стала візитівкою західного Різдва вона лунає в багатьох відомих фільмах Гаррі Поттер Сам удома Загублений у Нью-Йорку а також у рекламних роликах. «Щедрика» автор талановитий український композитор фольклорист і знавець народної творчості Микола Леонтович. Лише три нотита чотири звуки до-сі-до-ля — прославили українську співочу душу на весь світ. Композитор зробив народну пісню безсмертною змушуючи світ регулярно згадувати кілька дзвінких нот щойно перший сніг сповіщає про наближення свят. Народна пісенька віддячила по-своєму: додала Леонтовичу неабиякої популярності. Деякі історики музики

стверджують, що композитор працював над «Щедриком» усе життя. Можливо це гіпербола. Проте щось у ній таки є. Миколу Леонтовича можна порівняти з ювеліром який, відшукавши діамант народної пісні, філігранно відшліфував його за допомогою свого майстерного аранжування. Коли в грудні 1916 року «Щедрика» в обробці Миколи Леонтовича заспівав хор студентів Київського університету, скромний подільський учитель став відомим у музичних колах як найкращий аранжувальник українських народних пісень. То як же українська народна пісня потрапила за океан? 1922 року хор Олександра Кошиця виступав у Нью-Йорку. Тут уперше був виконаний «Щедрик» Леонтовича — маленьке українське диво. Ця пісня настільки сподобалась американцям що композитор, поет і диригент чеського походження Пітер Вілгоускі в 1936 році, тобто через двадцять років від дня створення пісні, написав до щедрівки англійські слова й назвав її «Колядкою дзвонів». У первісному варіанті «Щедрика» фігурувала ластівочка. Вона натякала на прадавнє походження пісні, на забуту добу, коли новий рік зустрічали навесні. Ідея нового тексту ґрунтувалася на слов'янській легенді про те, що в ніч, коли народився Ісус на його честь у всьому світі задзвонили дзвони чудовим мелодійним співом. Слов'янська щедрівочка в Сполучених Штатах Америки перетворилася на колядку. Тендітний музичний подарунок світові від українця Миколи Леонтовича став прославляти народження Христа, насичувати землян світлою радістю. Після виконання цього твору дзвоник став головним музичним атрибутом Різдва на Заході, і тепер майже всі різдвяні пісні найпопулярніших виконавців прикрашені звучанням дзвіночків. «Щедрик» з текстом Пітера Вілгоускі набув великої популярності в Штатах. Уже майже століття українська щедрівка мандрує з

континенту на континент з культури в культуру. Перелицьовується, приміряє різні жанри, жонглює голосами й інструментами. Урештірешт знімається в кіно. «Щедрик» є найбільшим українським внеском у світову популярну музичну культуру (За О. Матвієнко).

10. Володимир Івасюк. Якщо говорити про життя і творчість Володимира Івасюка неможливо позбутися відчуття трагічності: ще надто близько ми стоїмо від часу його народження й загибелі. Саме з його імені починається відлік сучасної української естрадної пісні. Володимир мав світлоносну вдачу. Сонячність його натури підкреслювали батьки рідні друзі усі хто спілкувався з ним.

Попри коротке й трагічно обірване життя, Володимир Івасюк чимало зробив для української культури. «Червону руту» та інші його пісні знали й наспівували на всіх континентах. В історії української естради він залишається своєрідним мірилом до якого належить прагнути сьогоднішнім українським естрадним виконавцям.

Те що Володимир Івасюк обирає музику основною сферою своєї діяльності, не є випадковістю. Наприкінці шістдесятих років стало очевидним що серед різних видів мистецької діяльності музика стає провідною. Завдяки йому українська естрада набуває пошукової енергетичності, розвиненості, загалом своєрідної знаковості. Тому доречно говорити про митця як про феномен в українській культурі двадцятого століття, своєріднусимволічність йогопостаті. Небачений успіх і визнання публіки, перемоги на міжнародних і всеукраїнських конкурсах творили славу саме українській пісні, оскільки композитору щоразу вдавалося зберігати український мелос. У цьому переконує окрім результатів фахових музикознавчих досліджень також

споріднена з Володимиром Івасюком творчість Назарія Яремчука, Василя Зінкевича, Софії Ротару Павла Дворського. Протистояння між Івасюком й офіційними метрами в галузі музики зафіксоване в документах, спогадах тих, хто спілкувався з митцем. Молодому композиторові неодноразово довелося долати опір і нерозуміння його музичної концепції, а то й просто чорну заздрість.

Не займаючись політикою, Володимир своєю творчістю поруч із дисидентським рухом закладав підвалини сучасного українського відродження. Національно забарвлена популярна музика в умовах радянського тоталітарного режиму набувала статусу опозиційного явища. Його творчість, маючи загальний успіх, на деякий час урівноважувала настрої національносвідомої частини українського суспільства, уселяла надію на кращі часи й можливі перспективи. Підґрунтям його пісенної творчості є вікова народна поетична та музична творчість яку він сам збирав по буковинських селах.

Молодий автор був також ознайомлений із фольклористичними збірками М. Максимовича, М. Драгоманова, І. Франка, В. Гнатюка, які своєю працею заклали основи для створення українського фольклору. Володимира Івасюка хвилювала актуальна проблема українського солідаризму, культурної інтеграційності. Поет Василь Марсюк, автор тексту «Балади про дві скрипки», згадував про спільну з Володимиром працю над піснею:

„— Мабуть, буде в супроводі ансамблю скрипалів? — запитав я у Володимира. Володя відповів: — Е, ні, гратимуть цимбали... Я хочу в цій пісні сполучити два мелоси — східно український і західноукраїнський. Мелодія для голосу буде східноукраїнська, а супровід — гуцульський, на цимбалах. Ось побачите, як вийде!”

Задум був блискуче втілений. Окрім популярних пісень, Володимир Івасюк є автором двох сюїт, інструментальних п'єс, часткове виконання яких, зокрема, у березні 1999 року в Чернівцях, засвідчило глибину його музичної творчості класичного спрямування. Він розробив також лібрето для оперного твору. Його багатогранна й високовартісна спадщина й нині єднає українців у світі (за працею А. Плішки).

11. Старіння є природним процесом якому піддаються всі живі організми і має свої особливості з погляду психології розвитку. В есе на цю тему можна розглянути психологічні аспекти старіння, такі як зміни в когнітивних функціях (наприклад уповільнення швидкості обробки інформації погіршення пам'яті), емоційних станах (схильність до ностальгії, перевага позитивних емоцій) та соціальних зв'язках (звуження соціального кола, втрата близьких). Також варто обговорити виклики з якими стикаються люди похилого віку в сучасному суспільстві такі як вікова дискримінація проблеми турботи про здоров'я, адаптація до нових технологій і втрата економічної самостійності. Важливим аспектом цієї теми є роль психології у підтримці якості життя людей похилого віку, у тому числі через розвиток навичок боротьби зі стресом, зміцнення психологічної стійкості та підтримання соціальної активності. Загалом вибір цікавих тем для есе з психології розвитку дозволить студентам глибше зрозуміти процеси, що відбуваються на різних етапах життя людини, і усвідомити, як важливо адекватно реагувати на виклики пов'язані з цими процесами. Це також допоможе студентам розвинути свої навички аналізу критичного мислення та письма що

знадобиться їм у подальшому навчанні та професійній діяльності (З Інтернету).

12. Повага до особистості має багато форм наприклад коли дорослі нездатні піклуватися про своє власне тілесне функціонування і залежать у цьому від інших або коли люди похилого віку виглядають спантеличеними здається „природним” поводитися з ними неначе з дітьми. Незважаючи на це деякі люди спроможні продовжувати ставитись до них відповідно до їхнього віку а не до їхньої залежності. Повага також вимагає дозволяти людям робити помилки й час від часу чинити неправильно. Обходитися з людьми так ніби вони завжди мають рацію або завжди її не мають було б однаково проявом неповаги. Відповідальність за сприйняття соціальної справедливості стосовно суспільства загалом та стосовно людей з якими працюють соціальні працівники. Соціальна справедливість означає створення для всіх рівних реальних можливостей для вияву і реалізації своїх інтелектуальних творчих сил хоча всі вони різні гарантування суспільством із цією метою необхідних соціальних умов. Відповідальність поважати та відстоювати цінності та принципи професії та діяти надійно чесно та таким чином щоб викликати довіру. Кожна соціальна система виділяє мінімум засобів для надання соціальної допомоги клієнтам соціальні працівники повинні залучати всі можливості громади для надання допомоги клієнтові, налагоджувати співпрацю з державними громадськими приватними закладами та організаціями, використовувати можливості груп взаємодопомоги якщо вони діють в організації. Для цього слід провести картування ресурсів громади послуг які в ній можна отримати і вести постійну роботу з залучення додаткових ресурсів (За Т. Семигіною).

13. Пріоритет загальнолюдських цінностей що передбачають погляд на людину в її взаємозв'язках з природою суспільством, глобальними проблемами що продиктовані особливостями та реаліями сучасності, загальнолюдською культурою а також такими загальнолюдськими цінностями, що сягають корінням у родинне середовище і фундаментальні основи моральності поєднання інтересів суспільства і потреб особистості в отриманні соціальних послуг. Надання соціальних послуг особистості незалежно від її віку національності походження соціального статусу сфери зайнятості місця проживання, релігійної приналежності; створення таких соціальних умов життєдіяльності особистості які відповідають її потребам і співвідносяться з умовами функціонування суспільства. Ситуація у якій соціальний працівник, приймаючи рішення змушений визначити для себе пріоритети: норми професійної етики або особисті моральні переконання суспільний запит вимоги керівництва та ін. Етична дилема виникає в ситуації коли всі альтернативні рішення чи варіанти поведінки мають негативні моральні наслідки коли важко відрізнити належне від поганого добро від зла (З Інтернету).

14. Важливий елемент практики соціальної роботи працювати з людьми щоб надати допомогу їм у досягненні їхніх власних цілей розвиток самоефективності. Коло проблем що входять до компетенції соціального працівника охоплює складнощі у взаємостосунках з іншими людьми нездатність до виконання різних соціальних ролей неможливість доглядати за собою з будьякої причини тощо. Окремі особи групи осіб їхні родичі сім'ї громади які не можуть самотійно подолати свої труднощі і проблеми вийти з життєвої кризи функціонувати самотійно і тому їм

потрібна стороння допомога фахових соціальних працівників (З газ.).

15. У України дискусії щодо меж соціальної роботи посилились з ухваленням у 2015 р. нового переліку спеціальностей за яким відбувається підготовка у закладах вищої освіти. Згідно із цим документом соціальна робота як спеціальність набула окремого статусу підготовка соціальних працівників має відбуватися на трьох рівнях бакалаврському магістерському та доктора філософії. Такий підхід цілком відповідає сучасній загальноєвропейській практиці і європейській класифікації спеціальностей вищої освіти відповідно до директиви 2005/36/ЕС від 20. 10. 2007 р. щодо визнання національних кваліфікацій соціальна робота є визнаною професією в усіх країнах ЄС. Водночас спеціальність соціальна педагогіка яка активно розвивалась в Україні впродовж майже 20 років втратила самостійний статус і увійшла до спеціальності соціальна робота що теж цілком відповідає європейським тенденціям зокрема така ситуація спостерігається й у Німеччині яку вважають «батьківщиною» соціальної педагогіки (За Т. Семигіною).

ТИПОВІ ПОМИЛКИ У СЛОВОВЖИВАННІ

Неправильно

Правильно

Безкорисна любов – **безкорислива** любов

Благословіння – **благословення**

Близькі по духу – **споріднені** духом

Брати на помітку – **брати на замітку**

Був на стажировці – **був на стажуванні**

Бурхливі овації – **овації, бурхливі оплески**

Відбиття життя у творі – **зображення життя у творі**

Від зорі до зорі – **від світання до смеркання**

Відсутні належні акценти – **бракує належних акцентів, наголосів**

Від чистого серця – **від щирого серця**

Візитна карточка – **візитна картка**

Вільна ваканція – **ваканція, (вільне місце)**

Вірні рішення приймати – **правильні, слушні рішення ухвалювати**

Влучний вираз – **влучний вислів**

В період максимальної нагрузки – **у період максимального навантаження**

Враження про зустріч – **враження від зустрічі**

Всезагальна увага – **загальна увага**

Втратити свідомість – **знепритомніти**

Гамма барв – **гама кольорів**

Гармонічні відносини – **гармонійні відносини**

Гастрольор – **гастролер**

Гвіздком програми був дует – **окрасою програми був дует**

Дав пресконференцію – **провів пресконференцію**

Диплом другого ступеню – **диплом другого ступеня**

Дискваліфікація музиканта – **декваліфікація музиканта**
Дурний тон – **поганий тон**
Душевна пустота – **душевна порожнеча**
Ехо пішло гаєм – **луна пішла гаєм**
Є багато альтернатив – **є альтернатива**
Є смисл слухати – **є сенс слухати**
Заряд бодрості – **заряд бадьорості**
Заціпило мову – **заціпило рота; заціпило**
Зі сторони митців пропонується – **митці пропонують**
З панею Наталею – **з пані Наталею**
Зробив слідуючий висновок – **зробив такий висновок**
Їм нема числа – **їм нема ліку**
Його вислано для студіювання музики – **його надіслано**
(відправлено) студіювати музику
Йому подобається люба пісня – **йому подобається будь-яка**
пісня
Капризна дитина – **вередлива дитина**
Концерти відбудуться в кінці весни – **концерти відбудуться**
наприкінці весни
Концерт на честь річниці – **концерт з нагоди річниці**
Кращі з кращих – **найкращі, щонайкращі**
Крупний твір в музиці – **визначний твір в музиці**
Купити білет – **купити квиток**
Листки з нотного зошита – **аркуші з нотного зошита**
Лишній білет у театр – **зайвий квиток у театр**
Любе для мене слово – **будь-яке для мене слово**
Любимець публіки – **улюбленець публіки**
Мається на увазі – **йдеться про**
Милості прошу – **щиро запрошую**
Молоді юнаки – **молоді люди**
Набожні люди – **побожні люди**
Наглий тон – **нахабний тон**

Найтонкіші акорди – **найтонші акорди**
Не мати встиду – **не мати сорому**
Не мають достатніх навиків – **не мають достатніх навичок**
Озвучення було приємне для вуха – **озвучення було приємне для слуху**
Первинні відомості з музики – **початкові відомості з музики**
Переписка з читачами – **листування з читачами**
Під акомпонемент - **під акомпанемент**
Під керівництвом диригента – **під керуванням диригента**
По слухам – **за чутками; з чуток**
Похожі між собою твори – **схожі між собою твори**
Працювати в питанні виховання – **працювати для виховання**
Прийняли за бальні сукні – **вважали бальними сукнями**
Прийняли постанову – **ухвалили**
Прийшла удача – **пощастило, поталанило**
Прийшов до пам'яті – **отямився, опритомнів**
Прийшов час – **настав час**
Пройде деякий час – **мине якийсь час**
Протирічливі відчуття – **суперечливі відчуття**
Рівний обов'язок – **однаковий обов'язок**
Силами учнів підготовлено святковий концерт – **учні підготували святковий концерт**
Силою забирали – **силоміць забирали**
Скрипічний ключ – **скрипковий ключ**
Справа тонка – **справа делікатна**
Ставити акценти – **робити акценти**
Старі друзі – **колишні друзі**
Сумне фіаско – **фіаско**
Танцювальний дансинг у кафе – **дансинг у кафе**
Театральне журі – **театральне журі**

Теплі відчуття кохання – **теплі почуття кохання**

То є справжній брильянт в музиці – **то є справжній діамант в музиці**

У листопаді місяці відбудеться концерт – **у листопаді відбудеться концерт**

Учбовий процес – **навчальний процес**

Учений ступінь – **науковий ступінь**

У честь його приїзду відбувся концерт – **на честь його приїзду**

Хвилюючий момент – **зворушливий момент**

Ходять чутки – **ширяться чутки**

Цікавий музикальний твір – **цікавий музичний твір**

Ця кандидатура у всіх відношення підходить нам – **ця кандидатура у всьому нам підходить**

Чесне слово – **слово честі**

Чистої води обман – **чистісінька брехня**

Члени хору – **учасники хору**

Чужа біль – **чужий біль**

Чутливі люди – **чуйні люди**

Шумний ефект – **шумовий ефект**

Юний горніст – **юний сурмач**

Язичні звуки – **язикові звуки**

ДОДАТОК А

ПОЯСНЕННЯ ЗНАЧЕНЬ СЛОВА ЗА ДОПОМОГОЮ
КОНТЕКСТІВ (ТЛУМАЧЕНЬ)Майбутньому педагогові²

Адаптація педагогічна – зміни у плані виховної роботи, що здійснюється педагогічним закладом, щоб пристосуватися до нових змінених умов і цілей діяльності.

Аксіологія педагогічна – наука про сприйняття, освоєння та оцінювання нового у педагогіці. Основні категорії аксіології педагогічної – педагогічне співтовариство, оцінювання та різновиди процесів освоєння нового, явища консерватизму і новаторства в педагогіці, особливості інноваційного середовища, готовність педагогічного товариства до сприйняття оцінювання, оцінювання нового тощо.

Андрагогіка – наука про освіту і виховання людини впродовж усього її життя.

Викладання – упорядкована діяльність педагога з реалізації навчання (виконання освітніх завдань), забезпечення інформування, виховання, усвідомлення та практичного використання знань.

Виховання – цілеспрямований та організований процес формування особистості.

Вищий навчальний заклад – освітній, освітньо-науковий заклад, який заснований і діє відповідно до

² Вибірку зроблено за: 1. Короткий словник актуальних педагогічних термінів / упор. Флегонтова Н. М. Київ : КНУТД, 2013. 55 с. 2. Яцик Т. О., Степанюк В. В. Словник коротких термінів з педагогіки. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2022. 50 с.

законодавства про освіту, реалізує згідно з наданою ліцензією освітньо-професійні програми вищої освіти за певними освітніми та освітньо-кваліфікаційними рівнями, забезпечує навчання, виховання і професійну підготовку громадян відповідно до їх покликання, інтересів, здібностей і нормативних вимог у галузі вищої освіти, а також здійснює наукову і науково-технічну діяльність.

Вікова педагогіка – (дошкільна педагогіка, педагогіка школи) наука про закономірності освітньо-виховної роботи з певними віковими групами у дошкільних та середніх загальноосвітніх навчальних закладах.

Гарантія якості – зобов'язання стосовно того, що роботу виконано із дотриманням відповідних стандартів.

Геніальність – вищий ступінь обдарованості, творчих проявів людини, що виражаються у продукті, який має історичне значення для життя суспільства, науки, культури.

Дидактика вищої школи – галузь педагогіки вищої школи, яка розробляє теорію освіти і навчання у вищих навчальних закладах, а також виховання у процесі навчання.

Дискусія – форма близька до диспуту. Від диспуту її відрізняє ряд особливостей: а) компетентність учасників суперечки в обговорюваній темі або проблемі; б) допустимість різних точок зору, кожна з яких тією чи іншою мірою наближає конфліктуючих до оптимального висновку; в) наявність умов, за яких можна було б сміливо й відверто висловлювати найнесподіваніші точки зору на політику, мистецтво, керівників, не маючи страху за свою репутацію.

Диспут – діалогічна форма усної пропаганди, публічна суперечка на важливу для аудиторії тему. Предметом суперечки традиційно є проблеми обов'язку, честі, доблесті, героїзму, гідності, товариськості, дружби, кохання, а також найважливіші моральні категорії – патріотизм, інтернаціоналізм, колективізм, гуманізм, повага до старшого тощо. У виховному плані Д. досить ефективна форма, що забезпечує умови для спілкування, сприяє формуванню й поширенню громадської думки, виховує громадянську активність, формує естетичні смаки, а також розвиває ораторські навички людини. Для того щоб Д. пройшов жваво й цікаво, в основу його має бути покладена актуальна й злободенна, принаймні, для тих, хто сперечається, тема або проблема. Успіх або невдача Д. по-своєму розглядається вже на стадії його підготовки. Важливе значення тут мають правильний вибір теми, формулювання альтернативних один одному питань, які виносяться для обговорення, підбір і рекомендація літератури, документального й художнього матеріалу. Важлива роль у Д. надається ведучому. Його ерудиція, кругозір, особистий авторитет в очах осіб, що сперечаються, дозволяють уміло «диригувати» суперечкою, спрямовувати її в потрібне русло, вчасно розставляти акценти, підводити підсумки проблеми, яка обговорюється, звертати увагу аудиторії. На питання про те, що важливіше в Д. – процес або результат, – дати точної відповіді неможливо. Часом процес має більш глибокий виховний вплив на тих, хто сперечається, оскільки активізується їхня увага, здатність мислити й лаконічно виражати власні думки. Формує навички не тільки суперечки, але вислуховування

опонентів, що завжди вважалося ознакою вихованості, показником культури особистості. Що ж стосується власне результатів Д., то потрібно запам'ятати: «абсолютною істиною не володіє ніхто».

Ділові ігри – метод імітації вироблення організаційних рішень відповідно заданих правил у різних педагогічних ситуаціях.

Засіб виховання – вид суспільної діяльності, який впливає на особистість у певному напрямі.

Засіб навчання – сукупність предметів, ідей, явищ і способів дій, які забезпечують реалізацію навчально-виховного процесу.

Зміст освіти – науково обґрунтована система дидактичного та методично оформленого навчального матеріалу для різних освітніх і освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Знання – особлива форма духовного засвоєння результатів пізнання, процесу відображення дійсності, яка характеризується усвідомленням їх істинності.

Інноваційний потенціал педагога – сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, які виражають готовність удосконалювати педагогічну діяльність і наявність внутрішніх, таких, що забезпечують цю готовність, засобів і методів. Характеризується певними параметрами: 1) творча спроможність генерувати і продукувати нові уявлення та ідеї, моделювати їх у практичних формах діяльності; 2) культурно-естетична розвиненість і освіченість, що передбачає високий рівень культури педагога; 3) відкритість особистості до нового, до інакомислення, яке ґрунтується на толерантності особистості, гнучкості й панорамності її мислення.

Консультація – порада, пояснення педагога студентам певного питання.

Контракт – угода, погодження (здебільшого письмове), що визначає взаємні права і обов'язки сторін, які домовляються.

Контроль – функція управління, що полягає у виявленні, вимірюванні й оцінюванні знань і вмінь тих, хто навчається.

Культурно-освітня робота – система заходів, що сприяють підвищенню культурного рівня, розвитку творчих здібностей та ініціативи, організації культурного дозвілля. Культурно-освітня робота включає цілеспрямовану систему діяльності клубних закладів, бібліотек, музеїв, кінотеатрів, парків культури й відпочинку тощо. Основний зміст культурно-освітньої роботи – поширення наукових і політичних знань, пропаганда досягнень науки, техніки, мистецтва, організація культурного дозвілля людей.

Лабораторне заняття – форма навчального заняття, на якій студент під керівництвом викладача проводить природничі або імітаційні експерименти чи досліді з метою підтвердження окремих теоретичних положень певної навчальної дисципліни, набуває практичних навичок роботи з лабораторним устаткуванням, обладнанням, обчислювальною технікою, вимірювальною апаратурою, методикою експериментальних досліджень.

Лекція – метод навчання, що передбачає усний виклад великого за обсягом, складного за логічною побудовою матеріалу. – монологічний виступ промовця (лектора, пропагандиста, викладача) перед спеціалізованою або довільною аудиторією з метою наукового висвітлення якого-небудь питання або проблеми з галузі політики,

техніки, літератури, мистецтва, якої-небудь спеціальної галузі знань. Л. розподіляється на два види — академічна Л. (навчальна) і публічна Л. (масова, загальнодоступна). В культурно-освітній практиці влаштовуються Л. нетрадиційні: наприклад, Л. – концерти, кіно-Л. Декілька Л. з певної проблеми можуть бути об'єднані в цикли, це забезпечує велику глибину матеріалу, що висвітлюється.

Маркетинг педагогічний – вид діяльності, спрямований на ефективне й оптимальне рішення освітньо-виховних завдань на основі концепції соціально-етичного маркетингу.

Метод науково-педагогічного дослідження – шлях вивчення й опанування складних психолого-педагогічних процесів формування особистості, встановлення об'єктивних закономірностей навчання й виховання.

Методика – 1) визначений спосіб здійснення практичної чи теоретичної діяльності; алгоритм конструювання і організації педагогічної діяльності; 2) галузь науки (відпрацювання методики навчання тощо), функцією якої є вироблення і систематизація об'єктивних наукових знань; 3) знання про конкретні способи здійснення будь-якої діяльності (методика планування, методика педагогічного керівництва тощо).

Навички – здатність особистості виконувати цілеспрямовані дії автоматично, без спеціально спрямованої на предмет дії уваги.

Навчання – діяльність, безпосередньою метою якої є засвоєння людиною певних знань, навичок, умінь, основний засіб розвитку людини як свідомої особистості на основі засвоєння теоретичного і практичного досвіду людства.

Освіта – процес і результат засвоєння учнями систематизованих знань, умінь і навичок, формування на їх основі наукового світогляду, розвиток властивостей особистості, її творчих сил і здібностей.

Педагогіка – наука про навчання та виховання підростаючих поколінь. Основним джерелом пізнання закономірностей навчання й виховання є вивчення та узагальнення педагогічного досвіду. Педагогічний досвід вивчається також у ході спеціально організованого науково-педагогічного дослідження. при цьому застосовуються методи спостереження, педагогічного експерименту, вивчення документації, бесід з учнями та вчителями тощо, – наука, яка розробляє методологічні, загальнотеоретичні і методичні проблеми, що є істотними для подальшого просування вперед усіх галузей педагогіки і педагогічної практики. Вона складається з чотирьох розділів: загальні засади (філософія) педагогіки; дидактика педагогічна теорія освіти та навчання, що науково обґрунтовує його зміст, методи й організаційні форми та відповідає на запитання: чого вчити, як вчити, кого вчити, для чого вчити, де вчити? Вона є основою для інших педагогічних наук методик, які досліджують специфіку застосування загальних закономірностей навчання до викладання конкретної навчальної дисципліни; теорія і методика виховання; школознавство (система управління школою і діяльність органів освіти).

Педагогіка вищої школи – наука про закономірності навчання й виховання студентів, а також їхню наукову і професійну підготовку як фахівців відповідно до вимог держави.

Розвиток – це інноваційний процес, процес закономірних змін, переходу з одного стану в інший; створення й освоєння нововведень, тобто рух до якісно нового стану, об'єктивно необхідного.

Розвиток особистості – становлення і формування її під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих чинників, серед яких провідну роль відіграють цілеспрямоване навчання й виховання.

Соціальна адаптація – визначення власного місця в суспільстві, пошук шляхів найефективнішого пристосування до нього, засвоєння норм, умов, вимог, оцінок типових соціальних ситуацій, факторів середовища і життєдіяльності, процес активного пристосування індивіда до середовища і результат цього процесу.

Спілкування – складний, багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми, що породжується потребою у спільній діяльності і передбачає обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприйняття і розуміння партнера по спілкуванню.

Стрес – функціональний стан організму, що виникає під впливом значних за силою і тривалістю несприятливих впливів (стресорів). Це комплексна фізіологічна реакція, що є сукупністю адаптаційних реакцій організму, які мають загальний захисний характер. Інша назва – адаптаційний синдром.

Субкультура – один з культурних чинників, що визначає купівельну поведінку; характерна для групи людей із загальною системою цінностей, заснованою на загальному життєвому досвіді та ситуаціях, наприклад – національні, регіональні групи.

Схильність – вибіркова спрямованість особистості на виконання певної діяльності.

Школа – громадський навчальний заклад, що діє на постійній або тимчасовій основі з метою підвищення культурного рівня дітей і дорослих, їхнього всебічного виховання та розвитку. Створення всіляких Ш. при відділах культури, культурно-просвітницьких закладах об'єктивно обумовлене зростанням загальноосвітнього і культурного рівня суспільства, зростаючою потребою сучасної людини в спілкуванні з прекрасним у мистецтві й житті, що оточує його. Особливо популярними сьогодні є Ш. мистецтв, музичні Ш., Ш. екологічних знань.

Майбутньому психологові³

Адаптація (від лат. – пристосовую) – здатність організму пристосовуватись до різних умов зовнішнього середовища

Анкетування – письмове опитування за допомогою попередньо складеного переліку запитань.

Асоціативний тест – один зі способів дослідження в психології. Асоціативний тест виявляє асоціації, що виникають у досліджуваних у зв'язку з окремими словами або висловами під час послідовного читання слів або заповнювання пропусків у реченні.

Бачення – (англ. „vision”) – елемент стратегічного планування, що містить комплекс сформованих цілей установи на довгострокову перспективу.

³Вибірку зроблено за: Спеціальна педагогіка і психологія: сучас. термінол. словник / за ред. Л. І. Прохоренко, В. В. Засенка. Київ : Генеза, 2024. 272 с.

- Бесіда** – різновид опитування, довільне за формою усне спілкування з однією чи кількома людьми.
- Вербальний інтелект** – інтегральне утворення, функціонування якого здійснюється у словесно-логічній формі переважно з опорою на знання.
- Вивчення громадської думки** – розробка, втілення в життя і контроль за виконанням програм, що мають на меті досягти сприйняття цільовою групою (або цільовими групами) громадської ідеї, руху або практики.
- Вік** – якісно своєрідний період фізичного та психологічного розвитку, що характерний притаманними тільки йому особливостями.
- Воля** – психічний процес свідомого регулювання людиною своєї поведінки і діяльності та їх психічного забезпечення для долаття різних перешкод.
- Експеримент** – дослідження, коли в умовах контролю змінюються один або кілька факторів, а решта залишається незмінною.
- Емпатія** – осягнення індивідом емоційних станів інших людей, проникнення у їхні переживання.
- Емоції** – процеси, що відображають особистісну значущість і оцінку зовнішніх і внутрішніх ситуацій для життєдіяльності людини у формі переживань, відбивають суб'єктивне ставлення людини до світу і самої себе.
- Етика** – наука про мораль, природу, структуру й особливості походження та розвитку моральних норм і взаємин між людьми в суспільстві.
- Задатки** – природжені анатомо-фізіологічні та функціональні особливості нервової системи, що є природною основою для розвитку здібностей людини.

Здібності – індивідуально-психологічні якості особистості, що визначають ступінь успішності оволодіння та виконання певної діяльності і не є тотожними системі індивідуального досвіду особи.

Здоров'я – стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, при якому людина здатна адекватно вирішувати професійні, сімейні й особисті проблеми.

Індивід – людина як одинична біологічна істота, представник виду *Homo sapiens*, продукт філогенетичного та онтогенетичного розвитку, єдності успадкованого та набутого. Носій індивідуально своєрідних рис.

Індивідуальність – особистість у її своєрідності.

Індивідуальний стиль діяльності – індивідуальна система прийомів і способів дій, характерна для конкретної людини, доцільна для досягнення успішного результату.

Інтелект – загальні розумові здібності особи, властивості особистості, що дають змогу вирішувати проблеми та адаптуватися до різноманітних обставин життя.

Інтелектуальні інвестиції – вкладення коштів на підготовку фахівців на курсах, передача досвіду, ліцензій і ноу-хау, спільні наукові розробки.

Інтерв'ю – бесіда при проведенні досліджень, що проводиться за планом, складеним заздалегідь, з особою чи групою осіб, чиї відповіді є вихідним емпіричним матеріалом для узагальнень.

Інноватика – галузь досліджень виникнення і поширення нового в соціальному житті.

Інноваційна інтуїція – здатність швидко і правильно відшукувати шляхи розв'язання проблеми, орієнтуватися в нових складних ситуаціях, а також прогнозувати перебіг подій.

Комунікативність – професійна здатність педагога, що характеризується потребою у спілкуванні, готовністю легко вступати в контакт, викликати позитивні емоції у співрозмовника й відчувати задоволення від спілкування.

Конкуренція – суперництво між окремими особами, зацікавленими в досягненні певної мети кожний для себе.

Конфлікт – зіткнення протилежно спрямованих цілей, інтересів, позицій, думок суб'єктів взаємодії.

Корекція – радикальне втручання у процеси життєдіяльності з метою усунення або компенсації істотних відхилень.

Корекція соціальна – допомога адаптуватися в навколишньому середовищі, у системі міжособистісних стосунків з однолітками, батьками, дорослими, вміння орієнтуватися у життєвих ситуаціях.

Креативність – здатність до творчості, спроможність генерувати незвичні ідеї, відходити від традиційних схем, швидко розв'язувати проблемні ситуації.

Культура – сукупність матеріальних і духовних цінностей, а також понять, бажань, які член суспільства набув від родини та інших громадських інститутів.

Лідер інноваційного колективу – людина, що оволоділа інтелектуально-організаційним впливом, авторитетом і визначила інноваційний стиль поведінки певної групи.

Мислення – психічний процес узагальненого, опосередкованого відображення навколишнього світу через встановлення зв'язків і відношень між предметами й явищами.

Мотивація – функція управління, що полягає у спонуканні тих, хто навчається, виявити внутрішню активність і прийняти цілі й завдання навчання як особистісно значущі та у формуванні вміння співвідносити цілі навчання з їх потребами, можливостями й інтересами.

Невербальний інтелект – інтегральне утворення, функціонування якого здійснюється у наочно-дійовій формі переважно з опорою на зорові образи та просторові уявлення.

Обдарованість – якісно своєрідне поєднання здібностей людини, що забезпечує успішність виконання певної діяльності.

Особистість (особа) – діяч суспільного розвитку, свідомий індивід, який посідає певне становище в суспільстві та виконує певну громадську роль. – 1) у широкому розумінні – конкретна, цілісна людська індивідуальність у єдності її природних і соціальних якостей; у вузькому філософському розумінні – індивід як суб'єкт соціальної діяльності, властивості якого детерміновані конкретно-історичними умовами життя суспільства; 2) особистісні психологічні риси індивіда, що обумовлюють відносно незмінні протягом тривалого інтервалу часу реакції на вплив із зовнішнього середовища. Особистість споживача суттєво впливає на його поведінку на ринку, на його купівельну політику.

Пам'ять – відображення предметів і явищ дійсності у психіці людини в той час, коли вони вже безпосередньо не діють на органи чуття.

Позиція – інтегральна, найзагальніша характеристика положення індивіда у статусно-рольовій внутрішньогруповій структурі.

Потреба – почуття відчутної нестачі у людини чогось, що набуло специфічної форми відповідно до культурного рівня та особистості індивіда.

Працездатність – потенційна готовність і фактична можливість людини виконувати певний вид діяльності на необхідному рівні ефективності впродовж певного часу. Це діяльність – еквівалент самопочуття, що залежить від зовнішніх умов діяльності і психофізіологічних ресурсів індивіда.

Психологічний тренінг – метод активного впливу на особистість, спеціальним чином побудована система психологічних вправ та ігор, що дає змогу вдосконалити певні психологічні властивості особистості.

Психологія – наука про закономірності розвитку та функціонування психіки (суб'єктивної картини об'єктивного світу) як особливої форми життєдіяльності.

Регрес – 1) перехід від більш високих форм розвитку до нижчого; – 2) право якої-небудь особи (установи), що виконала зобов'язання іншої особи (установи), пред'явити до останньої зворотну вимогу про повернення витрат.

Рейтинг – метод оцінювання тих чи інших сторін діяльності компетентними суддями (експертами).

Респондент – опитуваний у ході анкетного чи іншого опитування.

Рефлексія – усвідомлення суб'єктом того, як його сприймає партнер по спілкуванню. Це поглиблює сприймання іншої людини, створює уявлення про ставлення до себе як суб'єкта сприймання.

Талант – високий рівень розвитку творчої обдарованості.

Творча особистість – індивід, який володіє високим рівнем знань, потягом до нового, оригінального, вміє

відкинути звичайне, шаблонне. Йому притаманні творчі здібності, що є умовою успішного здійснення творчої діяльності.

Увага – спрямованість і сконцентрованість свідомості людини на певних об'єктах при одночасному відволіканні від інших.

Уміння – здатність людини результативно, з належною якістю й ефективно виконувати практичні та теоретичні дії на основі засвоєних знань (правил) та відповідно використання цих знань у процесі розв'язання певних задач. – цілеспрямований процес засвоєння студентами знань, умінь і навичок, регламентований навчальними планами і програмами.

Уява – психічний процес, що полягає у створенні нових образів (уявлень) на основі попереднього досвіду. Це своєрідна форма відображення дійсності, яка полягає у розумовому відході від того, що безпосередньо сприймається, сприяє передбаченню майбутнього.

Харизма – приписування особистості властивостей, що спричиняють поклоніння перед нею і беззастережну віру в її можливості.

Щастя – поняття моральної свідомості, що позначає стан людини, який найбільше відповідає внутрішній задоволеності повнотою й осмисленістю життя, здійсненням свого людського призначення. Щастя є чуттєво-емоційною формою ідеалу. Поняття “щастя” не лише характеризує певне конкретне об'єктивне положення чи суб'єктивний стан людини, а й виражає уявлення про те, якими повинні бути життя і діяльність людини.

Я-концепція – відносно стійка, більш або менш усвідомлена система уявлень людини про себе, що переживається

як неповторна і яка є піддрунтям ставлення людини до себе та її взаємодії з навколишнім світом.

Майбутньому логопедові⁴

Автоматизація звуку – один з етапів корекції неправильної звуковимови. Проводиться після постановки звуку. Правильна вимова звуку закріплюється в складах, словах, фразах, самостійному мовленні шляхом частого повторення і застосування спеціальних вправ.

Аграматизм – порушення розуміння і вживання граматичних засобів мови.

Алалія – відсутність чи недорозвинення мовлення внаслідок органічного ураження мовних зон кори головного мозку у внутрішньоутробному чи ранньому періоді розвитку дитини. Розрізняють моторні і сенсорні алалії.

Амімія – відсутність мімічних рухів, спостерігається при парезах і паралічах.

Артикуляція – діяльність мовних органів, зв'язана з промовлянням звуків мови та різних їх комплексів, що складають склади, слова.

Артикуляційна гімнастика – підготовчі вправи, метою яких є вироблення правильних, повноцінних рухів артикуляційних органів, необхідних для правильної вимови звуків.

Аутизм – замкнутість, відстороненість від реального світу, занурення у світ власних внутрішніх переживань.

Афазія – повна чи часткова втрата мовлення, обумовлена локальними ураженнями головного мозку.

⁴Вибірку зроблено за: Рібцун Ю. В. Понятійно-термінологічний словник. Логопедія. Логопсихологія: довідкове видання. К. : ІСПП, 2022. 48 с.

Афонія – повна відсутність голосу.

Брадилалія – патологічно уповільнений темп мовлення.

Гаммацизм – недолік вимови звуків г, гґ.

Дисграфія – порушення процесу письма.

Дислалія – порушення звуковимови при нормальному слухові і збереженній інервації мовного апарату.

Дислексія - порушення процесу читання.

Дизартрія – порушення вимовної сторони мовлення, обумовлене недостатністю іннервації мовного апарату.

Загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) – різні мовленнєві розлади, при яких у дітей порушене формування всіх компонентів системи мовлення, що відносяться до звукової і змістовної сторони.

Каппацизм – недолік вимови звуків к, кґ.

Контамінація – помилкове відтворення слів, що полягає в об'єднанні в одне слово складів, що відносяться до різних слів.

Корекція – педагогічний та лікувальний вплив, спрямований на подолання вад у розвитку дитини.

Ламбдацизм – неправильна вимова звуків л, лґ.

Логопедія – наука про порушення мовлення, про методи їх попередження, виявлення, усунення засобами спеціального навчання і виховання.

Мутизм – припинення мовного спілкування з оточуючими внаслідок психічної травми.

Недорозвинення мовлення – якісно низький рівень сформованості порівняно з нормою тієї чи іншої мовної функції або мовної системи в цілому.

Парафазія – порушення мовленнєвого висловлювання, що виявляється в неправильному вживанні звуків чи слів в усному і письмовому мовленні (заміна звуків, заміна слів близькими за звучанням або за змістом).

Ринолалія – порушення тембру голосу і звуковимови, обумовлене анатомо-фізіологічними дефектами мовного апарату.

Розпад мовлення – втрата вже сформованих мовних навичок і комунікативних умінь внаслідок локальних уражень мозку.

Ротацизм – неправильна вимова звуків р, рʼ.

Сигматизм – неправильна вимови свистячих і шиплячих звуків.

Тахілалія – патологічно прискорений темп мовлення.

Фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення (ФФНМ) – порушення процесів формування вимовної сторони мовлення в дітей з різними мовними розладами внаслідок дефектів сприйняття і вимови фонем.

Майбутньому працівникові соціальної сфери⁵

Адаптація соціальна – вид взаємодії окремої особи чи соціальної спільноти із середовищем, у процесі якої погоджуються вимоги та очікування її учасників; результат процесу їх пристосування до нового соціального оточення.

Акультурація – процес взаємовпливу культур, за якого здійснюється культурний контакт, засвоюються технології, зразки, цінності чужої культури, що в свою чергу змінюються та адаптуються до нових вимог.

⁵Вибірку зроблено за: Понятійно-термінологічний словник з соціальної роботи: наук.-метод. вид. / [І. В. Козубовська, І. І. Мигович, В. В. Сагарда та ін.] ; за заг. ред. І. В. Козубовської, І. І. Миговича. Ужгород : Вид-во “Мистецька лінія”, 2001. 152 с.

Аналіз документів – один з основних методів одержання конкретного знання про соціальну реальність на основі інформації, зафіксованої в різних документах.

Анкета – впорядкований за змістом і формою перелік питань та висловлювань, втілених у вигляді опитувального листа чи опитувальника.

Аномія – стан суспільної системи, для якого характерна відсутність загальноприйнятих цінностей і норм як універсальних регуляторів соціальної поведінки людей.

Антропосоціогенез – процес формування фізичного типу людини разом з її становленням як суб'єкта суспільних відносин та доцільної перетворювальної діяльності, творця культури.

Валідність соціологічної інформації – одна із складових частин надійності соціологічної інформації; ступінь відсутності в інформації теоретичних помилок, тобто помилок, пов'язаних з хибними початковими теоретичними засадами при розробці методики дослідження, з невідповідністю між кількісною моделлю та емпіричною системою, що вивчається.

Вибіркова сукупність – частина генеральної сукупності, об'єкти якої виступають як основні об'єкти спостереження; ця частина генеральної сукупності відбирається за спеціальними правилами так, щоб її характеристики відображали властивості всієї генеральної сукупності.

Відчуження соціальне – 1) елемент і результат універсальної соціальної взаємодії індивідів у суспільстві, що виступає як протилежність соціального освоєння, присвоєння і привласнення; 2) процес втрати соціальним об'єктом можливостей освоювати (при-

своювати, привласнювати) необхідні для його життєдіяльності фрагменти соціальної реальності та володіти ними, внаслідок чого ця реальність набуває для суб'єкта ознак і характеристик „чужого” світу, а сам він втрачає (або обмежує) свою соціальну могутність. Володіння соціальне – спосіб взаємодії соціального суб'єкта із соціальною реальністю, який полягає у підпорядкуванні останньої (або певних її фрагментів) його волі, меті, діяльності.

Гарантії соціальні – система соціально – економічних та юридичних засобів, що забезпечують реалізацію конституційних соціально – економічних та соціально – політичних прав людини, умови її життєдіяльності, функціонування та розвиток суспільної системи в цілому.

Генеральна сукупність – це сукупність, на яку соціолог розповсюджує висновки дослідження; це множина об'єктів, які мають спільну, чітко визначену характеристику, що вказує на їх належність до даної системи і вивчається у межах соціологічного дослідження і територіально – часових меж.

Геноцид – свідомо умисне масове знищення населення певної країни, держави чи території шляхом одноразових чи багаторазових, поступових, нищівних дій з боку зацікавлених у таких акціях зовнішніх або внутрішніх соціальних сил. Географічний напрям у соціології – перша наукова школа в соціології XIX століття, яка розглядала географічний стан і природні умови як визначальні чинники розвитку суспільного життя.

Громадянське суспільство – асоціація вільних громадян, що взаємодіють між собою виключно на ґрунті власних

інтересів, правових норм та спільно погоджених чи вироблених регуляторів.

Група експертна – офіційно організований колектив фахівців – управлінців, створений для дослідження чітко сформульованої проблеми і вироблення рекомендацій для прийняття управлінських рішень відповідними органами влади різних рівнів.

Група мала – соціальна група, члени якої безпосередньо взаємодіють між собою; кількісний склад не перевищує кількох десятків чоловік.

Група неформальна – спільнота людей, що виникає спонтанно на ґрунті взаємних симпатій, схожості ціннісних орієнтацій та інтересів. Г.н. можуть існувати як самостійні, ізольовані спільноти, але можуть утворюватися у середині формальних груп та організацій як альтернатива і доповнення до них.

Група референтна – мала соціальна група, яка реферує (пропускає крізь себе) цінності суспільства і за нормами якої живе і діє (або хоче жити і діяти) індивід.

Група формальна – об'єднання людей для здійснення соціально заданої діяльності за умов їхньої безпосередньої комунікації та взаємодії. Г. ф. має юридично фіксований статус і нормативну базу існування, в якій закріплюються структура, тип розв'язуваних завдань, головні права та обов'язки.

Дезінформація – процес впливу на громадську думку через неадекватну інформацію, яка видається за достовірну і сприймається як істинна.

Декультурація – втрата основної (сутнісної) частини рідної (вітчизняної) культури.

Деліквентність – сукупність протиправних вчинків чи злочинів, які не відповідають формально зафіксованим

юридичним нормам, виконання яких гарантовано державою; різновид девіантної поведінки, за яку несуть відповідальність.

Диспозиції – фіксовані соціальним досвідом людини її схильності до певного сприйняття умов діяльності і до певних дій за даних умов; форми психологічної готовності людини до тієї чи іншої спрямованості її соціальної активності в певних ситуаціях, внутрішні психологічні регулятори цієї спрямованості – ціннісні орієнтації та соціальні установки усіх рівнів узагальнення та конкретності (переконання, інтереси, прагнення, нахили, бажання).

Диференціація соціальна – процес і стан розшарування (подрібнення) певної соціальної цілісності (соціуму, системи, спільноти) на складові частки чи елементи (індивіди, групи).

Дія соціальна – форма або спосіб вирішення соціальних проблем і суперечностей, основою яких є протистояння інтересів основних соціальних сил даного суспільства.

Досвід соціальний – сукупність практично набутих соціальними суб'єктами (індивідами, групами, класами, народами, націями) у процесі їх взаємодії знань, умінь, навичок, звичаїв, норм, традицій, які слугують опертям для практичного життя цих суб'єктів засобами раціоналізації та оптимізації їх взаємодії і взаємовідносин.

Дослідження маркетингові – напрям соціологічних досліджень, що включає систему організації збору, обробки та аналізу інформації про попит, пропозиції, споживацькі переваги населення, його пріоритети в економіці, політиці, соціокультурній сфері з тим, щоб

якомога повніше задовольнити потреби людей, груп, інститутів, організацій, суспільства в цілому.

Егалітаризм – принцип організації соціальних відносин у державі, країні, суспільстві на засадах рівного економічного, передусім майнового, стану громадян.

Екосоціологія – розділ соціології, що вивчає проблеми взаємодії суспільства і природи, людини і природи, а також вплив навколишнього середовища на живих істот та їх взаємовідносини в екосистемі.

Експеримент соціальний – метод отримання інформації про зміну соціального об'єкта у результаті цілеспрямованого впливу на нього контрольованими чинниками (змінними).

Експертні методи в соціології – різновид евристичних методів пізнання, за якого результат (прогноз, рішення, оцінка) досягається через взаємодію кількох спеціалістів (експертів).

Ентропія соціальна – міра відхилення соціальної системи або її окремої ланки (структури, підсистеми) від прийнятого за еталон (нормального, очікуваного) стану, що виявляється в зниженні рівня організації, ефективності функціонування, темпів розвитку системи.

Етноцентризм – методологічний принцип оцінювання інших культур з точки зору цінності власної культури, що ґрунтується на впевненості щодо її переваг над усіма іншими культурами.

Життя соціальне – 1) компонент суспільного життя; 2) сукупність різноманітних форм спільної діяльності людей, спрямованої на забезпечення умов і засобів їх існування, реалізацію потреб, інтересів, цінностей,

вияв, відтворення та утвердження соціальних характеристик індивідів і спільнот.

Закон соціальний – категорія для позначення форми вияву соціальної причинності, універсальної залежності через констатацію об'єктивних, необхідних, стійких, повторюваних зв'язків між процесами і явищами.

Зміни соціальні – тип руху соціальних явищ та соціальних структур у суспільстві; виявляються у виникненні, деформації та зникненні певних елементів соціальної системи, трансформації її внутрішніх та зовнішніх зв'язків.

Ієрархія соціальна – структурна побудова суспільства або окремих спільнот за рівневою ознакою з послідовним підпорядкуванням нижчих рівнів (щаблів) вищим.

Імідж соціальний – образ тих чи інших соціальних об'єктів, явищ, процесів, інститутів, осіб, який складається в індивідуальній та суспільній свідомості і визначає відповідне ставлення до них.

Інститут соціальний – форма організації і засіб здійснення спільної діяльності людей, що забезпечує стабільне функціонування суспільних відносин.

Інструментарій соціологічного дослідження – методичні документи і технічні прийоми для здійснення дослідження і розв'язання його окремих завдань.

Інтеграція соціальна – процес і стан поєднання складових частин соціуму, передусім індивідів і груп, в єдину соціальну цілісність або систему.

Інтерв'ю – вид опитування, під час якого інтерв'юєр в особистому контакті з респондентом ставить усні запитання з метою збору соціологічної інформації.

Інтерв'юєр – особа, яка проводить інтерв'ю; іноді анкетера – особу, що проводить анкетування, також називають І.

Інтерв'ю нарративне (розповідне) – своєрідний вид вільного інтерв'ю, яке не є сумою відповідей, а є імпровізованою цілісною розповіддю респондента про власний життєвий досвід, яка реєструється на магнітну плівку, дослівно транскрибується і в такому вигляді становить матеріал для аналізу із застосуванням логіки якісного дослідження.

Інфраструктура соціальна – цілісна сукупність у певному соціумі установ, закладів, організацій та інших об'єктів користування, діяльність яких покликана забезпечувати умови існування і відтворення населення шляхом всебічного задоволення його соціальних потреб – виробничих, громадсько-політичних, соціальнокультурних, побутових, вітально-біологічних.

Комплексне дослідження – міждисциплінарне, на основі загальної програми вивчення сукупності причин, що обумовлюють певне явище.

Контент-аналіз – формалізований спосіб (метод) інтерпретації текстів, „дослідницька техніка для об'єктивного, систематичного та кількісного описування явного змісту комунікації” (Б. Берельсон).

Конфлікт соціальний – зіткнення інтересів різних соціальних груп, окремих випадок прояву соціальних суперечностей, одна з їх форм, що характеризується наявністю вираженого протистояння суспільних сил.

Конформізм соціальний – спосіб пристосування індивіда, групи до існуючого стану речей і справ (панівних думок, традицій, принципів стереотипів масової свідомості і пропагандистських кліше, діяльності соціальних інститутів).

Культура елітарна – сукупність артефактів, що належать до вірців витончених мистецтв, музики, літератури, призначених для культурної еліти суспільства.

Культура соціальна – особлива здатність особи, завдяки якій вона адаптується в суспільстві, утримується в структурах його соціальної організації, забезпечує собі статусне просування та реалізацію свого діяльнісного потенціалу, інтеграцію в спільноти.

Культурний релятивізм – методологічний принцип, згідно з яким немає універсальних критеріїв зміни та оцінки цінності культури та ступеня її розвитку. Всі культури є однаково важливими та мають бути зрозумілими у власних категоріях.

Легітимність соціальна – визнання схвалення суспільством (соціальними групами, інститутами) функціонування того чи іншого типу соціальних відносин, а також діяльності соціальних груп, інститутів, індивідів, завдяки чому встановлюється, як правило, стан відкритості реалізації їх інтересів.

Мікросоціологія – сукупність загальних теоретичних знань у системі соціології, що є результатом макро-соціологічних досліджень, які охоплюють вивчення великих соціальних об'єктів – суспільства в цілому, його складових частин (систем, підсистем, агрегатів, сфер), масштабних соціальних явищ і процесів, інститутів, поведінки людських мас.

Ментальність – полісемантичне поняття для позначення усталеного ладу людського мислення, що не обмежується сферою усвідомленого і сягає значною мірою в несвідоме. Мета соціологічного дослідження – очікуваний результат дослідження, його модель, центральне завдання, яке потрібно розв'язати.

Метод біографічний (метод біографічних документів) – сукупність технік збору та аналізу особистих документів, які містять повідомлення людей про їх участь у різних подіях і процесах.

Метод індуктивний – спосіб одержання узагальнюючого знання на підставі окремих даних.

Мобільність соціальна – процес руху індивідів між ієрархічно або іншим чином організованими елементами соціальної структури: класами, прошарками, групами, статусами, позиціями.

Моделювання соціальне – науковий метод пізнання соціальних явищ та процесів за допомогою відтворення їхніх характеристик на інших об'єктах – спеціально створених з цією метою моделях.

Морфогенез соціальний – процес формування, становлення та розвитку суспільства (спільноти) через поєднання різних соціальних елементів, які знаходяться у певних залежностях та зв'язках.

Омніцид – соціальне явище, яке вивчають екосоціологи, що означає вимирання людини як зоологічного виду.

Опитування – термін, що позначає процес отримання відповідей про досліджуваний об'єкт шляхом ведення діалогу (комунікації) між дослідником (чи його представником – людиною, спеціальним технічним пристроєм) та респондентом за допомогою формалізованих запитань та відповідей на них.

Опитування анкетне – один з основних і найчастіше використовуваних видів соціологічного опитування, у якому респондент сам читає запитання анкети та сам фіксує свої відповіді.

Опитування поштове – різновид опитування анкетного. При О. п. анкета розповсюджується серед потенційних

респондентів за допомогою поштової служби у вигляді самостійного поштового відправлення за адресами осіб, які, як правило, спеціально відібрані та репрезентують певну соціальну спільність.

Опитування телефонне – один із різновидів опитування у соціологічному дослідженні, заочне (опосередковане, дистантне) інтерв'ю. Можливості застосування методу безпосередньо пов'язані з розвитком телефонних мереж.

Освоєння соціальне – 1) елемент універсальної соціальної взаємодії, що виступає як протипага відчуження соціального; 2) опосередкований нормами, цінностями та інститутами даного суспільства процес охоплення соціальної реальності активністю соціального суб'єкта (включення її у його світ, сферу життєдіяльності, перетворення на атрибутивне чи функціональне надбання, засіб, цінність) в результаті чого вона стає „свою”, тобто „його” реальністю, що пристосована до способу його дій, несе на собі відбиток його волі і є універсальним засобом самоствердження, реалізації і життєдіяльності.

Особа маргінальна („проміжна”) - тип особистості, що формується (або опиняється) на межі різних соціальних середовищ: міста і села, класів, поколінь, культур ідеологій, рас, тому вона відзначається особливою, зокрема дуже суперечливою, конфліктною, свідомістю і поведінкою.

Паблік рілейшнз – особливий напрям діяльності державних органів, корпорацій, політичних та інших організацій, що пов'язаний з формуванням сприятливої громадської думки про себе.

Патологія соціальна – специфічна форма відхилення від інституціонально обумовлених вимог до соціальної поведінки, яка виявляється: 1) в індивідуальних та групових діях, що пов'язані з нехтуванням соціальними нормами; 2) у масовому порушенні процесів соціальної адаптації при дезорганізації суспільної системи.

Престиж соціальний – співвідносна оцінка соціальної ваги різних об'єктів, явищ, яку поділяють члени певного суспільства, групи на підставі прийнятої системи цінностей.

Пріоритети соціальні – першочергові, життєво важливі для даного суспільства, соціального інституту завдання.

Проблема дослідження – проблемна ситуація, пов'язана з суперечністю між соціальною дійсністю і її теоретичним осмисленням, яка потребує для свого пізнання і розв'язання певних методів, процедур та прийомів дослідження.

Пробне (пілотажне) дослідження – здійснюється для перевірки надійності методик та процедур основного дослідження, схеми його організації і проведення і передуює йому.

Програма соціологічного дослідження – головний документ дослідження, в якому відображаються його загальні концепція та ідеологія. У П. с. д. фіксується наявний рівень знань про об'єкт дослідження, висуваються гіпотези і окреслюються способи їх перевірки, визначаються процедура дослідження та план роботи.

Протосоціологія – передісторія соціологічного знання, елементи якого існують у системі синкретичного суспільствознавства і філософії до його диференціації та спеціалізації на окремі науки.

Прошарок соціальний – сукупність індивідів, які мають загалом однаковий соціальний статус, що забезпечує їм приблизно рівний доступ до системи благ; більш - менш стійкі у часі утворення, одні з яких, залежно від історичних, культурних і соціально-економічних обставин існують упродовж досить тривалого періоду, інші динамічно виникають і зникають, формуються і розпадаються.

Респондент – особа, яка в процесі опитування виступає як джерело первинної інформації.

Світосистемний аналіз – напрям досліджень глобальних тенденцій світового економічного і соціального розвитку, основою якого є поняття світосистеми.

Середовище соціальне – сукупність соціальних умов життєдіяльності людини, що впливають на її свідомість і поведінку.

Соціалізація – процес засвоєння індивідом знань, досвіду норм і цінностей, включення його до системи соціальних зв'язків і відносин, необхідних для його становлення і життєдіяльності в даному суспільстві.

Соціальні зміни – тип руху соціальних явищ, процесів та соціальних структур у суспільстві, у результаті якого виникають, нагромаджуються і трансформуються якісні відмінності між ними, створюється багатоманітність соціальної реальності.

Соціологічне дослідження – вид соціального наукового пізнання, що визначається притаманною соціології специфікою методології та методів одержання наукового знання.

Соціологія – поліцентрична, поліпарадигмальна, з багатьма пізнавальними технологіями наука, що вивчає форми, закони та закономірності конструювання, функціону-

вання і розвитку соціальної реальності суспільства через їх переломлення у взаємодіях людських індивідів та спільнот.

Спостереження - загальний науковий метод емпіричного дослідження. В соціології застосовується переважно для збору та найпростішого узагальнення первинної інформації. Одиницями інформації тут є зафіксовані акти вербальної або невербальної поведінки.

Статус соціальний - становище індивіда або групи в соціальному просторі стосовно інших індивідів і груп, яке визначається за соціально значущими для даної суспільної системи критеріями (економічними, політичними, соціально-правовими, професійно кваліфікаційними).

Стратифікація соціальна - процес і результат соціального розшарування елементів соціальної структури. Як процес, це - підтримуване інституційними зразками, нормами, а також легітимними і нелегітимними моделями реальної поведінки відтворення нерівного доступу індивідів та їх об'єднань до дефіцитних благ і ресурсів. Як результат - це ієрархічне, вертикальне розміщення членів суспільства відповідно до міри володіння і розпорядження певними благами.

Субкультура - (букв. - підкультура) - культура окремої соціальної спільноти (групи, класу регіону, конфесії), що чимось відрізняється від традиційної культури суспільства.

Суїцид - індивідуальне або групове самогубство, вчинене окремою людиною чи певною спільнотою з різних причин і мотивів свідомо умісленим або імпульсивним чином у стані афекту.

Урбанізація – історичний процес зростання і підвищення ролі міст у розвитку суспільства, обумовлений об'єктивною необхідністю концентрації та інтеграції матеріального і духовного виробництва, форм і засобів соціального спілкування.

Фокусовані групові інтерв'ю – якісний метод збору інформації, що ґрунтується не на чергуванні запитань інтерв'юера та респондента, а на дискусії між самими респондентами з приводу проблеми, яка вивчається.

Явище соціальне – елемент соціальної реальності, якому притаманна вся повнота соціальних властивостей та ознак; усе те в соціальній дійсності, що виявляє себе, свідчить про стан, зміни, взаємодію, процеси в соціальних об'єктах.

Якість соціологічного дослідження – одна з найбільш загальних характеристик наукової та практичної значущості соціологічного дослідження, яка залежить в цілому від рівня його підготовки та організації, кваліфікації дослідників, в кінцевому підсумку визначає ступінь надійності та цінності отриманих результатів.

Майбутньому музикантові⁶

Аерофони (aerobackgrounds) – музичні інструменти, джерелом звука яких є коливання повітряного стовпа.

⁶Вибірку зроблено за: 1. Роль українських народних інструментів у патріотичному вихованні дошкільників

<https://news.katrusya.mk.ua/2017/04/роль-українських-народних-музичних-і/>
2. Словник іншомовних музичних термінів і виразів / за ред. Ж. В. Хабаль. Хмельницький: Банкір, 2019. 139 с. 3. Словник музичних термінів. Київ: Видавець Карпенко В.М., 2017. 312 с., іл. 4. Тлумачний словник музично-вокальних термінів / укл. Д. О. Нікітін, В. М. Кавун. Київ: Ірпінь, 2019. 448 с.

Акомпанемент (accompaniment) (франц. accompagnement, від accompagner – супроводжувати) – музичний супровід сольної партії або партій. Може бути як інструментальним, так і вокальним. Акомпанементом також називають усі голоси музичного твору, що супроводжують основну мелодію.

Акорд (chord) (італ. accordo, франц. accord – згода) – співзвучність, спільне звучання декількох (не менше трьох) звуків, різних за висотою, назвою, що видобуваються зазвичай одночасно.

Акордеон (accordion) – пневматичний язичковий музичний інструмент, що має ліву (кнопкову) клавіатуру з системою готового акордового акомпанементу, і праву (клавішну), схожу до фортепіанної.

Ансамбль (ensemble) (від франц. ensemble – разом) –

1. Група виконавців, які виступають разом.
2. Стрункість, злагодженість колективного виконання.
3. Музичний твір для ансамблю виконавців: дует, тріо, квартет і т. д.
4. Завершений номер опери, ораторії, кантати, що виконується групою співаків у супроводі оркестру або без супроводу.

Аріозо (arioso) – невелика кантилена арія ліричного характеру.

Арія (aria) – композиція для голосу, що виконує соло з інструментальним супроводом в опері, кантаті, ораторії, опереті.

Балет (ballet) – вид сценічного мистецтва, зміст якого втілюється в музично-хореографічних образах.

Бандура (bandura) – український багатострунний щипковий інструмент.

Баян (bayan) – клавішно-пневматичний інструмент, що належить до групи вільних аерофонів, тобто таких, в

яких повітря, що коливається, не обмежене корпусом інструмента.

Бельканто (bel'kanto) (від італ. *vell* – гарний і *cant* – спів) – стиль вокального виконання, якому притаманні мелодизм й особлива краса звучання.

Вокальне мистецтво або спів (vocal art) – це виконання музики голосом, мистецтво передавати засобами голосу співака ідейно-образний зміст музичного твору.

Гітара (guitar) – це струнно-щипковий інструмент, що складається із корпусу з глибокими вигинами по боках і плоскими деками, із шийки з грифом, де розміщені металеві лади, і головки з кілками.

Гриф (finger-board) (нім. *griff*, досл. рукоятка, захват, прийом) – деталь музичних інструментів. У струнних – вузька, наклеєна на шийку, дерев'яна чи пластмасова пластинка, на якій натягнуті струни. У гармоніки, баяна, акордеона – деталь корпусу, на якій закріплена клавіатура для правої руки.

Дека (sound-board) (від нім. *deske*, досл. – кришка) – частина корпусу деяких струнних інструментів, що слугує для посилення і відображення звуку.

Демпфер (damper) – механічний пристрій у багатострунних музичних інструментах, призначений для обмеження коливань струн та їх заглушування.

Джаз (jazz) (англ. *jazz*) – вид професійного музичного мистецтва, який виник на півдні США в кінці XIX – на початку XX ст. у результаті взаємодії африканської і європейської музичної культур.

Диригент (conductor) (від франц. *diriger* – направляти, керувати) – керівник колективу музикантів, який об'єднує виконавців з оркестру, хору, ансамблю,

оперної або балетної вистави з метою досягнення єдиного трактування та художньої досконалості.

Диригування (conducting) (від франц. diriger –направляти, керувати) – один із видів музично-виконавського мистецтва, керівництво колективом музикантів (оркестром, хором, ансамблем, оперною трупю тощо) під час вивчення, підготовки та публічного виконання музичного твору.

Діапазон (range, diapason) (від грец. diapason (chordon) – через усі (струни) – 1. Звуковий обсяг співацького голосу, музичного інструмента, мелодії, звукоряду, що визначається відстанню (інтервалом) між найнижчим і найвищим звуками. 2. Загальний музичний діапазон – обсяг звукоряду, який використовується в музичній практиці – від 16,35 Гц (до субконтроктави) до 7901,4 Гц (сі п'ятої октави). 3. Стара назва інтервалу октави. 4. Англійська назва регістрів органа. 5. Модель, за якою виготовляють труби органа і роблять отвори в дерев'яних духових інструментах. 6. У Франції – мензура духових інструментів або органних труб, а також тон для настроювання інструментів.

Жанр (genre) (від франц. genre – рід, тип, манера) – різновид музичних творів, що часто визначається за різними ознаками (будовою, складом виконавців, характером тощо).

Звук (sound) – результат коливання пружного тіла (струни, наявного в трубці повітря, металу, натягнутої шкіри тощо).

Звукоряд (scale) – низка звуків, розташованих за висотою; найпростіша первинна систематизація звуків для осмислення чи вивчення їх, за якою встановлюється

висота та кількість будь-яких звуків незалежно від їх зв'язку між собою.

Ідіофони (idiofoni) – це музичні інструменти, джерелом звука яких є сам корпус або його частина.

Інструментальна музика (instrumental music) – музика, призначена для виконання на музичних інструментах.

Каватина (kavatina) – невелика лірична арія.

Камерна музика (chamber music) – це вид музики, призначений для виконання в невеликих приміщеннях.

Камерний оркестр (chamber orchestra) – це невеликого складу оркестр, основою якого є ансамбль виконавців на струнних інструментах.

Кантата (cantata) – циклічний вокальний твір святкового чи лірико-епічного характеру.

Каприс (kapris) (італ. Capriccio – каприс, примха) – інструментальна п'єса віртуозного характеру, виконання якої потребує від музиканта артистизму, бездоганної техніки.

Клавесин (harpsichord) – струнний клавішний щипковий музичний інструмент.

Клавіатура (keyboard) (нім. klaviatur, від лат. clavis – ключ) – система розташованих у певному порядку клавішів – пластин, що приводять у дію важільний механізм чи електронне управління для видобування звуків різної висоти на клавішних інструментах різного типу (струнних, пневматичних, ідіофонах, електронних).

Клавикорд (clavichord) (лат. clavis – ключ і грец. chord – струна) – струнний клавішний ударний музичний інструмент.

Кобзар (kobza-player) – український народний мандрівний співак-музикант (часто сліпий), який виконував свої пісні та думи у супроводі кобзи (бандури).

Комічна опера (comical opera) – опера комедійного змісту.

Композитор (composer) (лат. *compositor* – творець) – музикант, який створює музику; автор музичного твору.

Композиція (composition) (від лат. *composition* – створення, складання) – 1. Процес створення музичного твору, музична творчість. 2. Закінчений музичний твір. 3. Побудова музичного твору, розташування та співвідношення його частин. 4. Наука про гармонію, поліфонію, музичну форму та інструментовку. 5. Навчальний курс, який вивчають у вищих спеціальних музичних навчальних закладах (академіях, інститутах, консерваторіях).

Конкурси музичні (music competitions) (від лат. *concursus* – зіткнення) – змагання музикантів, які проводяться зазвичай за попередньо оголошеними правилами.

Концерт (concert) (від лат. *concertare* – змагатися чи від італ. *concerto* – згода, гармонія) – 1. Публічне виконання музичних творів. 2. Жанр великого, віртуозного за характером, музичного твору для соліста (інколи двох-трьох) з оркестром у формі тричастинного сонатного циклу. 3. Поліфонічний вокальний або вокально-інструментальний твір, який ґрунтується на зіставленні двох або кількох партій (співацьких голосів, органа, інструментального ансамблю).

Лейтмотив (leit-motif) – коротка музична тема-символ, яка характеризує дійових осіб, певні сценічні ситуації тощо.

Лібрето (libretto) (італ. *libretto*, досл. – книжечка) – 1. Словесний текст музично-драматичного твору – опери, оперети, в минулому також кантати, ораторії. 2. Літературний сценарій балетного спектаклю. 3. Стислий виклад змісту опери, оперети, балету.

Літургія (liturgy) – християнське богослужіння, в якому значне місце належить співу.

Мадригал (madrigal) (італ. madrigale, лат. matrigale – пісня материнською, тобто рідною мовою) – спочатку це італійська одноголосна пісня, що виконувалася рідною мовою, на відміну від латинських співів; в епоху Відродження це багатоголосний вокальний твір світського змісту, поширений в Італії, Франції, Англії та інших європейських країнах.

Мелодія (melody, tune) (грец. melodia – спів, пісня) – 1. Одноголосне вираження образно-поетичного змісту музичної думки. 2. Послідовний ряд звуків, об'єднаних певними співвідношеннями висоти, тривалості, сили на ґрунті ладу, метра – на відміну від гармонії, що об'єднує звуки в одночасному звучанні. 3. Головний голос гомофонного викладу, що вирізняється наспівністю, зв'язністю, осмисленістю. 4. Смилова й образна єдність, концентрація музичної виразності та музичної думки.

Мелос (melos) (від грец. melos – пісня) – пісенний, мелодичний елемент, мелодичне начало в музиці.

Мембранофони (membranophones) – це музичні інструменти, джерелом звука яких є натягнута перетинка (мембрана): шкіра, міхур, синтетична плівка тощо.

Меса (mass) – багатоголосний циклічний вокально-інструментальний твір на текст головного богослужіння католицької церкви.

Мистецтво (art) – це особливий вид духовно-практичного освоєння дійсності за законами краси. Особливість цього освоєння полягає у тому, що воно виступає у художньо-образній формі.

Mix (fur) – частина механізму що нагнітає повітря в органі, фісгармонії, гармоніці, баяні, акордеоні.

Мотет (motet) – багатоголосний вокальний твір, що виник у Франції у XII ст., а згодом поширився у західно-європейській музиці до XVIII ст.

Музика (music) – це вид мистецтва, що втілює ідейно-емоційний зміст у звукових художніх образах.

Музикант (musician) – 1. Фахівець, який професійно володіє музичною спеціальністю, – композитор, диригент, хормейстер, співак, інструменталіст тощо. 2. Людина, яка може грати на музичному інструменті, співати, брати участь у аматорському колективі, хорі, оркестрі тощо.

Музичні інструменти (musical instruments) – інструменти, призначені для видобування музичних звуків і ритмічно організованих шумів у процесі сольного та групового виконання музичних творів.

Народні музичні інструменти (folk musical instruments) – це інструменти, які виготовляються народними умільцями і використовуються в побуті й музично-художньому виконавстві.

Оркестр (orchestra) – це великий колектив музикантів, які грають на різних інструментах і разом виконують музичний твір, написаний для даного інструментального складу. Оркестром також називають сукупність самих музичних інструментів, на яких грають учасники колективу.

Оркестр народних інструментів (folk instruments orchestra) – колектив виконавців на народних інструментах, які застосовуються в автентичному або реконструйованому вигляді та історично побутують у культурі певного етносу.

Опера (opera) (італ. *opera*, досл. – праця, справа, твір) – вид музично-театрального мистецтва; музично-драматичний твір, побудований на синтезі слова, сценічної дії та музики.

Опера-буффа (opera buffa) (італ. *opera buffa* – комічна опера) – італійський різновид комічної опери, що виник у 30-х рр. XVIII ст.

Опера-серія (opera seria) (італ. *opera seria* – серйозна опера) – жанр італійської опери, що з'явився на початку XVIII ст. у творчості композиторів неаполітанської оперної школи.

Ораторія (oratorio) – великий музичний твір для хору, солістів-співаків і оркестру, що має світський зміст і призначений для концертного виконання

Пантоміма (pantomime) – 1. Мистецтво виражати почуття й думки за допомогою міміки та жесту. 2. Вид театрального видовища, що супроводжується музикою, в якому художній образ створюється за допомогою виразних рухів, жестів, міміки.

Партитура (score) (італ. *partitura* – розподіл) – система роздільного запису усіх голосів багатоголосного твору на кількох нотоносцях, розташованих колонкою і поділених спільними тактовими рисками; для виконання ансамблем, оркестром або хором.

Партія (part) (від лат. *Pars* – частина, група) – у багатоголосній вокальній, вокально-інструментальній, ансамблевій та оркестровій музиці одна зі складових фактури музичних творів, призначених для виконання окремим голосом чи на окремому музичному інструменті.

Перекладення (arrangement) – обробка музичного твору для виконання іншими голосами або інструментами; інакше – аранжування.

П'єса (play) (франц. *pièce*) – 1. Невеликий за обсягом сольний або ансамблевий завершений музичний твір. 2. Драматичний твір, призначений для сценічного втілення.

Пісня (song) – найбільш поширений жанр вокальної музики, а також загальне позначення поетичного твору, призначеного для співу.

Поліфонія (polyphony) (від грец. *poly* – багато і *phone* – звук, голос, досл. багатоголосся) – вид багатоголосся, що об'єднує в одночасному звучанні кілька рівноправних мелодій, кожна з яких має самостійне виразне значення. 2. Музичні твори, у яких використано зазначений вид багатоголосся, – фуга, фугета, інвенція, канон, поліфонічні варіації, мотет, мадригал та ін. 3. Навчальна дисципліна, що вивчає закономірності поліфонії і входить до системи музичної і музично-педагогічної освіти.

Речитатив (recitative) (італ. *recitativo*, від *recitare* – декламувати) – вид вокальної музики, наближений до природної мови.

Рок-опера (fate-opera) – музично-драматичний жанр, стилістичною основою якого є рок-музика.

Романс (romance) – камерний вокальний твір для голосу з інструментом.

Рапсодія (rhapsody) (грец. *rhapsodia* – уривок народно-епічної поеми, що виконувалася мандрівними співаками-рапсодами в Давній Греції) – віртуозний інструментальний твір у формі парафраза на народні теми; рідше – п'єса епічного складу, подібна до балади.

Регістр (register) (від лат. *registrum* – список, перелік) –

1. Пристрій на низці інструментів (акордеон, баян, чембало), який дає можливість змінювати силу і тембр звука. 2. Частина діапазону інструмента чи співацького голосу, що характеризується єдиним тембром.

Резонатор (resonator) (від лат. *resonare* – відгукуватись) –

пристрій, налаштований на певну частоту власних коливань, що під впливом коливань вібратора викликає інтенсивні коливання з такою ж або близькою частотою.

Репертуар (repertoire) (від франц. *repertoire* – перелік, список) –

1. Сукупність творів, які виконують окремі виконавці або колективи. 2. Перелік музичних творів, які знає і може виконувати певний виконавець, ансамбль чи колектив (хор, оркестр тощо).

Ритм (rhythm) (від грец. *rythmos* – спокійна течія) –

1. Рівномірне чергування мовних, звукових, зображальних елементів у їх відповідній послідовності, періодичним рівномірним членуванням звуків, рухів, зображень за такими ознаками, як сила, тривалість тощо. 2. Один із трьох основних елементів музики, поряд із мелодією і гармонією, часова організація послідовності та групування тривалостей звуків і пауз, не пов'язана з їх висотним положенням.

Соната (sonata) – один із головних жанрів сольної та камерно-ансамблевої інструментальної музики.

Симфонічний оркестр (symphony orchestra) – найбільш досконалий вид оркестру, до складу якого входять струнні, дерев'яні та мідні духові, ударні й інші інструменти.

Симфонія (symphony) (від грец. *symphonia* – співзвучність, благозвучне поєднання тонів) – 1. Провідний жанр

оркестрової музики, що сформувався у середині XVIII ст. на основі оркестрової сюїти, концерту, тріо-сонати, увертюри та інших жанрів. 2. Великий твір для симфонічного оркестру в формі сонатного циклу.

Скоморохи (skomorokhs, buffoons) – мандрівні народні музиканти, співаки, акробати часів Київської Русі, які виступали на базарах, площах.

Смичок (bow) (від старослов. смикати) – пристрій для звуковидобування на струнних інструментах; тонка вигнута дерев'яна тростина з натягненим пучком волосся.

Соліст (soloist) (італ. solista) – виконавець соло, тобто:

1. Виконавець музичного твору для одного голосу чи інструмента. 2. Співак – виконавець самостійної партії в опері, ораторії, кантаті, ансамблі, хорі та інших творах з одночасним звучанням супроводу.

3. Інструменталіст – виконавець твору для одного інструмента (скрипки, фортепіано, труби, арфи, віолончелі тощо) з супроводом або без нього.

Сім'я музичних інструментів (musical instruments family) – це об'єднання всіх різновидів певного музичного інструмента (враховуючи основного представника).

Стрій (pitch) – система найбільш типових звуковисотних співвідношень, що обумовлена національною та історичною своєрідністю музичних культур.

Струна (string) – пружна волосяна, жильна, металева, синтетична (капрон, нейлон та ін.), шовкова нитка, натягнена на музичному інструменті; вона є вібратором – джерелом звука.

Театрологія (teatrologiya) – це цикл, що складається із чотирьох творів.

Тембр (timbre) (від франц. timbre) – забарвлення звука; одна з ознак музичного звука (поряд із висотою, силою і тривалістю).

Троїсті музики (troyisti muzyky) – традиційні інструментальні ансамблі танцювальної музики.

Тростина (reed) – пристрій для звуковидобування у деяких духових інструментів.

Увертюра (overture) (від лат. apertura – відкриття, початок) – інструментальний вступ до великого твору (опери, балету, ораторії, театрального спектаклю), а також самостійний твір.

Фіоритура (fioriture) – віртуозні, технічно складні пасажі та мелізми у вокальній партії.

Фортепіано (piano) – це збірна назва клавішно-струнних молотчкових інструментів, таких як рояль і піаніно.

Хор (choir) – (від грец. choros – хороводний танок зі співом) – великий колектив співаків, призначений для спільного виконання вокальної музики з інструментальним акомпанементом чи без нього.

Хордофони (chordophones) – музичні інструменти, джерелом звука яких є натягнута струна.

Хоровий концерт (choral concert) – поліфонічний вокальний чи вокально-інструментальний твір духовного змісту, оснований на змаганні окремих груп виконавців (наприклад, співаків та інструменталістів чи різних за регістром голосів).

Язичок (reed) – деталь духових музичних інструментів, яка перемикає отвір для вдування повітря і є вібратором та джерелом звукоутворення.

Основоположні терміни в музиці

Арпеджио – чергування нот акорду послідовно, коли звуки шикуються один за іншим.

Арія – вокальний твір, частина опери, виконується у супроводі оркестру.

Варіації – інструментальний твір або його уривки, виконувані з різними ускладненнями.

Гама – чергування нот в певному порядку, але без змішування, вгору або вниз до октавного повторення.

Діапазон – інтервал між найнижчим і найвищим звуком інструменту або голосу.

Звукоряд – звуки, розташовані в ряд по висоті, аналогічні гамі. Звукоряд може бути присутнім в музичних творах або в їх уривках.

Кантата – твір для концертного виконання оркестром, солістами або хором.

Клавір – перекладення симфонії або опери для інтерпретації на фортепіано або для співу в супроводі фортепіано.

Опера – найважливіший музичний жанр, який з'єднує драму і музику, музику і балет.

Прелюдія – вступ перед основним музичним твором. Може використовуватися як самостійна форма для невеликого твору.

Романс – твір для вокального виконання з супроводом. Відрізняється романтичним настроєм, мелодійністю.

Рондо – повторення основної теми твору з включенням між рефренами інших супутніх епізодів.

Симфонія – твір у виконанні оркестру з чотирьох частин. Ґрунтується на принципах сонатної форми.

Соната – інструментальний твір складної форми з декількох частин, одна з яких домінує.

Сюїта – музичний твір з кількох частин, різних за змістом і контрастують один з одним.

Увертюра – вступ до твору, коротко розкриває основний зміст. Оркестрові увертюри, як правило, представляють собою самостійний музичний твір.

Фортепіано – об'єднувальна назва інструментів, що діють за принципом удару молоточка про струну за допомогою клавішею.

Хроматична гама – гама з півтонів, утворюється заповненням проміжними півтонами великих секунд.

Фактура – спосіб викладу музики. Основні види: фортепіанна, вокальна, хорова, оркестрова та інструментальна.

Тональність – характеристика лада по висоті. Тональність відрізняють ключові знаки альтерації, що визначають склад звуків.

Терція – триступеневий інтервал. Велика терція – два тони, мала – півтора тону.

Сольфеджио – заняття за принципом репетиторства з метою становлення музичного слуху і його подальшого розвитку.

Скерцо – музична замальовка легкого, жартівливого характеру. Може входити в велике музичний твір як його складової частини. Також може бути самостійним музичним твором.

Терміни, що визначають стиль і жанр музики

Назви поділяються на кілька категорій. Темп, ритм або швидкість виконання визначають певні музичні терміни. Список позначень:

Адажіо (adagio) – спокійно, повільно.

Аджітато (adgitato) – схвильовано, збуджено, імпульсивно.

Анданте (andante) – розмірено, не поспішаючи, задумливо.

Апасіонат (appassionato) – жваво, з пристрастю.

Аччелерандо (accelerando) – збільшуючи темп, прискорюючись.

Каляндо (calando) – із згасанням, зменшуючи швидкість і знижуючи напір.

Кантабіле (cantabile) – співучо, співучо, з почуттям.

Кон дольчерецца (con dolcherezza) – м'яко, з ніжністю.

Кон форца (con forza) – з силою, напористо.

Декресцендо (decrescendo) – поступово зменшуючи силу звучання.

Дольче (dolce) – ніжно, з насолодою, м'яко.

Долороза (doloroso) – з сумом, жалібно, з відчаєм.

Форте (forte) – голосно, з силою.

Фортисимо (fortissimo) – дуже сильно і голосно, громоподібно.

Ляро (largo) – широко, привільно, неспішно.

Легато (legato) – плавно, спокійно, безтурботно.

Ленто (lento) – повільно, ще більше уповільнюючи.

Леджіеро (legiero) – легко, плавно, бездумно.

Маестозо (maestoso) – величаво, урочисто.

Містеріозо (misterioso) – тихо, таємниче.

Модерато (moderato) – помірно, з розстановкою, неспішно.

Піано (piano) – тихо, неголосно.

Піанісимо (pianissimo) – дуже тихо, приглушено.

Престо (presto) – швидко, інтенсивно.

Семпре (sempre) – постійно, не змінюючись.

Спірітуозо (spirituozo) – натхненно, з почуттям.

Стакато (staccato) – уривчасто.

Віваче (vivace) – жваво, скоро, безупинно.

Віво (vivo) – темп, середній між престо і алегро.

Термінологія технічного характеру

Скрипковий ключ – спеціальний значок, що проставляється на початку нотного лінійки, який вказує на те, що нота першої октави «сіль» знаходиться на другій лінії нотного стану.

Басовий ключ – значок, який підтверджує перебування ноти «фа» малої октави на четвертій лінії нотного стану.

Бекар – піктограма скасування дії знаків «бемоль» і «дієз». Є знаком альтерації.

Дієз – піктограма підвищення звуку на півтону. Є знаком альтерації.

Бемоль – піктограма зниження звуку на півтону. Є знаком альтерації.

Дубль-дієз – піктограма підвищення звуку на два півтони, цілий тон. Є знаком альтерації.

Дубль-бемоль – піктограма зниження звуку на два півтони, цілий тон. Є знаком альтерації.

Затакт – неповний такт, який дає початок музичного твору. Знаки, що скорочують нотний лист, служать для спрощення нотного письма в разі його просторості. Найбільш поширені: тремоло, знак репризи, знаки мелізматичний.

Квінтоль – форма з п'яти нот, що заміщає звичайну групу з чотирьох нот, позначення – цифра 5, під або над нотами.

Ключ – піктограма місце запису звуку на нотній лінійці в співвідношенні з іншими звуками.

Ключові знаки – значки альтерації, що проставляються поруч з ключем.

Нота – значок, що проставляється на одній з лінійок нотного стану або між ними, що позначає висоту і тривалість звуку.

Нотний стан – п'ять паралельних ліній для розміщення нот. Розстановка нотних значків ведеться від низу до верху.

Партитура – нотний запис, окрема для кожного учасника виконання твору, з урахуванням сумісності голосів і інструментів.

Реприза – піктограма повторення будь-якої частини твору. Повторення фрагмента з деякими змінами.

Ступінь – позначення порядку розташування звуків ладу, позначається римськими цифрами.

Українські народні музичні інструменти

Народні музичні інструменти України – це яскрава сторінка історії музичної культури українського народу. Вони виявляють багатство його душі, свідчать про високу матеріальну та духовну культуру. Українські народні музичні інструменти є ще одним підтвердженням наспівного, мелодійного характеру української музики, її багатоголосся.

Своїм корінням народні українські музичні інструменти сягають часів Київської Русі. Після її розпаду на окремі князівства виникли нові історичні умови, які привели до відповідних змін у культурі, побуті, звичаях, що поступово набуло національних ознак.

На конструкції музичних інструментів України, їхньому строї й навіть у назвах позначилися взаємозв'язок і

взаємовплив культур різних народів. Але важливо те, що до скарбниці українських народних інструментів увійшли ті, які століттями виготовлялися і вдосконалювалися українськими майстрами, передавалися з покоління в покоління, широко розповсюджувалася серед населення. Музичні інструменти, як і загальна культура українського народу, мають у своїй біографії драматичні й навіть трагічні сторінки. Історія існування українських народних інструментів свідчить про те, що ще у XVI столітті музиканти об'єднуються у цехи – у Києві, Харкові, Прилуках, Чернігові. А вже на початку XVII ст., у 1627 році виникають «капелії», при яких існували школи, що готували музикантів-литавристів та сурмачів. Ясно, що такі виконавці потрібні були для спеціальних оркестрів – ратної музики. Кожний полк козацького війська мав свою полкову музику і музикантів (трубачів, сурмачів, литавристів тощо).

У кінці XVIII – на початку XIX ст. виникали й існували цілі рогові оркестри. Вони відзначалися інтонаційною стійкістю, високою виконавською майстерністю.

Серед музичних інструментів особливою гордістю у музичному житті українського народу була **кобза-бандура**, з якою тісно пов'язаний героїчний епос українського народу, його життєва та волелюбна вдача. Кобза-бандура завжди супроводжувала виконання українських дум. У XVIII ст. бандура стала популярною серед українського та польського народів. Історія донесла до нас імена відомих бандуристів: Остапа Вересая, Андрія Шута, Федора Холодного, Павла Братиця, Михайла Кравченка, Гната Гончаренка.

Духові народні музичні інструменти

З моменту свого виникнення духові народні інструменти не зазнали великих змін. Народні духові інструменти являють собою пусті трубки виготовлені з дерева або кори. Звук в них утворювався завдяки коливання повітря в самій трубці. Коливання досягається за допомогою губ або спеціальним приладом – язичком.

Волинки. Дуда, коза, баран, міх – все це назви одного і того самого народного музичного інструмента, що відомий багатьом народам світу. Найбільш розповсюджена його назва – волинка. Вона виготовляється з вичиненої шкіри кози, або теляти. З цієї шкіри роблять суцільний міх, який служить резервуаром повітря. В один з отворів міха вставляють трубку, через яку музикант вдуває повітря. Друга трубка – ігрова. У ній, крім пищиків, є 6 отворів для зміни висоти звуку. Третя трубка з басовим пищиком забезпечує бурдонний (постійний) звук. Наповнивши міх повітрям, музикант натискає на нього ліктем і посиляє повітря в ігрову та бурдонну трубку, викликаючи верескливе звучання пищиків.

Волинки дійшли до нас із давніх часів. Грали на них переважно пастухи.

У Стародавньому Римі волинка звучала в театрі й військовому оркестрі. У Франції XVIII століття на ній віртуозно грали професіональні музиканти. В Шотландії ансамбль волинників й у наш час супроводжує урочисті паради. В Україні цей інструмент входив до складу оркестру війська Запорізького, а тепер звучить переважно у західноукраїнських областях. Виготовляючи волинку, гуцульські майстри прикрашають її різьбленням, скульптурною голівкою кози.

Жалійка – дерев'яна дудка. У її кінець вставляється пищик. У верхній частині має 6-9 отворів для підсилення звучання. На кінець трубки надівається розтруб, що виготовлюється з коров'ячого рогу або берести. Жалійка має різкий, голосний, гугнявий звук. Інструмент використовується в п'єсах награвального, танцювального характеру.

Брьолка – народний інструмент типу гобоя з подвійним пищиком (язичком). Схожий на жалійку, але значно м'якший та благозвучніший, використовується в танцювальних, хороводних п'єсах.

Свирілі, кувички. У всьому світі відома багатоствольна флейта, яку в стародавні часи називали флейтою. В українській народній музиці відомо кілька різновидів багатоствольної флейти. Найпростіші з них – кувички. Музиканти розрізняють свирілі із свистковим пристроєм і без нього, правосторонні й лівосторонні, залежно від висотного розташування звуків у висхідному чи зворотному порядку. Кувички мають ще одну назву – кутікли – це набір дерев'яних дудок. Кожна дудка має один звук. Інструмент не має певного діапазону. В оркестрі застосовується рідко.

Свистульки, окарини. Окарина в перекладі з італійської- гусенятко. Так назвали свисткову флейту, що робиться з дерева, має яйцевидну (сферичну) форму і свистковий пристрій. Інструмент має десять ігрових створів. Звучання окарини казкове, часом фантастичне. Грають на окарині, імітуючи звуки диких тварин, птахів, особливо кування зозулі.

Серед дитячих іграшок та виробів декоративно-прикладного мистецтва зустрічаються керамічні пташки, коники, козлики, баранчики, яскраво розмальовані й покриті поливою. Це – свистульки, на них можна

виконувати прості мелодії. Свистульки у вигляді птахів, тварин та риб належать до окариноподібних народних інструментів.

Сопілка (її різновиди). Сопілка – один з найбільш розповсюджених у музичному побуті України інструмент. З глибини тисячоліть дійшов він до нас із багатьма назвами: сопілка, денцівка, флюяра, зубівка, теленка. За кожною назвою криється принципова конструктивна відмінність, нові специфічні прийоми видобування звуку. Виготовляли сопілки з верби, клена, калини, смереки, груші, бузини. На Гуцульщині така сопілка зветься **денцівкою**. Звук у неї соковитий, насичений.

Флюяра – різновид сопілки, обидва кінці у неї відкриті, видобувати звук на ній важко. Сріблясто-витончена мелодія флюяри відповідає мальовничій природі Карпатських гір.

Серед різновидів сопілки є **текленка** – інструмент, у якого обидва кінці відкриті, ігрових отворів немає.

Дві спарені одночасно сопілки називають денцівкою або **жоломийкою**. У залежності від сировини, з якої виготовлений інструмент, кожна сопілка має своє відповідне звучання – пронизливе, густе, оксамитове, а інколи сопілка скиглить сумним, тужливим голосом.

Сурми. Численні літературні джерела донесли до нас відомості про побутування у військовій музиці українського козацтва дерев'яної конусоподібної трубки, що звалася сурмою або козацькою трубою. На жаль, тогочасний інструмент не зберігся. Не маючи точних відомостей про будову старовинної сурми, дослідники роблять припущення, що існували два різновиди цього інструмента. Перший – з мундштуком, без пальцевих створів, другий – з тростинкою (пищиком) і пальцевими створами.

Сучасні українські майстри надають перевагу другому різновиду. На його основі виготовляють сурми різних розмірів. Відомі імена майстрів: В. Зуляк, О. Шльончик, Л. Деменчук, А. Заярузний.

Сьогодні сурми відроджуються в українській музиці як оркестровий інструмент.

Трембіта, ріг, ріжки. У музичному побуті мешканців Карпат нерідко можна зустріти овіяний легендами екзотичний інструмент, який здавна був супутником гуцулів. Це – трембіта. У старовину вона була сигнальним інструментом. Кілька дозорців, які розміщувалися на вершинах гір, сигналом трембіти передавали звістку про наближення ворога. У наш час сигналом трембіти повідомляють про приїзд артистів у гірське село, початок весілля чи іншого урочистого свята. З давніх часів збереглася традиція звуками трембіт сповіщати про перший вихід худоби на гірські пасовиська. Іноді трембітарі подають сумну звістку про смерть когось із гірських жителів. Зовні трембіта – це дерев'яна конусоподібна трубка довжиною два-три метри. Виготовляють її так: зрізають прямий стовбур смереки, обстругують, надаючи погрібної форми інструмента. Потім розколюють її уздовж на дві-три частини і виймають серцевину. Утворені тонкі стінки складають і герметично обгортають березовою корою, попередньо вставивши у тонкий отвір трембіти мундштук. На волинському Поліссі можна зустріти вкорочену трембіту, один-два метри довжиною. Інколи функції трембіти виконує дерев'яний гуцульський ріг. Та найдавнішими з подібних інструментів вважаються натуральні роги тварин, що тисячоліттями використовувалися як сигнальні інструменти, а пізніше були пристосовані для задоволення естетичних потреб.

Струнні народні музичні інструменти в Україні

Бандура (польськ. – bandura; походить від грецької паудойра – триструнний інструмент) – український багато-струнний шинковий музичний інструмент. Починаючи з XVI ст. літературні та іконописні джерела згадують про існування на території України струнних музичних інструментів, що звалися кобзами, мали різну форму і конструкцію, вимагали відмінних прийомів гри. Серед цих інструментів з'являлись і такі, що мали поруч з ладовим грифом струни на корпусі. У них і втілено було ідею майбутнього акомпануючого інструмента, на якому не перебирають струни, а видобувають щипком сріблясті звуки з певних струн. Так, звільнившись згодом від ладів та замінивши їх на грифи, цей інструмент став оригінальним витвором українського народного мистецтва, грою на якому супроводжували свої пісні та думи легендарні кобзарі. І сьогодні цей інструмент служить емблемою українських народних музичних інструментів. У літературі зустрічається назва кобза.

Корпус кобзи-бандури – овальний видовбаний з верби, груші, горіха чи іншого дерева. Кількість струн на інструменті коливалася від 7 до 20 і більше. По формі бандура – інструмент лютневого сімейства, а по звуковидобуванню бандура відноситься до гусельного сімейства. Нерідко виконавці застосовують для гри плектр. Бандура звучить як сольний інструмент, але найчастіше використовується в ансамблі. На Україні утворена Державна капела бандуристів України.

Бас. Басоля. Козобас. У невеличких народних ансамблях і оркестрах в Україні, зокрема у троїстих музиках, зустрічається акомпануючий інструмент, що зветься бас, басоля. Його зовнішній вигляд нагадує скрипку або віолончель. У

центральної та східної України зустрічається чотириструнна басоля, а в західній – триструнна. Грають на басолі смичком. На Закарпатті є п'ятиструнна басоля. Оригінальним народним інструментом, що увібрав у себе ряд елементів музичного побуту Гуцульщини, став козобас. Під акомпанемент басолі на весіллі водили козу. Пізніше виникла ідея зробити басолю з прикрасою – голівкою кози. То ж не дивно, що його назвали козобасом. Цей інструмент найчастіше зустрічається у фольклорних ансамблях.

Ліра – струнний щипковий музичний інструмент з найдавніших часів відомий народам Близького Сходу, Єгипту, Греції, Риму. Виконавець грає на лірі сидячи, корпус інструмента спирається на його коліно. Звуковидобування на лірі здійснюється переборами струн пальцями (або плектром). За конструкцією ліра близька до кіфари. Класична ліра має 7 струн, але з роками кількість струн змінювалася.

В Україні ліра відома ще з часів середньовіччя (X ст.). У X-XII ст. ліра заявила про себе урочистою музикою в найбільших королівських палацах Європи. Була пора, коли композитори писали для неї твори, музиканти-віртуози давали відкриті концерти в аристократичних салонах. Та був і період, коли ліру брали в руки лише каліки, старці, щоб заробити на хліб. Ліра була часто супутником кобзи-бандури. Проте лірники не відігравали в житті народу такої соціальної ролі, як бандуристи. Темброві можливості та обмежені прийоми гри на лірі зумовили переважно сумний, церковний репертуар лірників. У наші часи виконання на лірі знову відроджується. Цей інструмент входить до складу оркестру народних музичних інструментів, фольклорних оркестрів та ансамблів.

Скрипка (від старослов'янської скрипати – скрипіти) – струнний смичковий інструмент. Класичний вид його вироблявся ще в XV-XVI віках одночасно у різних країнах (Польщі, Італії, Франції). На півночі Італії виникли цілі школи скрипкових майстрів, особливо в Кремоне, де працювали Андре та Ніколо Аматі, Дж. Гварнері, А. Страдиварі. Група скрипкових інструментів заклала основу класичного складу симфонічного оркестру ще в середині XVIII ст. Скрипка інтенсивно розвивається і як сольний інструмент. Нові жанри інструментальної музики XVII-XVIII століття – сольна соната і сольний концерт – виникли спочатку саме як жанри скрипкової музики.

Торбан. У середні віки в Європі був відомий лютне-подібний інструмент з двоповерховою головою грифу. На вищому знаходились струни, що вільно проходили поруч з грифом. Корпус був глибокий і овальний.

У XVIII ст. торбан з'явився у Польщі, згодом на Україні. Гриф у цього інструмента був значно ширший. Видобування звуку здійснювалося щипком пальця. До нас дійшли відомості, що торбан за своїм походженням є італійським інструментом, який через Польщу потрапив на Україну. Інші говорять про те, що внаслідок творчого поєднання конструктивних елементів лютні та бандури на Україні виник торбан.

Торбан мав елегантну вишукану форму, вимагав складних прийомів гри і був доступний лише для аристократичних сімей, козацьких старшин. Називали його «панською бандурою».

Цимбали (від угорської – *cimbalot*) – струнний ударний музичний інструмент, який має дерев'яний корпус трапецієподібної форми з натягнутими на ньому струнами. Видобування звуку на цимбалах здійснюється завдяки

ударами палички (або колотушки) по струнам. Цимбали відносяться до найстаріших музичних інструментів. Перші зображення його знайшли на давньоасирійських пам'ятниках. У Західній Європі цимбали були розповсюджені в Угорщині. У кінці XIX ст. цимбали були реконструйовані музичним майстром В. Шундой. В оркестрі народних музичних інструментів виконавець бере цимбали на коліна. Цимбали використовуються як сольний, так і оркестровий інструмент. Цимбали і сьогодні входять до складу народних музичних оркестрів Угорщини, Польщі, Румунії, України.

Народні ударні та шумові музичні інструменти в Україні

Українські ударні народні інструменти виникли ще раніше, ніж струнні та духові. У XVII ст. старовинні бубни перетворилися у барабани, литаври і бубон з бубонцями. Народні ударні інструменти в оркестрі замінюються на трикутник, кастаньети, бубон, коробочку, тарілки, малий барабан, з певною висотою дзвіночки, литаври, ксилофон. Музична культура України, як і її загальна культура розвивалася під впливом музичних культур сусідніх країн. Саме тому в музично-виконавській практиці України і сьогодні зустрічаються такі народні музичні інструменти, які вважаються характерними для інших країн. Такими інструментами є ложки дерев'яні, накри, рубель. У народній музиці, що супроводжувала ігри, весілля, календарні, релігійні свята та обряди, широко використовувалися такі предмети побутового вжитку, як ложки, рубель з качалкою. Можна зустріти народні кастаньети, зроблені з двох дерев'яних спарених ложок. На них музикант відбиває різноманітні ритмічні малюнки, імітує цокіт кінських копит.

Ложки дерев'яні – звичайні селянські супові ложки. Щоб вони звучали голосніше, використовують тверді та „дзвінкі” породи дерев. Звук ложок нагадує звук кастаньєт, але більш відкритий по тембру.

Тріскачки – набір дерев'яних дощечок, які нанизані на жильну струну й утворюють сухий та різкий звук. На тріскачках вистукують грайливі ритмічні фігури.

Рубель – дошка з нарізаними поперек зубцями. Грають на рублі твердою палицею, утворюючи сухий іскристий потік звуків. Уживається рубель у п'єсах жартівливого, скерцозного характеру.

Бубон (решітка). Найпоширенішим ударним інструментом у народній музиці. Легкий дерев'яний обідок, обтягнутий з одного боку шкірою – це найпростіша конструкція бубна, що був відомий на Україні ще за часів Київської Русі. Сучасні матеріали, металеві дзвіночки, тарілочки, гарне оздоблення змінили вигляд бубна, що завжди супроводжував танцювальну музику, входив до складу полкової музики війська Запорізького. Серед виконавців-бубністів на Україні добре відоме ім'я Павла Дубровенка, який грав у квартеті цимбалістів у Державному українському народному хорі. Талановитий народний виконавець на бубні не тільки відбивав ритм, мелодії, а й прикрашав їх виклад то несподіваним, але доречним акцентом, то дзвіночками бубна, то ударом ліктя по колу натягнутої шкіри.

Із західних областей України в інші регіони країни прийшов екзотичний ударний інструмент, що за специфічне забарвлення звуку зветься **Бугай**. У невеличкій конусоподібній діжечці верхній отвір обтягнуто шкірою. До неї в центрі прикріплено пучок конячого волосся. Музикант зволоженими у квасі руками сіпає за волосся і видобуває найбільш стійкі звуки акорду.

ДОДАТОК Б**Вислови про педагогіку**

„Треба самому багато знати, щоб навчати інших” (В. Короленко).

„Навчання без міркування – даремне, міркування без навчання – небезпечне” (Конфуцій).

„Усюди цінність школи дорівнює цінності її вчителя” (А. Дістервег).

„Мистецтво навчання є мистецтво пробуджувати в юних душах допитливість і потім задовольняти її” (А. Франс).

„Мислить той, кому ставлять розумні запитання” (Народна творчість).

„Найголовніше прищепити смак і любов до науки: інакше ми виховаємо просто віслюків, навантажених книжною премудрістю” (М. Монтень).

„Щоб змінити людей, їх потрібно любити. Вплив на них пропорційний любові до них” (Й. Г. Песталоцці).

„Якщо ви володієте знанням, дайте іншим запалити від нього свої світильники” (Т. Фулпер).

„Після хліба найважливіше для народу – школа” (Ж. Дантон).

Ніколи не соромся запитувати про те, чого не знаєш (Арабське прислів'я).

„Я знаю, що нічого не знаю” (Сократ).

„Чим більше знаєш, тим більше можеш” (Е. Абу).

„Учіться, брати мої, думайте, читайте” (Т. Шевченко).

„Освіта – скарб; праця – ключ до нього” (П. Буаст).

„Неможливо виростити повноцінну людину без виховання в ній почуття Прекрасного” (Р. Тагор).

„Крапля довбає камінь не силою, а частим падінням, так людина стає вченою не силою, а частим читанням” (Овідій).

„Марно намагатися навчити людину один раз і на все життя, треба навчити її вчитися впродовж життя” (*В. Кремень*).

„Я зробив усе, що міг; хай хто може, зробить краще” (*Овідій*).

„Я бажав би, щоб смерть застала мене за роботою в полі” (*М. Монтець*).

„Уранці, коли пробуджуєшся, спитай себе: „Що я маю зробити? ” Увечері, перше ніж заснути: „Що я зробив? ” (*Піфагор*).

„Соромно людині, якщо їй радять у працелюбності наслідувати мурашку, подвійно соромно, якщо вона цієї поради не дотримується” (*Талмуд*).

„Праця пом’якшує горе” (*Цицерон*).

„Лиш праця світ таким, як є, створила. Лиш в праці варто і для праці жити” (*І. Франко*).

„Кожна людина народжується для якогось діла” (*Е. Гемінгвей*).

„І я бачив – нема чоловікові кращого, як ділам своїм радіти, бо це доля його!” (*Старий Завіт* (Екл. 3. 22)).

„І труд, і піт благословен” (*М. Рильський*).

Хто навчає і не виконує того, чого навчає, схожий на курку, яка, маючи крила, не літає (*Східна мудрість*).

„Ліниві завжди бувають людьми посередніми” (*Вольтер*).

„Жити – значить працювати. Праця є життя людини” (*Вольтер*).

„До хорошого уроку учитель готується все життя” (*В. Сухомлинський*).

„Вільний час учителя — це корінь, який живить джерела педагогічної творчості” (*В. Сухомлинський*).

Вислови про виховання

„Нехай першим уроком дитини буде послух, — тоді другим може стати те, що ти вважаєш необхідним” (Фуллер).

„Батьки мусять завжди пам’ятати, що кожна дитина в чужомовній школі сильно наражена на винародовлення, а тому мусять поза школою створити їй усе для рідномовного виховання” (І. Огієнко).

„Виховуйте своїх дітей тільки рідною мовою, бо тільки вона принесе їм найбільше духових цінностей” (І. Огієнко).

„Як виховувати дітей, знає кожен, за винятком тих, у кого вони є” (Патрік О’Рурк).

„Виховання – справа важка, і поліпшення його умов – одна з священних обов’язків кожної людини, бо немає нічого більш важливого як освіта самого себе і своїх ближніх” (Сократ).

„Роки дитинства — це насамперед виховання серця” (В. Сухомлинський).

„Виховуючи свою дитину, ти виховуєш себе” (В. Сухомлинський).

„Мета виховання — навчити наших дітей обходитися без нас” (Ернст Легуве).

„У вихованні дітей головне, щоб вони цього не помічали. Добре піддаються вихованню якраз ті, хто не потребує виховання” (Іскандер).

„Дитина найбільше потребує вашої любові як раз тоді, коли найменше її заслуговує” (Ерма Бомбек).

„Діти завжди охоче будь-що роблять, бо їхня жива кров не може залишатися в спокої. Це дуже корисно, тому не тільки не варто заважати цьому, а й потрібно вживати заходів для того, щоб вони завжди мали що робити. Тільки те в людині міцне й надійне, що всмокталось в її натуру в перші роки життя” (Ян Амос Коменський).

Вислови про музику

„Музика облагороджує звичаї, але звичаї розбещують музику” (Роджер Фрай).

„Музика спонукає нас красномовно мислити” (Ральф Емерсон Уолдо).

„Я вірю, що музика – це голос особливого духу, завдання якого збирати мрії світу, і який, проходячи через свідомість людей, здатний залагодити, нехай навіть на короткий час, їх розбрати, або потрясти душі, руйнуючи соціальні незручності” (Адріано Челентано).

„Музика – єдина безгрішна чуттєва насолода” (Семюел Джонсон).

„Музика своєю мелодією доводить нас до самого краю вічності і дає нам можливість протягом декількох хвилин осягнути її велич” (Томас Карлейль).

„Музика – справжня загальна людська мова” (Карл Вебер).

„Музика – це посередник між духовним і чуттєвим життям” (Беттіна Арнім).

„Мета музики – чіпати серця” (Йоганн Себастьян Бах).

„Музика пробуджує мрію у людей усього світу, і насамперед у ті часи, коли для мрії в життя місця взагалі не залишається” (Рудольф Шенкер).

„По-справжньому відчуваєш, що в тебе є «душа», тільки коли слухаєш музику” (Еміль Мішель Чоран).

„Коли я дивлюся новини, я розумію: світом правлять ті, хто ніколи не слухає музику” (Боб Ділан).

„Музика – кращий порятунк від болю будь-якого виду” (Шахід Капур).

„Як гімнастика випрямляє тіло, так музика випрямляє душу людини” (В. Сухомлинський).

„Без музики життя було би помилкою” (Фрідріх Ніцше).

„Музика – джерело радості мудрих людей” (Сюнь – Цзи).

„Все минає, а музика – вічна”. *Маестро* (із к/ф «У біій ідуть лише „старі”»).

„Музика виступає в якості магічного ключа, який відкриває навіть самі наглухо закриті серця” (Марія фон Трепп).

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

I

1. Охарактеризувати українську мову як державну мову в Україні. Державна мова й мови національних меншин.
2. Обґрунтувати походження назви „Україна”, „український”. Основні етапи становлення і розвитку української мови.
3. Охарактеризувати літературну мову як вищий щабель розвитку національної мови. Поняття мовної норми. Види норм.
4. Охарактеризувати науковий стиль української мови.
5. Охарактеризувати офіційно-діловий стиль української літературної мови.
6. Дати оцінку культурі мовлення як компонентів професійної культури. Поняття культури мовлення. Основні комунікативні ознаки мовлення (правильність, точність, логічність, багатство, чистота, виразність та доречність мовлення).
7. Визначити особливості усної форми мови. Орфоепічні норми. Словесний і фразовий наголос. Милозвучність мовлення.
8. Розкрити зміст поняття *культура писемного мовлення фахівця*. Особливості писемної форми мови.
9. Пояснити правила оформлення списку літератури та правила цитування.
10. Проаналізувати оформлення титульної сторінки. Нумерація сторінок. Рубрикація текстів.
11. Висвітлити орфографічні й технічні правила переносу. Загальноприйняті та індивідуальні правила скорочування слів та словосполучень. Правила написання цифр та символів.
12. Проаналізувати форми опрацювання наукового тексту: планування, тезування, конспектування, анотування, реферування.
13. Обґрунтувати використання власне української та іншомовної лексики у професійному мовленні. Доцільність використання у фаховому мовленні іншомовної лексики.

14. Проаналізувати історію становлення і розвитку української термінології. Основні термінологічні словники.
15. Охарактеризувати терміни та професіоналізми у професійному мовленні. Виробничо-професійна, науково-термінологічна лексика. Номенклатурні назви в професійному мовленні.
16. Проаналізувати системність лексики української мови (синонімія, антонімія), специфіку виявлення системності у термінології. Особливості вживання термінів-синонімів. Багатозначні слова і контекст.
17. Проаналізувати явище лексичної омонімії. Міжмовна омонімія, її небезпека. Пароніми.
18. Проаналізувати явище суржику. Шляхи і методи запобігання появи та подолання суржику в мовленні фахівця.
19. Охарактеризувати стилістичні норми української мови. Стереотипні вислови як важливий складник ділового та наукового стилів. Основні кліше в науковому тексті. Стилiстичні помилки в діловому та науковому стилях: тавтологія, плеоназм, штампи.
20. Визначити особливості використання граматичних форм іменників у професійному мовленні. Іменники на позначення статусу, професій, посад, звань. Варіанти відмінкових форм іменників. Кличний відмінок. Основні формули звертань.
21. Визначити особливості використання граматичних форм прикметників та займенників у професійному мовленні. Використання форм ступенів порівняння прикметників. Уживання присвійних прикметників.
22. Пояснити правопис та відмінювання імен та імен по батькові. Типи прізвищ та особливості їх словозміни.
23. Пояснити правопис та відмінювання кількісних (цілих і дробових) та порядкових числівників. Написання відчислівникових слів.
24. Обґрунтувати використання дієприкметників та дієприслівників у професійному мовленні. Особливості використання

активних дієприкметників. Перевага активних конструкцій над пасивними, використання безособових конструкцій з дієслівними формами на -но, -то.

25. Визначити особливості використання службових слів у професійному мовленні. Прийменники у професійному мовленні. Синонімія прийменниково-відмінкових форм і безприйменниково-відмінкових конструкцій. Уживання прийменника по. Суржикові конструкції з прийменником в. Уживання прийменника при. Сполучники у професійному мовленні.
26. Визначити синтаксичні особливості професійних текстів. Прямий порядок слів, уживання інфінітивних конструкцій, пасивні конструкції, використання віддієслівних іменників. Місце в реченні вставних слів, дієприслівникових зворотів. Використання різних типів речень у професійному мовленні. Типові помилки в побудові синтаксичних конструкцій (уживання дієприслівникових зворотів, однорідних рядів тощо).
27. Проаналізувати складні випадки дієслівного керування. Узгодження прикметника з іменником на позначення певних професій. Особливості поєднання іменників зі словами числового значення.

II

1. Описати становлення й розвиток офіційно-ділового стилю української мови.
2. Проаналізувати оформлення сторінки документа. Оформлення тексту документа. Вимоги до тексту документа.
3. Проаналізувати норми дотримання і порядок розміщення основних реквізитів (реквізити „дата“, „адресат“, „адресант“, „назва документа“, „підпис“).
4. Визначити сутність формуляра-зразка. Реквізити, їхня характеристика, норми дотримання.

5. Проаналізувати заяви як документи з кадрово-контрактних питань (визначення, види та основні вимоги до оформлення, склад реквізитів).
6. Проаналізувати автобіографію як документ з кадрово-контрактних питань (визначення, види та основні вимоги до оформлення, склад реквізитів).
7. Проаналізувати резюме як документ з кадрово-контрактних питань. (визначення, види та основні вимоги до оформлення, склад реквізитів).
8. Проаналізувати характеристику як документ з кадрово-контрактних питань (визначення, види та основні вимоги до оформлення, склад реквізитів).
9. Охарактеризувати особовий листок як документ з кадрово-контрактних питань (визначення, види та основні вимоги до оформлення, склад реквізитів).
10. Назвати та охарактеризувати види офіційних ділових листів.
11. Визначити основні реквізити ділового листа, правила їх оформлення. Вимоги до тексту ділового листа. Мовні засоби оформлення реквізитів ділового листа, його початку, завершення.
12. Охарактеризувати рекомендаційний лист як документ з кадрово-контрактних питань (визначення, види та основні вимоги до оформлення, склад реквізитів).
13. Охарактеризувати звіт як довідково-інформаційний документ (визначення, види та основні вимоги до оформлення, склад реквізитів).
14. Охарактеризувати пояснювальну записку як довідково-інформаційний документ (визначення, види та основні вимоги до оформлення, склад реквізитів).
15. Охарактеризувати оголошення як довідково-інформаційний документ (визначення, види та основні вимоги до оформлення, склад реквізитів).

16. Проаналізувати доручення як особистий офіційний документ (визначення, види та основні вимоги до оформлення, склад реквізитів).
17. Охарактеризувати розписку як особистий офіційний документ (визначення, види та основні вимоги до оформлення, склад реквізитів).
18. Проаналізувати колективне спілкування (наради, збори, перемовини, дискусії). Мета, стратегія, тактика обговорення і ухвалення рішень. Способи ведення дискусії (діалог, полілог).
19. Пояснити роль невербальних засобів мовленнєвого етикету у професійному спілкуванні.
20. Охарактеризувати індивідуальне спілкування. Функції та види бесід. Стратегії поведінки під час ділової бесіди. Співбесіда з роботодавцем.
21. Проаналізувати мовленнєвий етикет як елемент етики професійного спілкування. Поняття мовленнєвого етикету. Різновиди мовленнєвого етикету. Стандартні етикетні ситуації та їхнє мовне оформлення.
22. Визначити правила телефонної розмови. Службові та приватні розмови. Голос і поза в розмові по телефону. Смс-комунікація. Типи та норми.
23. Розкрити зміст етики інтернет-спілкування. Вербальні й невербальні (смайли та ін.) засоби у повідомленнях, постах, коментарях. Проблема мови інтернету як окремого типу (стилю) комунікативної поведінки.
24. Охарактеризувати види й жанри публічного мовлення. Публічний виступ як важливий засіб комунікації. Комунікативні вимоги до мовної поведінки під час публічного виступу.
25. Охарактеризувати презентацію як різновид публічного мовлення. Типи презентацій. Мовленнєві, стилістичні і комунікативні принципи презентації.

26. Охарактеризувати візитну картку як атрибут ділової людини, її характеристика, реквізити та особливості використання.
27. Охарактеризувати документ як специфічний текст. Поняття про документ. Типи документів.

III

Зразок формулювання третього завдання:

1. Провідміняти українські чоловічі та жіночі прізвища, імена, імена по батькові.
2. Провідміняти кількісний та порядковий числівники.
3. Провідміняти географічні назви.
4. Перевірка засвоєння норм сучасної української літературної мови і навичок їх практичного використання.

Зразок формулювання третього завдання:

Виправити помилки (орфографічні, граматичні, пунктуаційні, стилістичні, технічні) у фрагментах тексту Вашого фаху.

Відповідно до «Положення про взаємодію формальної та неформальної освіти, визнання результатів навчання (здобутих шляхом неформальної та / або інформальної освіти, у системі формальної освіти) ЧНУ» (https://drive.google.com/file/d/1O7Chn1UqlqjW_JjybxDrSyswxxHuGOn/view) у процесі вивчення дисципліни здобувачу освіти може бути зараховано до 25% балів, отриманих за результатами неформальної та / або інформальної освіти з проблем, що відповідають тематиці курсу.

Список рекомендованої літератури

Основна

1. Гажук-Котик Л. Г. Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. 120 с.
2. Грищенко Т. Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2023. 624 с.
3. Караман С. О., Копусь О. А., Тихоша В. І. Українська мова за професійним спрямуванням : навчальний посібник. Київ : Літера ЛТД, 2025. 544 с.
4. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спілкування: навчальний посібник. Київ : Каравела, 2023. 352 с.
5. Попович Н. М., Гажук-Котик Л. Г. Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посібник. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 232 с.
6. Тихоненко О. В., Підгородецька І. Ю. Українська мова (за професійним спрямуванням). Харків : Мадрид, 2020. 182 с.
7. Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посібник / Н. М. Попович, Л. Г. Гажук-Котик. Чернівці : ЧНУ, 2015. 144 с.
8. Українська мова (за професійним спрямуванням): навчальний посібник-практикум / Г. Л. Вознюк, С. З. Булик-Верхола, І. П. Василишин, М. В. Гнатюк, І. Б. Ментинська, І. Д. Шмілик. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2024. 328 с.
9. Українська мова Енциклопедія. Київ : вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
10. Український правопис / Національна академія наук України. Київ: Наукова думка, 2019. 391 с.
11. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник. Київ : Алерта, 2025. 536 с.

Додаткова

4. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / за ред. О. Сербенської. Львів : Апріорі, 2023. 304 с.
5. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо. Київ : ЦУЛ, 2022. 284 с.
6. Брушневська І. М., Рібцун Ю. В. Комунікативний компонент мовленнєвої діяльності у дітей: навчально-методичний посібник для роботи з дітьми із порушеннями мовлення. Запоріжжя : ЛІПС. 2020. 144 с.
7. Булик-Верхола С. З. Формування і розвиток української музичної термінології: автореф. дис....канд. філол. наук: 10.02.01. Львів, 2003. 20 с.
8. Василенко Ю. «Мова і ми» або сучасні українські композитори в профіль. *Музика*. 2016. №5/6. С.12-14.
9. Ващуленко М. С. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навчально-методичний посібник. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.
10. Ващуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі: методичний посібник. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2018. 400 с.
11. Волощак М.І. Мовностилістичні поради лінгвістів, літературознавців, публіцистів. Київ: «Марія Волощак», 2025. 316 с.
12. Волощак М. Складні випадки правопису та відмінювання прізвищ і географічних назв. Київ : «Марія Волощак», 2025. 218 с.
13. Жінки в історії соціальної роботи: монографія / Коляда Наталія, Кочубей Тетяна, Кравченко Оксана [та ін.] Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. 252 с.
14. Гужва О.П. Мова музики. *Вісник Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна*. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. Вип. 44: *Теорія культури і філософської науки*. С. 31-38.

15. ДСТУ 4163:2020. Національний стандарт України. Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FN070106> (дата звернення: 19.04.2024).
16. Етнопсихологія: психодіагностичний практикум: хрестоматія / укл. А. Османова, Л. Співак. Київ: Університет «Україна», 2023. 128 с.
17. Ковбасюк А. Фонетика мови та її вплив на спів. *Вісник Львів. ун-ту. Львів*: Львів. нац. ун-т ім. І.Франка, 2012. Вип. 11: *Мистецтвознавство*. С. 117-122.
18. Крохмальна Г. І. Психолого-педагогічні засади роботи над збагаченням лексичного запасу молодших школярів на уроці української мови. *Молодий вчений*. 2018. № 10 (1). С. 70-73. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_10\(1\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_10(1)_18) (дата звернення: 19. 04. 2024).
19. Культура фахового мовлення: навчальний посібник / укл.: Н. Д. Бабич, К. Ф. Герман, А. А. Ковтун, К. М. Лук'янюк, Н. І. Рульова, М. С. Скаб, М. В. Скаб; за заг. ред. Н. Д. Бабич. 4-є вид., уточн. й доповн. Чернівці: Книги-XXI, 2014. 556 с.
20. Марчук С., Кабак В., Борбич Н., Ковальчук І. Розвиток педагогічної термінології та становлення понятійно-категоріального апарату педагогіки. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2024. 2. С. 35-43.
21. Методика навчання української мови в початковій школі: навчальний посібник. / за ред. М. С. Васьуленка. Київ: Літера ЛТД, 2011. 364 с.
22. Мовна особистість сучасного вчителя в системі неперервної педагогічної освіти: навчально-методичний посібник / укл.: Н. М. Дика, С. І. Сафарян, О. П. Глазова та ін.; за заг. ред. Н. М. Дикої. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2023. 148 с.
23. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови. Київ: ЦУЛ, 2021. 426 с.

24. Опарик Л. Мовленнєвий підхід у дослідженні національного музично-виконавського стилю. *Вісник Львів. ун-ту*. Львів : Львів. нац. ун-т ім. І.Франка, 2013. Вип. 12: *Мистецтвознавство*. С. 59-67.
25. Пірен Марія. Етнопсихологія. Київ : Університет «Україна», 2011. 526 с.
26. Плішка А. Буковинські композитори: навчальний посібник / укл. А. В. Плішка. Чернівці, 2011. 129 с.
27. Полевікова О. Шляхи збагачення словникового запасу першокласників. *Наукові записки*. Серія: *Педагогіка*. 2009. №4. С. 72-77. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/NZTNPU_ped_2009_4_16.pdf (дата звернення: 18.04.2024).
28. Савчин М., Василенко Л. Вікова психологія: навчальний посібник. Київ : Академія, 2024. 384 с.
29. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
30. Фаріон І, Помилуйко-Недашківська Г., Бордовська А. Англізми і протианглізми: 100 історій слів у соціокультурному контексті: монографія (зі словником). Львів : Свічадо, 2023. 716 с.

Словники

1. Горпинич В. О. Словник географічних назв України: Топоніми та відтопонімічні прикметники: близько 25000 слів. Київ, 2001. 526 с.
2. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Либідь, 2001. 224 с.
3. Короткий словник актуальних педагогічних термінів / упор. Флегонтова Н. М. Київ : КНУТД, 2013. 55 с.
4. Орфоепічний словник української мови: у 2 т. / за ред. М. М. Пешак. Київ : Довіра, 2001.
5. Понятійно-термінологічний словник з соціальної роботи: наук.-метод. вид. / за заг. ред. І. В. Козубовської, І. І. Миговича. Ужгород : Вид-во «Мистецька лінія», 2001. 152 с.
6. Рібцун Ю. В. Понятійно-термінологічний словник. Логопедія. Логопсихологія: довідкове видання. Київ : ІСПП, 2022. 48 с.
7. Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. Київ : Знання, 2004. 367 с.
8. Словник іншомовних музичних термінів і виразів / за ред. Ж. В. Хабаль. Хмельницький : Банкір, 2019. 139 с.
9. Словник іншомовних слів / укл. Л. О. Пустовіт та ін. Київ : Довіра, 2000. 1018 с.
10. Словник музичних термінів. Київ : Видавець Карпенко В. М., 2017. 312 с., іл.
11. Словник прізвищ (на матеріалі Чернівецьчини) / укл. К. М. Лук'янюк, Н. Д. Бабич, М. В. Скаб, Н. С. Колесник, Я. П. Редька. Чернівці : Букрек, 2002. 424 с.
12. Спеціальна педагогіка і психологія: сучасн. термінол. словник / за ред. Л. І. Прохоренко, В. В. Засенка. Київ : Генеза, 2024. 272 с.
13. Терлак З. Пунктуаційний словник-довідник. Львів, 2019. 396 с.

14. Тлумачний словник музично-вокальних термінів / укл. Д. О. Нікітін, В. М. Кавун. Київ : Ірпінь, 2019. 448 с.
15. Форми кличного відмінка іменників в українській мові: словник-довідник / за заг. ред. М. С. Скаба. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 396 с.
16. Яцик Т. О., Степанюк В. В. Словник коротких термінів з педагогіки. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2022. 50 с.

Посилання на інформаційні ресурси

1. <https://slovnuk.ua/> (Великий тлумачний словник сучасної української мови) (дата звернення: 11.08.2024)
2. <http://abetka.ukrlife.org/skoromov.html> (Весела абетка. Скоромовки.) (дата звернення: 23.04.2024)
3. <http://www.inmo.org.ua/news/%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81.%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%96%D1%8F%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.html> (Електронна версія офіційного видання Українського правопису 2019) (дата звернення: 20.02.2025)
4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019)) (дата звернення: 12.02.2024)
5. http://emlab.ho.ua/Service/Slovnuk_typovyh_pomylok_mod.html (З книжки Ірини Фаріон «Мовна норма: знищення, пошук, віднова» (Словниця 3)) (дата звернення: 15.08.2024)
6. <http://slovopedia.org.ua/> (Колекція українських словників) (дата звернення: 15.03.2025)
7. www.mova.info – Лінгвістичний портал (дата звернення: 17.11.2024)
8. <https://slovotvir.org.ua/> (Майданчик для пошуку, обговорення та відбору влучних відповідників до запозичених слів) (дата звернення: 21.01.2025)

9. Мовна особистість та різні підходи до її вивчення. Сайт для вчителів-словесників URL: <http://mova.ipro.kubg.edu.ua/movna-osobystist> (дата звернення: 18.04.2024).
10. <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/> (Мовні поради, що допоможуть у щоденному офіційному та неофіційному спілкуванні) (дата звернення: 10.09.2024)
11. <http://www/lib.rada.gov.ua> – Національна парламентська бібліотека України (дата звернення: 27.10.2024)
12. <http://www.ukrskor.info/> (Словник скорочень української мови) (дата звернення: 10.02.2025)
13. <https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/> («Словники України») (дата звернення: 22.02.2024)
14. <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=1&page=0> (Словник української мови у 20 томах (СУМ-20) – академічний тлумачний словник української мови, видавати який розпочало 2010 року видавництво «Наукова думка») (дата звернення: 13.11.2024)
15. <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm> (Українська мова : Енциклопедія)(дата звернення: 17.11.2024)
16. <http://ulif.mon.gov.ua> (Український лінгвістичний портал) (дата звернення: 14.06.2024) www.pravopys.net –Український правопис (дата звернення: 12.05.2024)
17. Роль українських народних інструментів у патріотичному вихованні дошкільників
<https://news.katrusya.mk.ua/2017/04/роль-українських-народних-музичних-і/> 9 (дата звернення: 25.02.2025)

Навчальне видання

Л. Г. ГАЖУК-КОТИК

**УКРАЇНСЬКА МОВА
ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ**

Навчально-методичний посібник

Літературний редактор **Лупул О.В.**

Технічна редакторка
та дизайн обкладинки **Кудрінська О.М.**

Підписано до друку 17.12.2025. Формат 60х84/16
Папір офсетний. Друк цифровий. Ум.-друк. арк. 13,1.
Обл.-вид. арк. 14,1. Зам. Н-090. Тираж 50.
Видавництво та друкарня Чернівецького національного університету
58002, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2
e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №891 від 08.04.2002 р.